

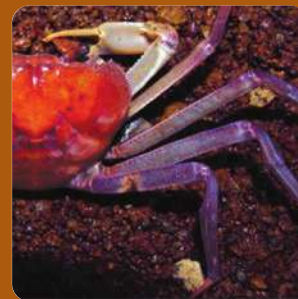

รายงานฉบับสมบูรณ์

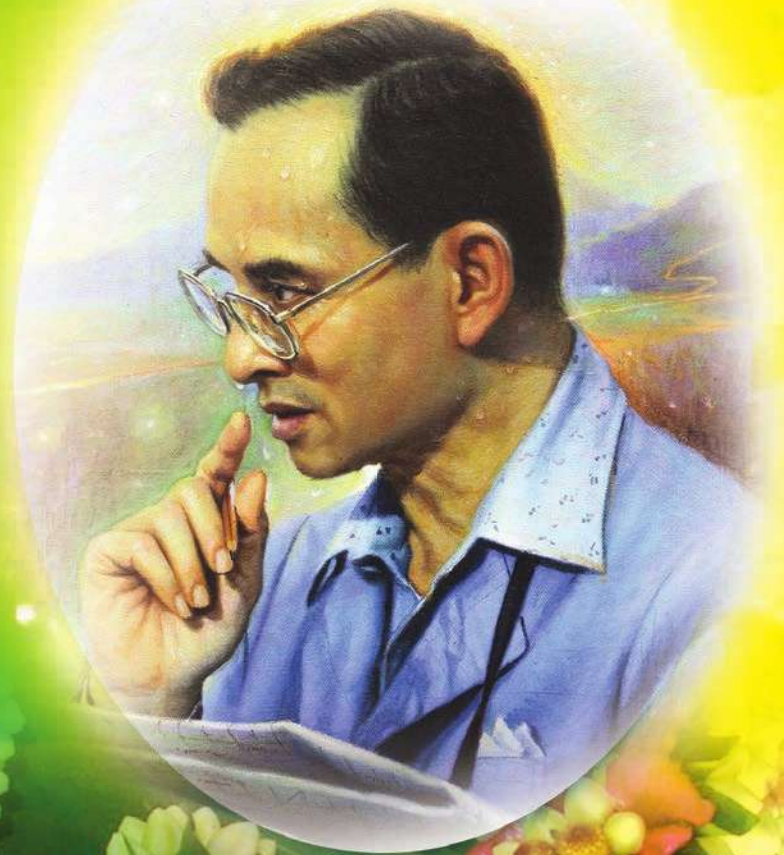
โครงการวิจัย

สภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชน

เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรม
ด้านสิ่งแวดล้อม ปี 2557

“...ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนา ความเจริญก้าวหน้าซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือการพัฒนา ยั่งรุดหน้าปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษก็ยิ่งก่อตัว และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่ง ที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2545

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยสภาพนิเวศและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่าน

ขอขอบคุณ **คุณสุริยา หาญไพบูลย์** นายอำเภอเนินมะปราง จ.พิษณุโลก ที่เอื้อเฟื้อสถานที่และอุปกรณ์สำหรับจัดประชุมและรับฟังข้อคิดเห็น

ขอขอบคุณ **คุณอนันต์ พรหมดนตรี** ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จ.พิษณุโลก ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญและเป็นสื่อกลางในการเชิญประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประชุม

ขอขอบคุณ **คุณยายชুম ชมหมี่** ประชาชนผู้สนใจปราศรัยที่อำเภอเนินมะปราง จ.พิษณุโลก ที่ให้ข้อมูลสมมุติปราศรัย

ขอขอบคุณ **คุณตาพวง ทองท่า** ประชาชนผู้คัดค้านโครงการสร้างเขื่อน อำเภอเนินมะปราง จ.พิษณุโลก ที่ให้รายละเอียดการทำคัดค้านโครงการสร้างเขื่อน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอขอบคุณ **อาจารย์ศิลป์ชัย ตรีภูมิตินันท์** ประชาชนชาวบ้านด้านการเกษตร อำเภอเนินมะปราง จ.พิษณุโลก ที่ให้รายละเอียดการผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้สีทองส่งออก

ขอขอบคุณ **คุณชาญวิทย์ แสงสร้อย** หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล อำเภอเนินมะปราง จ.พิษณุโลก และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณ **ลุงโม คำพูน** และ **เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำชมพูทุกท่าน** ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย

ขอขอบพระคุณ **พระอาจารย์สงเคราะห์ สังคโร** เจ้าอาวาสวัดป่าเขาเขียว ที่เอื้อเฟื้อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณ **คุณดวงจันทร์ โสมประดิษฐ์** ที่เอื้อเฟื้อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณ **หม่อารมณ และทีมงาน** ที่เอื้อเฟื้อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย

สุดท้าย ขอขอบคุณ **พี่ตุ๊กแพรวดา** และน้องๆ ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจเสมอมา

คำนำ

จากการที่ชาวบ้านอำเภอเนินมะปรางรวมตัวกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมที่เกิดจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นโครงการทำโรงโม่หินหรือโครงการทำเหมืองทองหรือโครงการทำเขื่อนกักเก็บน้ำ ซึ่งโครงการเหล่านี้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป คุณค่าความหลากหลายทางธรรมชาติโดนทำลาย คุณภาพชีวิตเสื่อมโทรม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานวิจัยหลักสำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้วิจัยและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องของพื้นที่เนินมะปราง เพื่อเป็นแนวทางประกอบในการตัดสินใจของทุกภาคส่วนต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน	5
2.1 ประวัติดั้งเดิม	5
2.2 ที่ตั้งและอาณาเขต	5
2.3 การแบ่งเขตการปกครอง	7
2.4 ลักษณะภูมิประเทศ	8
2.5 ลักษณะภูมิอากาศ	9
2.6 แหล่งท่องเที่ยว	9
2.7 การเกษตรและอุตสาหกรรม	10
2.8 ข้อมูลทั่วไปพื้นที่ศึกษา	10
บทที่ 3 พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	29
3.1 ความหมายของพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	29
3.2 วัตถุประสงค์ของการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	29
3.3 ประโยชน์จากการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	29
3.4 วิธีการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	30
3.5 การกำหนดพื้นที่และขอบเขตที่จะคุ้มครองสิ่งแวดล้อม	31
3.6 มาตรการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	31
3.7 ลักษณะของพื้นที่ที่เข้าข่ายในการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	32
3.8 มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม	32
บทที่ 4 คุณค่าของความหลากหลายทางธรรมชาติ	35
4.1 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....หนึ่งเดียวในโลก	36
4.2 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....เหลืออยู่น้อยนิด	39

4.3 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....ไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทย	45
4.4 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....มีอยู่มากมาย	46
4.5 ความหลากหลายทางกายภาพที่สุดในไทย	47
4.6 ความหลากหลายทางกายภาพถ้าแล้วก็ถ้า	47
4.7 ความหลากหลายทางกายภาพ ...ซากดึกดำบรรพ์	55
4.8 ความหลากหลายทางกายภาพ...เขาคินเนินมะปราง	56
4.9 ความหลากหลายทางกายภาพ...ทุ่งสะวันนาเมืองไทย	58
4.10 ความหลากหลายทางกายภาพ...น้ำตก	61
4.11 ความหลากหลายทางกายภาพ...แหล่งเกลือโบราณ	63
4.12 เนินมะปราง....เมืองแห่งสมุนไพร	64
บทที่ 5 พืชเศรษฐกิจกับแหล่งอาหารชุมชน	69
5.1 ข้าว	70
5.2 มันสำปะหลัง	71
5.3 ยางพารา	72
5.4 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	73
5.5 มะม่วง	74
5.6 ลำไย	78
บทที่ 6 คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของชาวบ้าน	81
6.1 ความหมายของวัฒนธรรม ประเพณี ปราชญ์ชาวบ้าน	81
6.2 ประเพณี	82
6.3 ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	93
บทที่ 7 บทสรุป	104
เอกสารอ้างอิง	106

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

จากกรณีบริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด ได้รับประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเริ่มดำเนินการทำเหมืองแร่ทองคำที่แหล่งชาตรีมาตั้งแต่ปี 2543 และแหล่งชาตรีเหนือเมื่อปี 2551 รวมพื้นที่ 5,463 ไร่ อยู่บริเวณรอยต่อของจังหวัดพิจิตร พิษณุโลกและเพชรบูรณ์ ซึ่งคาดว่าภายในระยะเวลา 7 ปี แหล่งแร่ทองคำจะหมดลง วันที่ 10 สิงหาคม 2549 บริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด ได้รับอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษให้ดำเนินการสำรวจหาแหล่งแร่ทองคำและเงินแหล่งใหม่ในพื้นที่ต่อเนื่องจากพื้นที่โครงการชาตรีและชาตรีเหนือ ในเขตรอยต่อ 3 จังหวัด คือ พิจิตร เพชรบูรณ์และพิษณุโลก เป็นจำนวนพื้นที่ 507,996 ไร่ บริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด ได้พบแหล่งแร่ทองคำที่มีศักยภาพเชิงพาณิชย์แห่งใหม่ จำนวน 2 แห่ง แห่งแรกเรียกว่า “แหล่งสุวรรณ” ห่างจากแหล่งชาตรีขึ้นไปทางเหนือ 6-10 กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 20 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,500 ไร่ แห่งที่สอง “แหล่งโชคดี” ห่างจากแหล่งชาตรีขึ้นไปทางเหนือ 20 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 18,750 ไร่ ซึ่งเมื่อดูในแผนที่ประเทศไทยจะอยู่ในเขตอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

การล่มสลายของชุมชนบ้านเขาหม้อ ตำบลเขาเจ็ดลูก อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร จากปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองทอง ทำให้ชาวบ้านตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีความวิตกกังวลถึงปัญหาที่จะตามมาถ้ามีการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำ ในการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ แหล่งโชคดี ชาวบ้านได้มีการยื่นคำร้องต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกาศเขตอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งจะนำไปสู่การชะลอ พื้นที่ แก่ปัญหา ควบคุม ป้องกัน และบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ในภาวะวิกฤต ให้กลับคืนสู่สภาวะสมดุล เพื่อให้เป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป แต่ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ชาวบ้านหาข้อมูลสภาพนิเวศเชิงวิจัย ประกอบการพิจารณาประกาศเป็นเขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม

2. วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก สำหรับกำหนดเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

3. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยพื้นที่ตำบลชมพู ตำบลบ้านม่วงและตำบลวังยาง ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่มีความเกี่ยวข้องในทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและสภาพเศรษฐกิจ กับกิจกรรมการทำเหมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4. ขอบเขตการศึกษาวิจัย

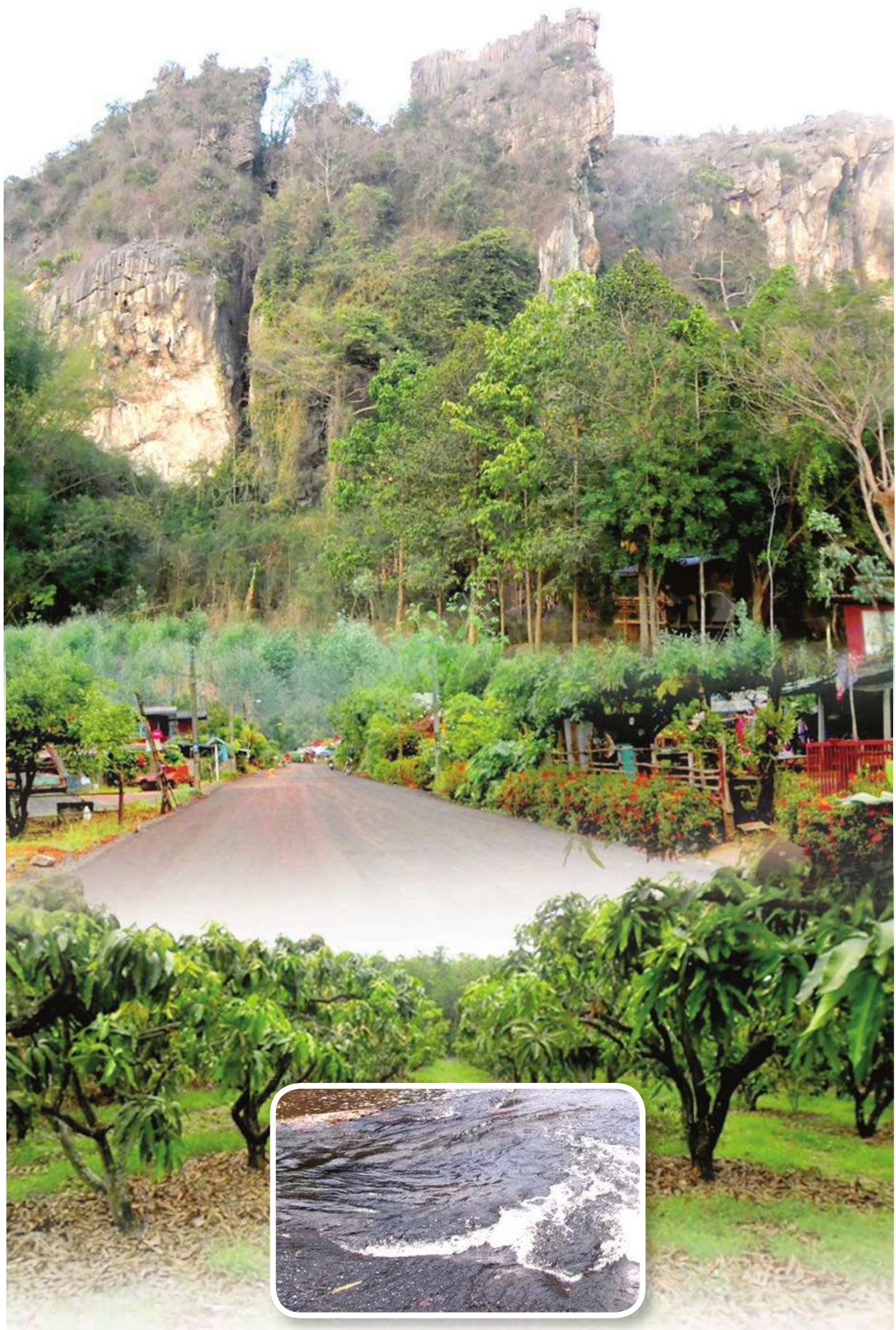
การศึกษาวิจัยนี้จะมุ่งเน้นการอธิบายเชิงพรรณนา ในข้อมูลที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย ประวัติดั้งเดิม ที่ตั้งอาณาเขต การแบ่งขอบเขต การปกครอง ลักษณะทางภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การเกษตร อุตสาหกรรม เศรษฐกิจ สังคม ฯ
- 2) ข้อมูลทางกฎหมาย มาตรการที่เกี่ยวกับเรื่องพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
- 3) คุณค่าความหลากหลายทางธรรมชาติ อาทิเช่น จระเข้พันธุ์ไทยหายากที่อาศัยในคลองชมพู ปลายาบอดหนึ่งเดียวที่ถ้าพระวังแดง ศิลาวารี พันธุ์ไม้หิน ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม หรือถ้ำที่ยาวที่สุดในประเทศไทย
- 4) พืชเศรษฐกิจ พืชที่สร้างรายได้มหาศาลให้กับชาวเนินมะปราง เช่น มะม่วงสีทอง ลำไย ข้าวหน่อไม้ ฯ
- 5) คุณค่าประเพณี วัฒนธรรมและปราชญ์ชาวบ้าน

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาของงานวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญให้กับชาวบ้านหรือองค์กรอื่นๆ ที่มีแนวคิดในการที่จะให้พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมต่อไป

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดลอม กรณีสึกษา อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดลอม

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐาน

2.1 ประวัติดั้งเดิม

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปางและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ต่อมา มีกลุ่มคนจากนครไทย ต่านซ้าย และหล่มสัก อพยพย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านมุง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นก็ขยายที่ทำกินไปที่วังยาง บ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก และเนินมะปราง ในที่สุด โดยตัวอำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ 42 ปี ชื่อบ้านเนินมะปราง ขึ้นกับตำบลบ้านมุง อำเภอวังทอง ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ 45 เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า 300 ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ มีการปลุกระดมมวลชน แทรกซึม บ่อนทำลายความมั่นคง และซุ่มโจมตีเจ้าหน้าที่รวมทั้งสถานที่ราชการอยู่เนือง ๆ ทางราชการจึงได้แยกพื้นที่บางส่วนของอำเภอวังทองตั้งเป็น **กิ่งอำเภอเนินมะปราง** ขึ้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2519 มีปลัดอำเภอหัวหน้ากิ่งอำเภอคนแรกชื่อ นายประยูร อินทรทัศน์ และได้รับการยกฐานะเป็น **อำเภอเนินมะปราง** เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2526 มีร้อยตรี สมชาย นวาว์วัฒน์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอคนแรก จัดเป็นอำเภอชั้น 3 และนับเป็นอำเภอที่ 9 ของจังหวัดพิษณุโลก (<http://th.wikipedia.org/wiki>)

2.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเนินมะปรางอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 68 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

- **ทิศเหนือ** ติดต่อกับอำเภอวังทอง
- **ทิศตะวันออก** ติดต่อกับอำเภอเขาค้อ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และอำเภอวังโป่ง (จังหวัดเพชรบูรณ์)
- **ทิศใต้** ติดต่อกับอำเภอวังโป่ง (จังหวัดเพชรบูรณ์) อำเภอทับคล้อ และอำเภอวังทรายพูน (จังหวัดพิจิตร)
- **ทิศตะวันตก** ติดต่อกับอำเภอวังทรายพูน อำเภอสามโก้ (จังหวัดพิจิตร) และอำเภอวังทอง

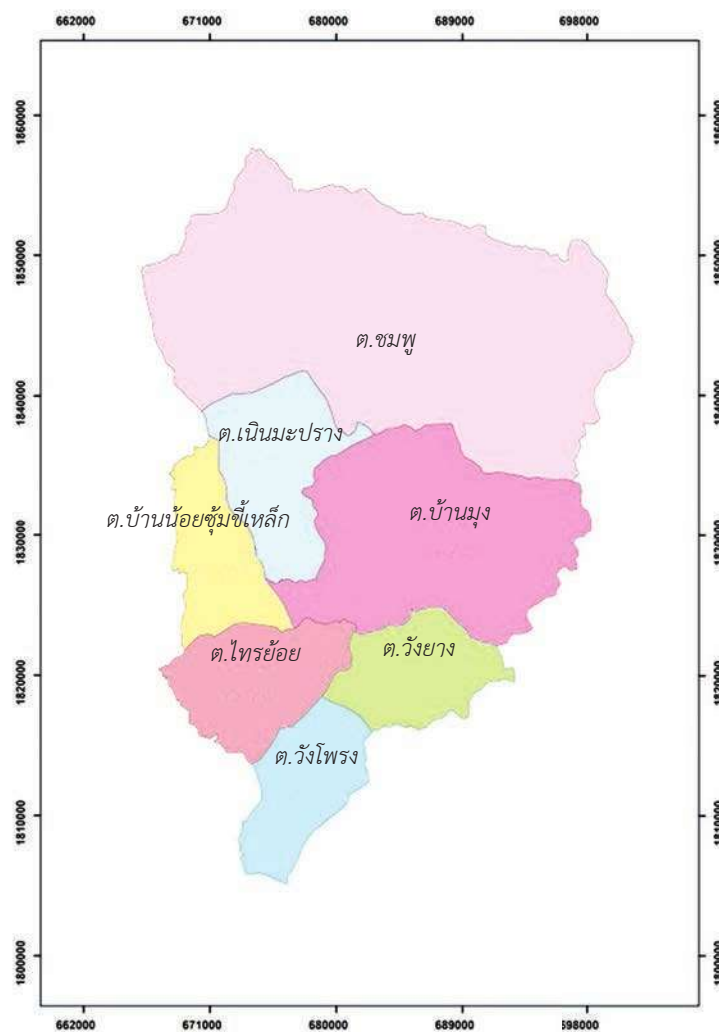
แผนที่จังหวัดพิษณุโลก

ที่มา : <http://www.thailandtouristmaps.com>

2.3 การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอเนินมะปรางมีประชากรทั้งสิ้น 59,346 คน มีความหนาแน่นของประชากร 57.64 คน / ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 7 ตำบล 77 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชมพู (Chomphu)	15	หมู่บ้าน
2. บ้านมุง (Ban Mung)	8	หมู่บ้าน
3. ไทรย้อย (Sai Yoi)	17	หมู่บ้าน
4. วังโพรง (Wang Phrong)	9	หมู่บ้าน
5. บ้านน้อยซุ้มชี่เหล็ก (Ban Noi Sum Khilek)	11	หมู่บ้าน
6. เนินมะปราง (Noen Maprang)	9	หมู่บ้าน
7. วังยาง (Wang Yang)	7	หมู่บ้าน

แผนที่แสดงขอบเขตการปกครองอำเภอเนินมะปราง

2.4 ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอเนินมะปรางมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบทางด้านตะวันตกประมาณ 55 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนทางด้านตะวันออกจะมีทิวเขาหินปูนอายุไม่ต่ำกว่า 300 ล้านปี สูงประมาณ 100-600 เมตร ทอดตัวจากทางด้านเหนือลงมาทางด้านทิศใต้ ซึ่งยังมีสภาพพื้นที่ป่าและสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ ส่วนบริเวณใจกลางของพื้นที่อำเภอเนินมะปรางยังมีเขาลูกโดดกระจัดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ เขาลูกโดดที่สำคัญและมีชื่อเสียงได้แก่ เขาผาท่าพล เขาถ้ำม่วง เขาวัดบ้านมุง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคลองสำคัญๆ ที่มีต้นน้ำมาจากด้านตะวันออกได้แก่ คลองชมพู คลองบ้านมุง คลองห้วยไร่ ฯลฯ พื้นที่ประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด อำเภอเนินมะปราง อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการ 2 หน่วยงาน คือกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า

แสดงลักษณะภูมิประเทศอำเภอเนินมะปราง

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.5 ลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอเนินมะปราง มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น สามารถแบ่งสภาพภูมิอากาศได้เป็น 3 ฤดูคือ

2.5.1 ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงต้นเดือนตุลาคม บางปีเลยไปถึงปลายเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาประมาณ 4-5 เดือน โดยเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายนจะมีปริมาณฝนมากที่สุด เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย

2.5.2 ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณปลายเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน โดยเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมจะเป็นสองเดือนที่มีอากาศหนาวเย็น บางปีวัดได้ต่ำกว่า 10 องศาเซลเซียส เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดมาจากประเทศจีน

2.5.3 ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม โดยเดือนเมษายนจะมีอากาศร้อนสูงสุด บางปีอุณหภูมิที่วัดได้มากกว่า 40 องศาเซลเซียส

2.6 แหล่งท่องเที่ยว

ท้องที่อำเภอเนินมะปราง มีแหล่งน้ำธรรมชาติอุดมสมบูรณ์หลายแห่ง เช่น คลองห้วยผึ้ง คลองไทรย้อย คลองบ้านมุง คลองชมพู คลองวังยาง คลองตาเคียน และคลองห้วยไร่ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างชื่อเสียงให้แก่อำเภอ ได้แก่

2.6.1 **เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล** อยู่ในท้องที่บ้านหัวเขา หมู่ 6 ตำบลบ้านมุง มีถ้ำต่าง ๆ สวยงามมากมาย เช่น ถ้ำนเรศวร ถ้ำพญาค้างคาว ถ้ำลอด ถ้ำเรือ ถ้ำผาแดง เป็นต้น

2.6.2 **ถ้ำเดือน ถ้ำดาว** อยู่ในเขตบ้านมุง หมู่ 2 ตำบลบ้านมุง เป็นถ้ำที่มีหินงอก หินย้อย และลำธารซึ่งสามารถว่ายน้ำเข้าไปในถ้ำได้

2.6.3 **หลิบทินเข้าวัดบ้านมุง** อยู่ในท้องที่หมู่ 2 ตำบลบ้านมุง เป็นเขาหิน มีลักษณะเป็นหลิบทินมีผาสูงชันเป็นแนวโค้งแบบเกือกม้า ภายในหลิบทินมีถ้ำต่าง ๆ หลายถ้ำ ปากทางเข้าบริเวณหลิบทินมีวัดบ้านมุงตั้งอยู่ ที่นี้มีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปท่องเที่ยวกัน

2.6.4 **ถ้ำพระวังแดง** อยู่ในท้องที่บ้านชมพู เป็นถ้ำที่ยาวที่สุดในประเทศไทย เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์หายาก เช่น ปลาพลวงถ้ำ ปลาตาบอด เป็นต้น

2.6.5 **คลองชมพู** เป็นที่อยู่อาศัยของจระเข้พันธุ์ไทย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของฟิชหิน ได้แก่ คีลาวาริ เป็นต้น

2.6.6 **ถ้ำนางสิบสอง**

2.6.7 **ทุ่งแสงหลวง**

2.7 การเกษตรและอุตสาหกรรม

พื้นที่การเกษตรของอำเภอเนินมะปรางมีประมาณ 186,131 ไร่ คิดเป็น 30% ของพื้นที่ทั้งหมด จากการสนทนากับตัวแทนชาวบ้านหมู่ 5 ตำบลวังโพรง และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอเนินมะปราง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำสวน ทำไร่ และอื่นๆ ซึ่งได้ผลผลิตต่อปีจำนวนมากพอสามารถเลี้ยงชีพให้อยู่ดีกินดีจากการทำเกษตรหมุนเวียน หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านก็สามารถปลูกข้าวโพด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปลูกถั่ว เช่น ถั่วลิสง ถั่วเขียวผิวมัน ถั่วเหลือง ถั่วแขก ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกยางพารา ทำสวนมะม่วง และสวนผลไม้อื่นๆ อีกทั้งอำเภอเนินมะปรางเป็นพื้นที่ปลูกมะม่วงเพื่อการส่งออกแหล่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งในประเทศ มีกลุ่มผลิตมะม่วงเพื่อการส่งออก จำนวน 4 กลุ่ม ได้ผลผลิตประมาณ 4,754 ตัน/ปี (จำนวนกลุ่มผลิตมะม่วงเพื่อการส่งออกของจังหวัดพิษณุโลก มีทั้งหมดจำนวน 11 กลุ่ม) ชนิดพันธุ์ที่ปลูก ประเภทกินสุก ได้แก่ พันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง น้ำดอกไม้เบอร์ 4 โชคอนันต์ ประเภทกินดิบ ได้แก่ พันธุ์เขียวเสวย ฟ้าลิ้นเพชรบ้านลาด ซึ่งส่งขายทั้งตลาดในประเทศ และตลาดต่างประเทศ ตลาดในประเทศได้แก่ ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง ภาคใต้ เชียงใหม่ เชียงราย ราชบุรี และตลาดต่างประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม ยุโรป เกาหลี ฮองกง นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการหาของป่าขาย เช่น หน่อไม้ กลอย เห็ดซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

อำเภอเนินมะปราง ยังได้กำหนดแผนการพัฒนาการผลิตมะม่วงเข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) ซึ่งทางกรมการเกษตรได้ให้ความหมายว่า “เกษตรดีที่เหมาะสม” เป็นระบบการจัดการกระบวนการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยมีคุณภาพปราศจากศัตรูพืชและจุลินทรีย์ เป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค การตรวจประเมินและรับรองระบบการจัดการโดยกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ที่มา: กรมวิชาการเกษตร) อีกทั้งยังมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรเชิงท่องเที่ยว

2.8 ข้อมูลทั่วไปพื้นที่ศึกษา

สภาพนิเวศเชิงวิจัย

จากการสำรวจหาข้อมูลสภาพนิเวศเชิงวิจัย พบว่าในพื้นที่อำเภอเนินมะปรางมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพประกอบไปด้วยพื้นที่ 3 ตำบล ที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ตำบลบ้านมุง ตำบลวังโพรง และตำบลชมพู ซึ่งพื้นที่ทั้งสามตำบลนี้เป็นพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์และคุ้มครองให้ดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลตามระบบนิเวศวิทยา

2.8.1 ตำบลบ้านมุง

ถนนบ้านมุง

ที่มา : <https://www.facebook.com/pisanuchai.s?pnref=story>

2.8.1.1 ประวัติความเป็นมา

บ้านมุง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2285 นับจนถึงปัจจุบันโดยประมาณ 267 ปี โดยชุมชนส่วนใหญ่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ประเทศลาว ซึ่งมีกลุ่มชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านมุงหลายกลุ่ม คือ หมู่บ้านนาหนอง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งชื่อหมู่บ้านนาขามและหมู่บ้านมุง ซึ่งทั้งกลุ่มนาขามและนาหนองขาดแคลนน้ำจึงได้ย้ายมาอยู่กลุ่มบ้านมุง โดยพระเมืองคำเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ต่อมาพระเมืองคำเสียชีวิตลง หมู่บ้านมุงจึงได้มีการแต่งตั้งให้หลวงสุวรรณเขียวเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแทน หลวงสุวรรณเขียวมีภรรยาชื่อน้อย จึงตั้งนามสกุลหลวงสุวรรณเขียวว่า เขียวน้อย หลังจากนั้นก็มีผู้ใหญ่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2435 ชาวบ้านมุงได้แต่งตั้ง นายน้อยไม่ทราบนามสกุล ให้เป็นผู้ใหญ่บ้านและต่อมาก็ได้เปลี่ยนเป็นกำนันตำบลบ้านมุง คนที่ 1 ส่วนกำนันคนปัจจุบันคือ นายสังวาล ศรีนวล

เดิมตำบลบ้านมุง ขึ้นกับอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ฝั่งซ้าย มีอยู่ 2 ตำบล ต่อมาได้แยกตัวเป็นกิ่งอำเภอนิคมมะปรางเมื่อ ปี พ.ศ. 2536 และแยกเป็นตำบลออกไปอีก 5 ตำบล คือ ตำบลไทรย้อย ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก ตำบลวังโพรง ตำบลวังยาง และตำบลนิคมมะปราง

เหตุที่ชื่อตำบลบ้านมุง เพราะสมัยโบราณมีคนพบช้างขนาดใหญ่และได้ตั้งชื่อใหญ่ตั้งโมง โมง โมง ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นมุง เลยตั้งชื่อบ้านมุงมาจนถึงปัจจุบัน

2.8.1.2 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของเทศบาลตำบลบ้านมุง

1) ลักษณะที่ตั้ง

อาณาเขตการปกครองและจำนวนประชากรในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลบ้านมุงเป็นตำบลหนึ่งใน ๗ ตำบลของอำเภอนิคมมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอนิคมมะปรางไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 7 กิโลเมตร มีจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด 154,110 ไร่ หรือ 246 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตร 29,730 ไร่ พื้นที่ที่อยู่อาศัย 5,026 ไร่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขตอุทยานทุ่งแสลงหลวง ภูมิประเทศตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาและเป็นภูเขาซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง พื้นที่บางส่วนมีลักษณะเป็นที่ลุ่ม และที่ดอน ซึ่งมีความลาดเทจากทิศตะวันออกเฉียงสู่พื้นที่ทิศตะวันตก ทอดเป็นแนวยาวสู่ทางทิศด้านใต้ของตำบลบ้านมุง

2) ลักษณะภูมิประเทศ

ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา และเป็นภูเขาซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง พื้นที่บางส่วนมีลักษณะเป็นที่ลุ่มและที่ดอน ซึ่งมีความลาดเทจากทิศตะวันออกเฉียง สู่พื้นที่ทิศตะวันตก ทอดเป็นแนวยาวสู่ทางด้านทิศใต้ของตำบลบ้านมุง พื้นที่ภูเขาและเทือกเขา ซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35% ลักษณะเนื้อดินมีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ แตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหิน ดินกำเนิดในบริเวณนั้นๆ มักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่ ซึ่งไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกพืชและไม่ควรนำมาใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งต้นน้ำ ซึ่งสามารถปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลชมพู อำเภอนิคมมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลวังยาง ตำบลไทรย้อย อำเภอนิคมมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออกเฉียง	ติดต่อ	เขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลนิคมมะปราง ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก จังหวัดพิษณุโลก

3) ลักษณะสภาพดิน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ

3.1) พื้นที่ราบลุ่ม 50% ลักษณะดินโดยทั่วไป เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ในพื้นที่ 50% ลักษณะหน้าดินค่อนข้างเป็นทรายเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำ และมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เหมาะสมกับการทำนา

3.2) พื้นที่ดอน 20% ลักษณะดิน เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย บางแห่งมีเศษหินหรือลูกกรังปะปนอยู่ในเนื้อดิน เสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำ และดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เหมาะสมกับการปลูกพืชไร่ และไม้ผลบางชนิด

3.3) พื้นที่ราบเชิงเขา 30% ลักษณะดินมีเศษหินและลูกกรังปะปนอยู่ในเนื้อดินมากและอยู่บนสภาพพื้นที่ค่อนข้างมีความลาดชันสูง เหมาะสมปานกลางสำหรับพืชไร่ และไม้ผลบางชนิด

2.8.1.3 ประชากรตำบลบ้านมุง

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการปฏิบัติธรรมเป็นประจำและมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมถ่ายทอดและถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีแห่นางด้ง ประเพณีแห่หัวควายดอก ประเพณีการทอดกฐิน การทำบุญวันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา การจัดงานศพ การแต่งงานและอื่นๆ ส่วนวัฒนธรรมด้านความเชื่อ ยังเชื่อถือโหราศาสตร์และสิ่งลี้ลับที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ (ยังมีเป็นบางส่วน) จำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,876 คน แยกเป็นชาย 3,477 คน หญิง 3,399 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 28 / ตารางกิโลเมตร (พื้นที่ราบ) พื้นที่ใช้ประโยชน์จริง หนาแน่นเฉลี่ย 95 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 8 หมู่บ้าน สามารถแยกประชากรแต่ละหมู่บ้านได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้านในตำบลบ้านมุง

ลำดับที่	ตำบล	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			หลังคาเรือน
				ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านมุง	1	บ้านมุงเหนือ	546	544	1,090	336
2	บ้านมุง	2	บ้านมุงใต้	747	715	1,562	446
3	บ้านมุง	3	บ้านใหม่สามัคคี	481	488	969	337
4	บ้านมุง	4	บ้านลำภาค	384	358	742	310
5	บ้านมุง	5	บ้านห้วยบ่อทอง	386	358	744	213
6	บ้านมุง	6	บ้านหัวเขา	427	450	877	312
7	บ้านมุง	7	บ้านเนินสว่าง	272	283	555	155
8	บ้านมุง	8	บ้านทุ่งพระ	234	203	437	129
รวม			8 หมู่บ้าน	3,477	3,399	6,876	2,238

หมายเหตุ ข้อมูลสำนักทะเบียนราษฎรเทศบาลตำบลบ้านมุง ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2554

2.8.1.4 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- การคมนาคม (แสดงจำนวนและสภาพทางคมนาคมทางบก)
 1. ถนนลาดยาง 6 สาย
 2. ถนนลูกรัง 40 สาย
 3. ถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน 16 สาย
- การไฟฟ้า มีไฟฟ้าใช้ทั้ง 8 หมู่บ้าน ไม่ครบทุกหลังคาเรือน คิดเป็นอัตรา

97 เปอร์เซ็นต์

- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น
 - ลำน้ำ ลำห้วย 15 สาย
 - บึง หนอง และอื่นๆ 60 สาย
- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น
 - ฝาย 4 แห่ง
 - บ่อน้ำตื้น 344 แห่ง
 - บ่อโยก 23 แห่ง
 - อื่นๆ (สระน้ำ) 19 แห่ง
- ระบบประปาหอดึงสูง
 - ประปาหอดึงสูง 14 แห่ง
- ลักษณะการใช้ดิน
 - พื้นที่พักอาศัย 5,026 ไร่
 - พื้นที่เกษตรกรรม 29,730 ไร่

2.8.1.5 ด้านเศรษฐกิจ

เป็นสังคมแบบชนบทและเป็นสังคมเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำไร่ ทำสวน รับจ้าง และค้าขาย ส่วนใหญ่ประชาชนจะเป็นหนี้ระบบซึ่งมีดอกเบี้ยที่แพง ไม่มีการดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นรายได้เสริมเพื่อเลี้ยงครอบครัว รายได้เฉลี่ยคน/ปี ทั้งตำบล 23,000 บาท และครอบครัวที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาท มี 1,300 ครอบครัว และประชาชนส่วนหนึ่งก็ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม และบริการ ซึ่งสามารถแบ่งภาคของการประกอบอาชีพของประชาชนได้ดังนี้

- ด้านการพาณิชย์กรรมและบริการ
 - สถานีบริการน้ำมัน จำนวน 30 แห่ง
 - ร้านค้าทั่วไป จำนวน 85 แห่ง
- การอุตสาหกรรม
 - โรงไม้หิน จำนวน 1 แห่ง
 - การท่องเที่ยว จำนวน 8 แห่ง

- ภาคการเกษตรกรรม
 - ทำนา
 - ทำไร่ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียวผิวมัน
 - ทำสวน ได้แก่ มะม่วง (นอกฤดู) ส้มโอ น้อยหน่า มะขามหวาน ส้มเขียวหวาน

ในตำบลบ้านมุงมีครัวเรือนเกษตร 1,011 ครอบครัวยุทธศาสตร์มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวน 31.9 ไร่ / ครอบครัวยุทธศาสตร์ (เฉลี่ยครัวเรือนเกษตรกร 4 คน)

การปลูกพืช

สวนมะม่วงหนึ่งในผลผลิตทางการเกษตร

พื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 154,110 ไร่ คิดเป็น 45.02% คิดเป็น 0.14% ของพื้นที่การเกษตร ซึ่งเกษตรกรควรจะปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริม ได้แก่ สุพรรณบุรี 60 ชัยนาท 1 โดยปลูกแบบหว่านน้ำตามผลผลิตโดยเฉลี่ยในฤดูนาปี 500 กิโลกรัม/ไร่ สำหรับฤดูนาปรัง มีพื้นที่เพาะปลูก จำนวน 20 ไร่ คิดเป็น 0.14% ของพื้นที่การปลูกข้าว ซึ่งมีผลผลิตเฉลี่ย 700 กิโลกรัม/ไร่

พื้นที่ปลูกพืชไร่

พืชที่ปลูกพืชไร่จำนวน 13,129 ไร่ คิดเป็น 40.73% มีการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และถั่วเขียวผิวมันซึ่งปลูกในพื้นที่ราบ และที่ดอน อาศัยน้ำฝน ใช้พันธุ์พืชส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ส่งเสริมที่ให้ผลตอบแทนสูง แต่ในบางปีก็จะมีปัญหาฝนทิ้งช่วง ทำให้ผลผลิตลดลงและราคาของผลผลิตส่วนใหญ่ไม่มีการประกันราคา เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียวผิวมัน ทำให้ราคาไม่ค่อยดีนัก

พื้นที่ปลูกไม้ผล

พื้นที่ปลูกไม้ผลจำนวน 2,776 ไร่ คิดเป็น 8.76% โดยปลูกมะม่วง ส้มโอ มะขามหวาน ส้มเขียวหวาน และน้อยหน่า สำหรับการปลูกมะม่วงเกษตรกรจะผลิตเป็นมะม่วงนอกฤดู ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างมั่นคง และราคาผลผลิตของมะม่วงนอกฤดูจะสูงกว่ามะม่วงในฤดู สำหรับส้มโอและน้อยหน่ามีการเพาะปลูกแบบสวนหลังบ้านเพื่อจำหน่ายและบริโภคในครัวเรือนเกษตรกร พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น จำนวน 1,750 ไร่ คิดเป็น 8.76% ได้แก่ ไม้ยูคาลิปตัส และไม้สัก โดยการปลูกแบบสวนป่า เพื่อใช้เป็นไม้ใช้สอยซึ่งอายุของต้นไม้ยืนต้นส่วนใหญ่จะมีอายุ 8-10 ปี ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีการตัดนำไปใช้ในการก่อสร้างใดที่ทำให้คงสภาพพื้นที่ป่าชุมชนได้ดี

พื้นที่อื่นๆ

พื้นที่อื่นๆ ได้แก่ พืชผัก มีพื้นที่ประมาณ 69 ไร่ คิดเป็น 0.21% ซึ่งพืชส่วนใหญ่เป็นพืชผักที่ปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรกรจำหน่ายในท้องถิ่นและไว้บริโภคเป็นส่วนใหญ่ แต่ผลผลิตค่อนข้างต่ำเนื่องจากมีแมลงศัตรูพืชทำลาย

การผลิตสัตว์

สำหรับตำบลบ้านมุง มีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อบริโภคในครัวเรือน และมีการเลี้ยงสุกร โคเนื้อ เพื่อจำหน่าย

การผลิตด้านการประมง

เป็นการเลี้ยงปลาในดินธรรมชาติทั่วไป เพื่อบริโภคในครัวเรือน

การผลิตปศุสัตว์

มีการผลิตปศุสัตว์เพื่อใช้ในการทำนา พืชผัก และสวนไม้ผล เป็นการลดต้นทุนการผลิตและพัฒนาคุณภาพผลผลิตเพื่อให้ปลอดภัยจากสารพิษ

2.8.1.6 สภาพสังคม

เป็นสังคมชนบทมีวัฒนธรรมด้านความเชื่อที่ยังนับถือผี เชื่อโชคลาง มีสำเนียงภาษาเป็นภาษาพื้นเมือง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและยังคงมีการละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงอนุรักษ์และนิยมเล่นในวันสงกรานต์ เช่น การเล่นนางด้ง หัวควายดอก แห่นางแมวในช่วงฤดูแล้งเพื่อให้ฝนตก

• ศาสนา

- ผู้นำถือศาสนาพุทธร้อยละ 100 ของจำนวนประชากรทั้งหมด
- วัด/สำนักสงฆ์ จำนวน 14 วัด

2.8.1.7 ภาคการพาณิชย์กรรมและบริการ

หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านมุง ส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายของชำขนาดเล็กที่ขายเครื่องอุปโภค-บริโภค ตามหมู่บ้านที่มีผู้อาศัยหนาแน่น หรือใกล้กับโรงเรียนและวัด ส่วนงานด้านบริการจะทำงานในด้านรับจ้างทั่วไป จะเป็นการรับจ้างทำงานด้านการเกษตร ค่าแรงขั้นต่ำที่จะได้รับอยู่ในระหว่างวันละ 120 บาท/วัน สามารถแสดงประเภทและจำนวนสถานประกอบการด้านการพาณิชย์กรรมและบริการได้

2.8.1.8 ภาคการท่องเที่ยวและพักผ่อน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านมุงมีสถานที่ที่ประชาชนทั่วไปพักผ่อนหย่อนใจอยู่ 8 แห่ง คือ

- ถ้ำเดือน – ถ้ำดาว
- ถ้ำนางสิบสอง
- ถ้ำพระรถ-เมรี
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล
- ถ้ำม่วง
- ถ้ำนเรศวร
- ถ้ำค้างคาว
- อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (บางส่วน)

2.8.1.9 ภาคการศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	5	แห่ง
- โรงเรียนมัธยมศึกษา (ขยายโอกาส)	2	แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	4	แห่ง
- ศูนย์การเรียนการสอนชุมชน	1	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน	8	แห่ง

2.8.1.10 วัฒนธรรมประเพณี

ตำบลบ้านมุง มีแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมคือมีศูนย์วัฒนธรรมประจำตำบลบ้านมุง ซึ่งตั้งอยู่ที่โรงเรียนวัดบ้านมุง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้ความรู้กับประชาชนในด้านต่างๆ และมีประเพณีที่สำคัญดังนี้

- ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง ฯลฯ

การละเล่นพื้นบ้านมีดังนี้

- การละเล่นนางด้ง
- การละเล่นหัวควายดอก
- การละเล่นลิงลม
- การแห่นางแมว
- การทรงเจ้าเข้าผี

2.8.2 ตำบลชมพู

คลองชมพู

2.8.2.1 ประวัติความเป็นมา

ตำบลชมพู เดิมเขียนชื่อเป็น ชมภู หมายถึง การชมทิวทัศน์ ธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้หนาแน่นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เดิมอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของอำเภอวังทอง ต่อมาตำบลชมพูแยกการปกครองจากอำเภอวังทองมาขึ้นการปกครองกับ กิ่งอำเภอเนินมะปราง ชื่อตำบลได้เปลี่ยนคำเขียนเป็น ชมพู ตามสำนักทะเบียนราษฎร ประกอบกับอดีตตำบลชมพู ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สีชมพูจึงทำให้ความหมายเปลี่ยนไป ซึ่งได้มีการเล่าต่อกันมาว่า จากการที่ตำบลชมพูในสมัยก่อนนั้นเป็นพื้นที่สีแดงที่ทางทหารกำหนดไว้ เนื่องจากมีพวกกลุ่มคอมมิวนิสต์แอบหลบซ่อนกันอยู่มาก ทั้งบนภูเขาหรือไม้ก็ปลอมตัวเป็นชาวบ้านบ้าง ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวไม่กล้าไปไกลหมู่บ้านหรือหาของป่าบนภูเขาอีกทั้งยังเป็นที่ตั้งฐานของกำลังทหาร ถึงคราวเกิดสงครามระหว่างทหารกับพวกคอมมิวนิสต์มี

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทัศนศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ผู้บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากถึงขนาดไม่มีเวลาเก็บศพ ชาวบ้านต่างพากันรีบไปซ่อนตัวบนเขา เพราะ หมู่บ้านกลายเป็นสนามรบ เมื่อสิ้นสุดสงคราม สถานที่ในหมู่บ้านเต็มไปด้วยเลือดเนื้อ มองไปไกลๆ คล้าย สีชมพูจึงเรียกว่า บ้านชมพู

ตำบลชมพู ได้รับการยกฐานะจากสภาตำบลชมพู เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2537 พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

หมู่ 1 และหมู่ 3 ของตำบลชมพู พบแหล่งโบราณคดีพวกกระเบื้องและยังมีการสืบทอด ประเพณีมีการก่อพระเจดีย์ทรายกลางบ้าน ประเพณีลอยกระทง การละเล่นนางด้ง หมู่ที่ 2 ประเพณีกวนข้าวทิพย์ และหมู่ที่ 14 ประเพณีบุญบังไฟ สามารถสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตำบลได้

2.8.2.2 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญตำบลชมพู

1) ลักษณะที่ตั้ง

ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก 52 กิโลเมตร และมีระยะห่างจากอำเภอเนินมะปราง ประมาณ 13 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางถนนหลวงจังหวัด หมายเลข 1295 เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลเนินมะปราง และตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลท่าหมื่นรามและตำบลพันชาติ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

2) เนื้อที่

ตำบลชมพูมีพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขาซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้ายและเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง โดยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 335 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 209,745 ไร่

3) ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลชมพูมีหมู่บ้านตั้งอยู่บนที่ราบภูเขา 4 หมู่บ้าน และที่ราบเชิงเขา 11 หมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนาข้าว ไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง สวนมะม่วง สวนลำไย สวนเงาะ สวนยางพารา เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

4) ประชากรตำบลชมพู

ประชากรทั้งสิ้น 13,194 คน แยกเป็นชาย 6,766 คน หญิง 6,428 คน จำนวนครัวเรือน 4,373 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 39.38 คน/ตารางกิโลเมตร

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรตำบลชมพู

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
1	บ้านชมพูใต้	405	646	625	1,271
2	บ้านน้ำปาด	499	821	841	1,662
3	บ้านชมพูเหนือ	683	1087	1073	2,160
4	บ้านซำร้าง	323	531	476	1,007
5	บ้านปลวกง่าม	382	603	574	1,177
6	บ้านหนองหญ้าปล้อง	322	621	599	1,220
7	บ้านรักไทย	438	381	379	760
8	บ้านเผ่าไทย	208	307	246	553
9	บ้านซำต้อง	162	223	196	419
10	บ้านหนองอีป้อง	212	382	348	730
11	บ้านร่มเกล้า	196	225	166	391
12	บ้านเนินคล้อ	116	183	189	372
13	บ้านทุ่งไ้ตอก	92	178	159	337
14	บ้านหนองทัพเรือ	62	131	119	250
15	บ้านซำร้างใต้	273	447	438	885
รวม		4,373	6,766	6,428	13,194

(ข้อมูล สถิติประชากรจากทะเบียนบ้าน อำเภอเนินมะปราง ณ เดือนพฤษภาคม 2556)

2.8.2.3 ด้านเศรษฐกิจ

1) อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู ประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ถั่วเขียว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มะม่วง ลำไย เงาะ เป็นต้น และอาชีพเสริมในการทอผ้าไหม แปรรูปอาหาร เป็นต้น ส่วนนอกฤดูการเกษตรประชากรบางส่วนจะไปรับจ้างนอกพื้นที่

2) หน่วยธุรกิจในพื้นที่

- ปั้มน้ำมัน	ขนาดเล็ก	20	แห่ง
	ขนาดกลาง	2	แห่ง
- สหกรณ์การเกษตร		1	แห่ง
- โรงสี	ขนาดเล็ก	20	แห่ง
	ขนาดกลาง	2	แห่ง

2.8.2.4 สภาพสังคม

1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา		5	แห่ง
- โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น		4	แห่ง
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน		1	แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก		5	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน		15	แห่ง
- หอกระจายข่าว		15	แห่ง

2) สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด		3	แห่ง
- สำนักสงฆ์		5	แห่ง
- ที่พักสงฆ์		19	แห่ง
- คริสตจักร		1	แห่ง

3) การสาธารณสุข

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล/หมู่บ้าน		3	แห่ง
- ร้านขายยาแผนปัจจุบัน		1	แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100			

4) การคมนาคม

- ถนนลาดยางทางหลวงหมายเลข 1295 สายกกไม้แดง – เนินมะปราง
- ถนนลาดยาง รพช. สายบ้านขำรัง – บ้านชมพู และภายในหมู่บ้าน หมู่ที่ ๒
- ถนนลาดยาง สายน้ำปาด บ้านชำต้อง
- ถนนลาดยาง สายหนองหญ้าปล้อง – ดงสูง
- ถนน คสล. ภายในหมู่บ้าน หมู่ที่ 1-15

5) การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์	1	แห่ง
- ตู้โทรศัพท์สาธารณะ	15	แห่ง
- โทรศัพท์ส่วนบุคคลในเขตพื้นที่รับผิดชอบ	17	ครัวเรือน

6) การไฟฟ้า

- จำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้	15	หมู่บ้าน
- จำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้า	2,935	ครัวเรือน
(ร้อยละ 75.24)
- จำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์	423	ครัวเรือน

7) แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ ลำห้วย คลอง	3	แห่ง
- บึง หนอง และอื่นๆ	28	แห่ง

8) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝายขนาดเล็ก	15	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	396	แห่ง
- บ่อน้ำบาดาล/บ่อโยก	38	แห่ง
- สระน้ำ	70	แห่ง
- การประปาหมู่บ้าน	15	แห่ง
- ถังเก็บน้ำฝน	12	แห่ง
- สถานีสูบน้ำพลังงานไฟฟ้า	3	แห่ง

2.8.3 ตำบลวังโพรง

วังโพรง

ประวัติความเป็นมา

ตำบลวังโพรง เดิมมีสภาพเป็น ป่า ดง มีลักษณะเป็นเนินโคกและมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ช่วงนั้นยังไม่ค่อยมีผู้คนมาอาศัยอยู่มากเท่าไร เดิมมีอยู่เพียง ๒-๓ หลังคาเรือนเท่านั้น ต่อมาไม่นานจึงได้มีชาวบ้านย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านวังโพรงเรื่อยๆ ส่วนสาเหตุที่อพยพมานั้นเนื่องจากหมู่บ้านวังโพรงมีป่าไม้ สัตว์ป่า และมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ประกอบกับเป็นที่ดินที่ยังไม่มีใครมาจับจองไว้ ถ้ามีการซื้อขายที่ดินจะมีราคาที่ถูก จึงทำให้ชาวบ้านจากที่ต่างๆ อพยพเข้ามา คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่าจะใช้วิธีการเดินเท้าและใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทาง การประกอบอาชีพสมัยก่อน จะทำไร่ ทำนา เล่าสัตว์ป่า หากต้องการจับจ่ายใช้สอยต้องเดินทางไปหาซื้อยังอำเภอทรายพูน จังหวัดพิจิตร ซึ่งแต่ละครั้งจะซื้อของเป็นจำนวนมาก เพราะการเดินทางไปกลับมีระยะทางที่ไกลและค่อนข้างลำบาก หากเจ็บป่วยจะรักษาด้วยสมุนไพร ถ้าอาการรุนแรงจะพาไปรักษาที่อำเภอวังทรายพูนในจังหวัดพิจิตร การคลอตลูกในสมัยนั้นจะให้หมอตำแยเป็นผู้ช่วยทำให้ แต่เดิมตำบลวังโพรงจะอยู่ในตำบลบ้านม่วงแล้วแยกตัวเป็นตำบลไทรย้อย ต่อมาขอแยกเป็นตำบลวังโพรง เนื่องจากมีประชากรมากขึ้น โดยแยกตัวตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 โดยชื่อตำบลวังโพรง เนื่องจาก “โพรง” เป็นชื่อของลำคลอง ลำคลองนี้มีวังน้ำอยู่ท้ายหมู่บ้าน “เรียกวังควาย” ริมลำคลองตรงบริเวณวังควายเป็นโพรงลึก น้ำไหลเชี่ยวมากและมีโพรงน้ำไหลผ่าน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านและตำบลว่าวังโพรง ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของคนในพื้นที่จึงตั้งชื่อตำบลว่าวังโพรง

2.8.3.1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของตำบลวังโพรง

1) ลักษณะที่ตั้ง

ระยะทางจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลวังโพรงถึงที่ว่าการอำเภอเนินมะปราง ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร เนื้อที่โดยประมาณ 44,421.875 ไร่ หรือมีเนื้อที่ 71.075 ตารางกิโลเมตร

1.1) ภูมิประเทศ

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลไทรย้อย, ตำบลวังยาง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลท้ายดง จังหวัดเพชรบูรณ์, ตำบลเขาเจ็ดยอด จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ตำบลวังหิน จังหวัดเพชรบูรณ์, ตำบลวังยาง จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร, ตำบลไทรย้อย จังหวัดพิษณุโลก

1.2) ประชากรตำบลวังโพรง

ประชากรทั้งสิ้น 7,246 คน แยกเป็นชาย 3,601 คน หญิง 3,645 คน จำนวนครัวเรือน ทั้งตำบล 2,680 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 102 คน / ตารางกิโลเมตร

ตารางที่ ๔ จำนวนประชากรของตำบลวังโพรง

หมู่ / ชื่อหมู่บ้าน	ชาย(คน)	หญิง(คน)	รวมชาย-หญิง (คน)	ครัวเรือน
1 บ้านทุ่งยาว	552	553	1,105	485
2 บ้านวังขวัญ	605	616	1,221	412
3 บ้านหนองคู่	351	352	703	261
4 บ้านวังโพรง	896	931	1,827	727
5 บ้านเขาเขียว	421	420	841	295
6 บ้านใหม่ คลองตาลัด	253	251	504	189
7 บ้านวังโพรงเก่า	307	313	620	180
8 บ้านวังกะทะ	120	111	231	64
9 บ้านหนองมะดุก	96	98	194	67
รวม	3,601	3,645	7,246	2,680

หมายเหตุ (ข้อมูล สำนักบริหารการทะเบียน อำเภอเนินมะปราง ณ เดือนกันยายน 2556)

2.8.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

1) อาชีพ

- เกษตรกรรม, รับจ้าง, ค้าขาย

2) หน่วยธุรกิจในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล

- ปั้มน้ำมัน	จำนวน	3	แห่ง
- โรงสีเคลื่อนที่	จำนวน	8	เครื่อง
- ลานตากข้าว	จำนวน	2	แห่ง
- ตลาดนัด	จำนวน	5	แห่ง

2.8.3.3 สภาพทางสังคม

1) การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	จำนวน	5	แห่ง
- โรงเรียนมัธยมศึกษา	จำนวน	2	แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์	จำนวน	9	แห่ง
ประจำหมู่บ้าน / ห้องสมุดโรงเรียน			

2) สถาบันและองค์กรทางศาสนา

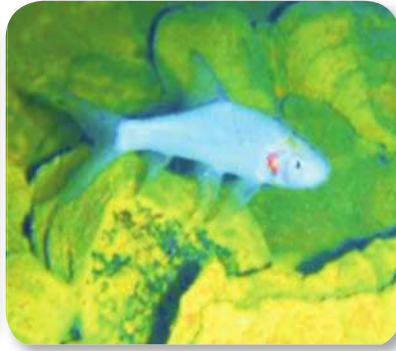
- วัด	จำนวน	6	แห่ง
- สำนักสงฆ์	จำนวน	3	แห่ง

3) สาธารณสุข

- รพสต.ประจำตำบล/หมู่บ้าน	จำนวน	2	แห่ง
- สถานพยาบาลเอกชน	จำนวน	1	แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ	ร้อยละ	100	

4) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ที่พักสายตรวจประจำตำบล	จำนวน	1	แห่ง

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

บทที่ 3

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

3.1 ความหมายของพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยลักษณะแล้วหมายถึง พื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 43 – 45 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 โดยเป็นกลไกทางกฎหมายที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการยับยั้งการดำเนินการหรือส่งเสริมการดำเนินการใดๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ควบคู่กับการดำเนินการฟื้นฟูด้วยวิธีอื่นๆ ต่อไป

3.2 วัตถุประสงค์ของการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ป้องกันพื้นที่ที่มีลักษณะตามธรรมชาติหรือมีคุณค่าทางธรรมชาติ ศิลปกรรม (พื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป พื้นที่ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย พื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรค่าแก่การอนุรักษ์) ที่ยังไม่มีกฎหมายในเรื่องของการอนุรักษ์เข้ามาคุ้มครองดูแลพื้นที่จากการถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์

ควบคุมและแก้ไขปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงเข้าขั้นวิกฤตในพื้นที่ที่มีกฎหมายต่างๆ ควบคุมอยู่แล้วให้กลับคืนสู่สภาพเดิมภายในกำหนดระยะเวลา

ควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และคุ้มครองประโยชน์มากที่สุด

3.3 ประโยชน์จากการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์ และคุ้มครองให้ดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลตามระบบนิเวศธรรมชาติ และคงความสมบูรณ์ เพื่ออนุชนรุ่นหลังได้ใช้เป็นฐานทรัพยากร และได้อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงเข้าขั้นวิกฤตในพื้นที่ที่ได้รับการแก้ไขและควบคุม ตลอดจนสภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ได้รับการฟื้นฟู

ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตน โดยการประสานและร่วมมือในการป้องกันดูแลรักษาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

3.4 วิธีการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 หมวด 3 การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมส่วนที่ 3 เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม มาตรา 43-45 กำหนดให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็นประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือกฎกระทรวง แล้วแต่กรณี

กรณีการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยออกกฎกระทรวง ต้องปรากฏว่าเป็นพื้นที่ที่เข้าข่ายตามมาตรา 43 โดยทั้งนี้การออกเป็นกฎกระทรวง จะมีผลบังคับใช้ต่อเมื่อจะมีการปรับปรุงกฎกระทรวง เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมนั้นไม่มีกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์คุ้มครองดูแลพื้นที่ กฎกระทรวงจะทำหน้าที่สงวนรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่

กรณีการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยออกเป็นประกาศกระทรวง ต้องปรากฏว่าเป็นพื้นที่ที่เข้าข่ายตามมาตรา 45 โดยทั้งนี้การออกเป็นประกาศกระทรวงจะมีระยะเวลาในการบังคับใช้เนื่องจากประกาศกระทรวงจะทำหน้าที่เสริมกฎหมายอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นแล้ว โดยจะทำหน้าที่ฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมจนอยู่ในภาวะวิกฤตให้มีสภาพดีขึ้น

เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม คือ เขตพื้นที่ที่จะประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ต้องมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ให้ชัดเจน ให้ครอบคลุมทรัพยากรที่ต้องการสงวนรักษา หรือครอบคลุมเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งในพื้นที่ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และพื้นที่ที่ปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อถึง หรือพื้นที่ที่คาดว่าจะเสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบตามมา เพื่อให้มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสามารถคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม คือ มาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อนำมาใช้คุ้มครองทรัพยากร หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยมีกรอบในการกำหนดตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ การกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมต้องสอดคล้องกับลักษณะของทรัพยากรและบริเวณแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องการคุ้มครอง หรือต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งมาตรการจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้

3.5 การกำหนด พื้นที่และขอบเขตที่จะคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

พื้นที่และขอบเขตที่จะคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เกิดจากความต้องการของท้องถิ่น หรือนโยบายของรัฐ ได้ทั้งสองกรณี โดยลักษณะของพื้นที่นั้นต้องเข้าลักษณะพื้นที่ที่จะประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 หรือ มาตรา 45 นั้นหมายถึง เมื่อจังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดพิจารณาแล้วว่า ในท้องถิ่นของตนมีพื้นที่ที่สมควรได้รับการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองตามลักษณะที่กำหนดไว้ในมาตรา 43 หรือ มาตรา 45 ก็สามารถเสนอไปยังสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ หรือ ส่วนราชการต่างๆ เห็นสมควรประกาศให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาคุณค่า ทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรม ระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ หรือเพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเข้าชั้นวิกฤตสำนักงานฯ ก็จะดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมขึ้น

มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินการได้สองทาง คือ ท้องถิ่นดำเนินการเอง หรือ ส่วนกลางดำเนินการร่วมกับท้องถิ่น โดยขอบเขตของเนื้อหาสาระของมาตรการต้องเป็นไปตามกรอบที่กฎหมายให้อำนาจไว้ตามที่ปรากฏในมาตรา 44

กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชน เป็นหลักการที่สำคัญของกระบวนการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะต้องจำกัดสิทธิบางส่วนของคน จึงทำให้เกิดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกระทำหรือประกอบกิจการนั้นๆ ในพื้นที่ รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้กับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

3.6 มาตรการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

มาตราที่ 4 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องนิยามศัพท์

มาตราที่ 6 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิและหน้าที่ของบุคคล

มาตราที่ 33 และ มาตราที่ 37 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องการวางแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตราที่ 43 และมาตราที่ 45 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องคุณลักษณะของพื้นที่ที่เข้าข่ายเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตราที่ 44 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องกำหนดมาตรการคุ้มครอง

มาตราที่ 47 มาตราที่ 48 และมาตราที่ 49 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องการจัดทำรายงานและการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

มาตราที่ 99 และมาตราที่ 100 เป็นมาตราที่ว่าด้วยเรื่องบทลงโทษ

3.7 ลักษณะของพื้นที่ที่เข้าข่ายในการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ตามมาตรา 43 ประกอบด้วย

พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นต้นน้ำหรือเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารรวมถึงตาน้ำและน้ำตก

พื้นที่ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติแตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งมีความสำคัญควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงสภาพตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น ป่าพรุ แนวปะการัง พื้นที่ชุ่มน้ำและถ้ำ

พื้นที่ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่เปราะบาง ซึ่งอาจได้รับความเสียหายโดยง่ายจากการกระทำของมนุษย์ เช่น ถ้ำที่มีหินงอกหินย้อย พื้นที่ที่อยู่ของสัตว์ป่าหายาก

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรค่าแก่การอนุรักษ์ โดยเป็นพื้นที่ที่ตั้งของโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด พระราชวัง แหล่งชุมชนในอดีต ที่ได้รับการยอมรับและยกย่องว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี

พื้นที่ที่จะต้องยังมีได้ถูกประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์

ตามมาตรา 45 ประกอบด้วย

พื้นที่ที่มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะ เขตนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตควบคุมมลพิษ และเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับรุนแรงเข้าขั้นวิกฤตซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขในทันที

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมายหรือไม่สามารถแก้ปัญหาได้

3.8 มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ห้ามกระทำหรือกิจกรรมใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติหรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

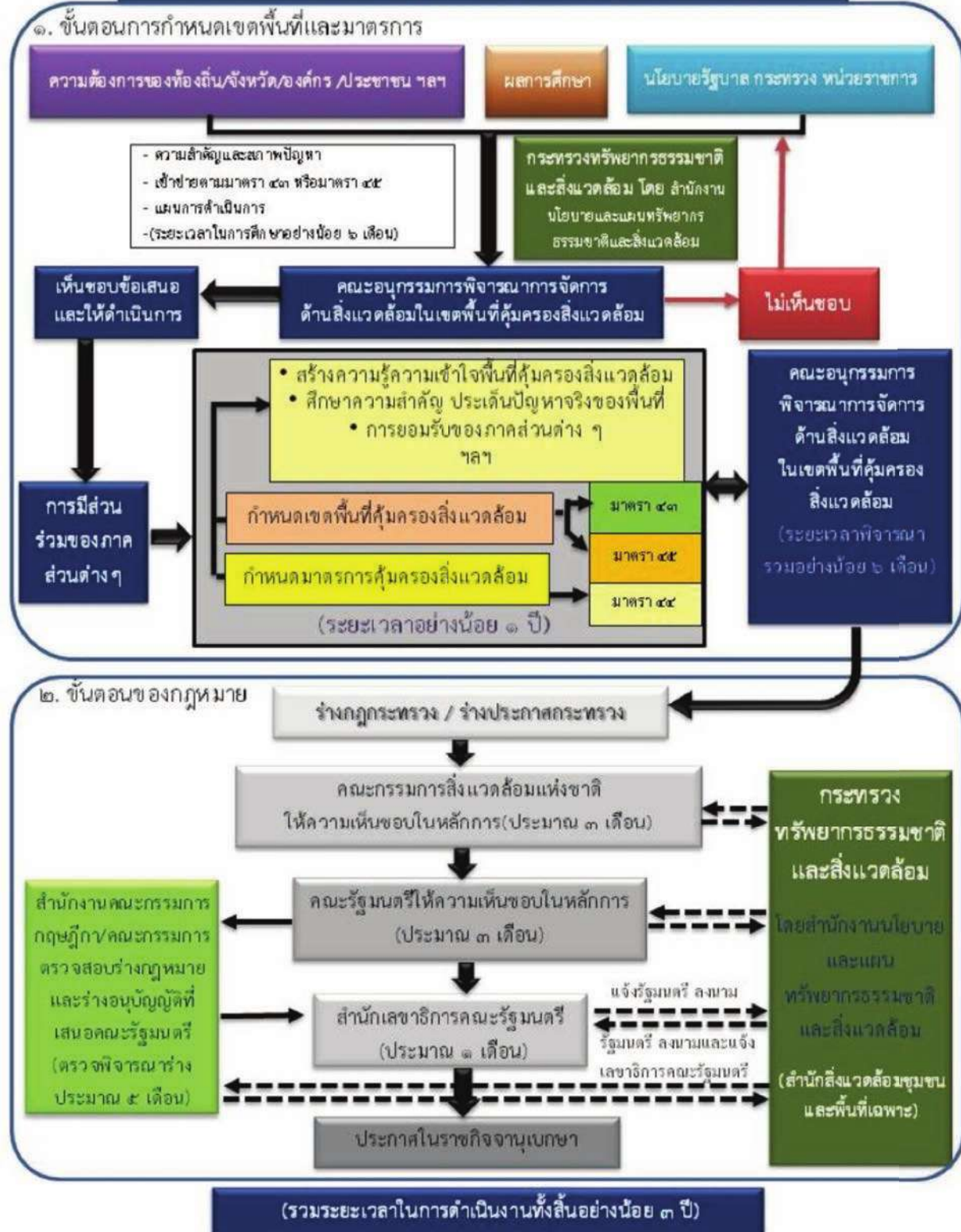
กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำก่อสร้างหรือดำเนินการในพื้นที่นั้นให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

กำหนดวิธีการจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ในการร่วมมือและประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพื่อรักษาธรรมชาติหรือระบบนิเวศตามธรรมชาติหรือคุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

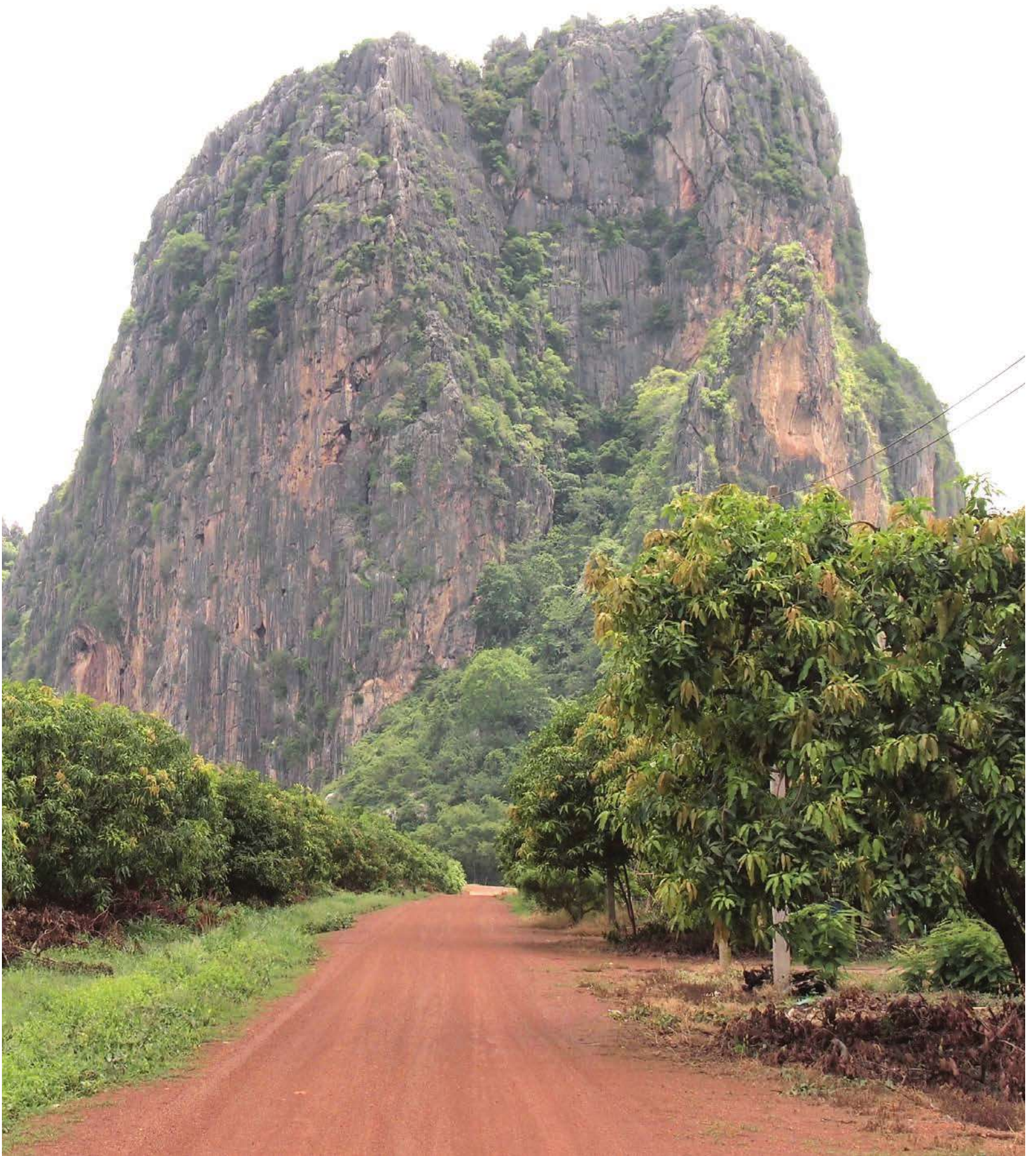
เอกสารอ้างอิง

<http://www.onep.go.th/urban/index.php/2014-07-14-19-09-17>

ขั้นตอนและระยะเวลาในการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

หมายเหตุ : การดำเนินการในขั้นตอนการกำหนดเขตพื้นที่และมาตรการ ในแต่ละขั้นตอนจำเป็นต้องดำเนินการหลายครั้ง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

บทที่ 4

คุณค่าของความหลากหลายทางธรรมชาติ

ความโดดเด่น

อำเภอเนินมะปรางเป็นพื้นที่มหัศจรรย์แห่งหนึ่งของเมืองไทย ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติที่ทรงคุณค่าควรค่าแก่การอนุรักษ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านชีวภาพ ได้แก่ สัตว์หายากบางชนิดมีหนึ่งเดียวในโลก เช่น ปลาคอตอบอด ปลาพลวงถ้ำและปูถ้ำพระ ที่อาศัยอยู่ในถ้ำพระวังแดง ปลาขยู่ที่อาศัยอยู่คลองชมพู ตึกกายที่พบเฉพาะในเขตอุทยานทุ่งแสลงหลวง นอกจากนี้ยังพบสัตว์ป่าที่เหลือไม่มากในธรรมชาติ เช่นจระเข้แม่น้ำจืด พันธุ์ไทยอาศัยอยู่บริเวณคลองชมพูหรือพบค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่มและลิงอ้ายเงี้ยวบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล พบหิ่งห้อยยักษ์นับแสนตัวที่บ้านรักไทย พบพืชพันธุ์ที่มีไม่กี่แห่งในประเทศไทย อาทิเช่น ศีลาวาริหรือดอกไม้หินพบที่บริเวณคลองชมพู ดอกดินพบที่เขาชะยวหรือด้านกายภาพที่มีความแปลกตาไม่เหมือนใคร เช่น มีทิวเขาหินปูนที่มีความยาวต่อเนื่องรวมระยะทางไม่ต่ำกว่า 20 กิโลเมตร หรือมีถ้ำมากกว่า 25 ถ้ำ และมีถ้ำที่มีความยาวเกิน 1,000 เมตร อยู่ถึง 2 ถ้ำ คือ ถ้ำค้างคาว มีความยาว 3,807 เมตร และอีกถ้ำได้แก่ ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำที่มีความยาวมากที่สุดในประเทศไทยรวมระยะทาง 13,844 เมตร หรือประมาณเกือบ 14 กิโลเมตร (ที่มา : <http://www.thailandcaves.shepton.org.uk/longest-caves-thai>) มีภูเขาสมุนไพรมหาศาลที่เขาชะยว นอกจากนี้ อำเภอเนินมะปรางยังเป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำคุณภาพชั้นเอหนึ่งอยู่หลายพื้นที่ เช่น คลองชมพู คลองสากเหล็ก คลองห้วยผึ้ง คลองทับไชและคลองไทร้อยยี่ที่หล่อเลี้ยงให้กับประชาชนเนินมะปราง

4.1 ความหลากหลายทางชีวภาพ....หนึ่งเดียวในโลก

ปลาค้อตาบอด

- ชื่อไทย : ปลาค้อถ้ำพระวังแดง
ชื่อสามัญ : Spies's Blind Cave Loach
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Schistura spiesi*
Vidthayanon & Kottelat 2003
ขนาดเมื่อโตเต็มวัย : 12-15 เซนติเมตร
การกระจายพันธุ์ : ถ้ำในเขตอุทยานแห่งชาติ
ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
การจำแนกชนิด :
ถิ่นอาศัย : ลำธารในถ้ำ เขตติดต่อกับคลองชมพู

ข้อมูลทั่วไป: ปลาค้อขนาดใหญ่ ไม่มีสี บางตัวมีตาขนาดเล็กให้เห็นแต่ส่วนใหญ่แล้วมองไม่เห็นตาใดๆ มีพฤติกรรมว่ายลอยอยู่บริเวณผิวและกลางน้ำซึ่งแตกต่างจากปลาค้อนอกถ้ำที่กบดานอยู่กับพื้นตลอดเวลา จัดเป็นสัตว์ถิ่นเดียวและสัตว์คุ้มครองตามกฎหมายของไทย ตั้งชื่อให้เป็นเกียรติแก่ John Spies นักสำรวจถ้ำผู้ค้นพบปลาชนิดนี้

ปลาพลวงถ้ำพระวังแดง

- ชื่อไทย : ปลาพลวงถ้ำพระวังแดง
ชื่อสามัญ : Cave Mahseer
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Neolissochilus subterraneus*
ขนาดเมื่อโตเต็มวัย : 15-30 เซนติเมตร
การกระจายพันธุ์ : ถ้ำพระวังแดงในเขตอุทยานแห่งชาติ
ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
การจำแนกชนิด :
ถิ่นอาศัย : ลำธารในถ้ำ เขตติดต่อกับคลองชมพู

ข้อมูลทั่วไป: ปลาค้อตาบอดมีลักษณะแตกต่างจากปลาพลวงชนิดอื่นๆ คือ มีตาเล็กและมีหนังบางๆ หุ้มโดยรอบดวงตา ริมฝีปากหนา 2 คู่ หลังโค้งมนมีเกล็ดบาง ลำตัวสีชมพูจางปนกับสีเทาอ่อนๆ ยาวประมาณ 40 เซนติเมตร

ปลาขยุยคลองชมพู

ปลาดำตัวเล็กๆ ชนิดหนึ่ง มีขนาดไม่ถึง 1 นิ้ว ลำตัวของมัน เป็นสีน้ำตาลเข้มสลับกับลายสีน้ำตาลอ่อน และมีผิวหนังที่ขรุขระ หน้ามู่หู่ที่เต็มไปด้วยหนวดเครา ปลาชนิดนี้คือปลาขยุยคลองชมพู มันถูกค้นพบเมื่อปีพ.ศ.2553 และเป็นสัตว์ชนิดใหม่ที่โลกเพิ่งรู้จัก ปลาขยุยคลองชมพู เป็นปลาหน้าดินขนาดเล็ก กินสัตว์หน้าดินขนาดเล็กเป็นอาหาร แบ่งเป็น 3 ชนิดที่ค้นพบใหม่

1. ขยุยสั้นคลองชมพู เป็นปลาแบบตัวสั้น ครีบก้นยาว
2. ขยุยยาวคลองชมพู เป็นปลาแบบตัวยาว ครีบก้นสั้น
3. ขยุยปล้องคลองชมพู
4. รากกล้วยแครงคลองชมพู

ปูถ้ำพระวังแดง

ชื่อไทย : ปูถ้ำพระวังแดง

ชื่อสามัญ :

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Thampramon tonvuthing & Vidthayanon 2013*

ขนาดเมื่อโตเต็มวัย : 4-5 เซนติเมตร

การกระจายพันธุ์ : ถ้ำในเขตอุทยานแห่งชาติ

ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

ข้อมูลทั่วไป: ปูถ้ำพระวังแดง เป็นปูพันธุ์ใหม่ของโลก ค้นพบเมื่อปี 2551 มีถิ่นอาศัยเฉพาะในถ้ำพระวังแดง ต.ชมพู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก ประเทศไทยเท่านั้น ปูชนิดนี้มีจุดเด่นที่ตัวสีแดงก้ำมสีขาวนวล ขาสีม่วงและยาวมาก ตัวเมียจะมีขนาด 4.6 เซนติเมตร x 3.5 เซนติเมตร ซึ่งใหญ่กว่าตัวผู้ที่มีขนาด 3.9 เซนติเมตร x 3.1 เซนติเมตร

ตุ๊กกาย

- ชื่อไทย : ตุ๊กกายถ้ำปล้องทอง, ตุ๊กกายปล้องทอง
 ชื่อสามัญ : Golden-belted Bent-toed Gecko
 ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Cyrtodactylus auribalteatus*
 Sumontha, Panitwong & Deein 2010
 การกระจายพันธุ์ : พบเฉพาะจังหวัดพิษณุโลก
 สถานภาพ : เป็นสัตว์เฉพาะถิ่นของไทย
 ปัจจุบันพบเฉพาะที่ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลง
 หลวงเพียงแห่งเดียวในโลก
 ถิ่นอาศัย : เขาหินปูน

ข้อมูลทั่วไป: ค้นพบในระหว่างการสำรวจ โครงการติดตามและตรวจสอบระบบนิเวศทางน้ำและ
 การประมง โครงการเขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดย ดร.กฤษฎา ตีอินทร์ กรมประมงร่วมกับ
 กลุ่มสยามเอ็นซิส

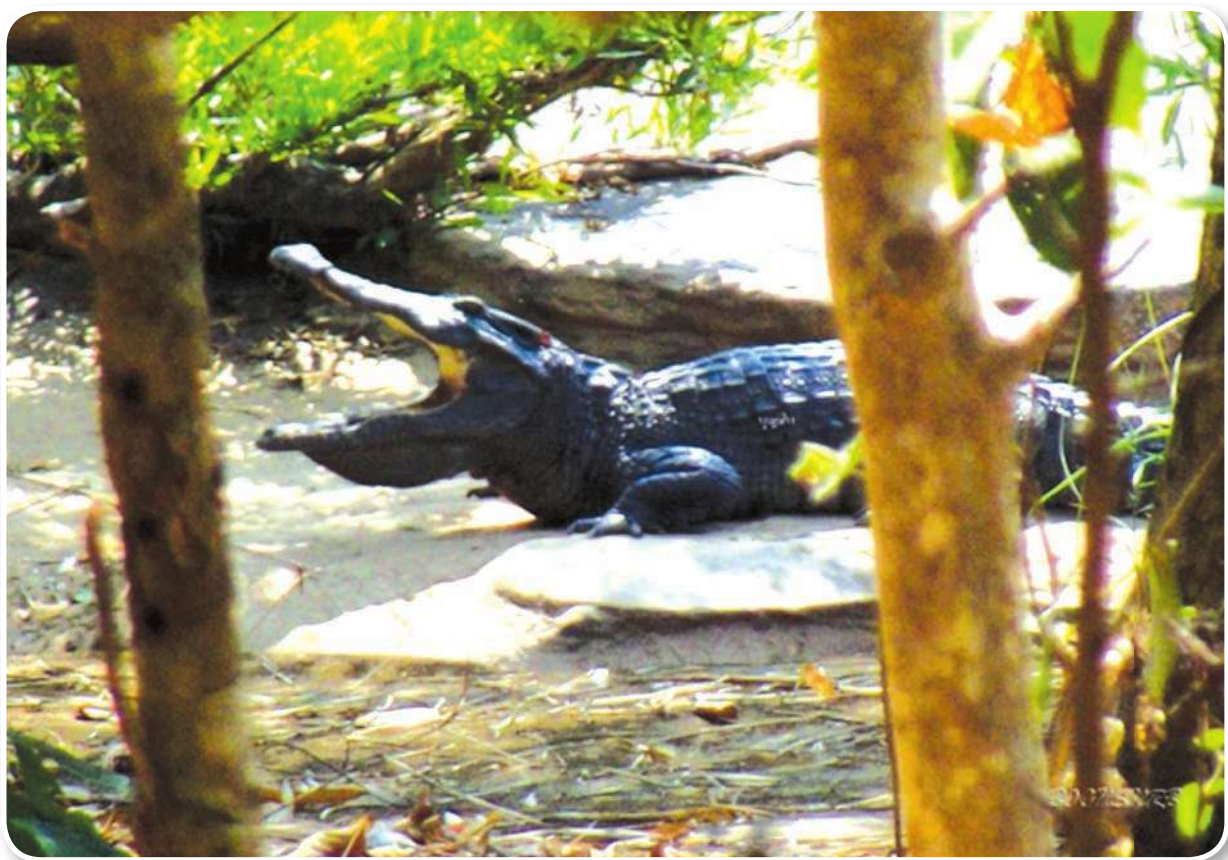

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดลอม กรมศีกษา อำเภอนนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4.2 ความหลากหลายทางชีวภาพ....เหลืออยู่น้อยนิด

จระเข้้ำจืดพันธุ์ไทย

จระเข้้ำจืดสายพันธุ์ไทย หรือ จระเข้บึง หรือ Siamese Crocodile มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Crocodylus siamensis* มีถิ่นกำเนิดในบริเวณ เวียดนาม, กัมพูชา, ลาว, ไทย, กาลิมันตัน, ซาบา และสุมาตรา จัดเป็นจระเข้ขนาดปานกลางค่อนข้างใหญ่ (3 - 4 เมตร) มีเกล็ดท้ายทอด มีช่วงวัยเจริญพันธุ์เมื่ออายุ 10 - 12 ปี จระเข้ชนิดนี้วางไข่ครั้งละ 20 - 48 ฟอง โดยมีระยะเวลาฟักไข่นาน 68 - 85 วัน เริ่มวางไข่ในช่วงต้นฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคม โดยขุดหลุมในหาดทรายริมแม่น้ำ ใช้เวลาเฉลี่ยราว 80 วัน ขอบบออยู่และหากินเดี่ยว

จระเข้้ำจืดสายพันธุ์ไทยอยู่ที่คลองชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ปัจจุบันจระเข้้ำจืดพันธุ์ไทยที่พบในแหล่งธรรมชาติเหลืออยู่ 4 แห่ง ประกอบด้วย ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา เหลืออยู่ 2 ตัว ต้นแม่น้ำเพชรบุรีในอุทยานแห่งชาติเขื่อนแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เหลืออยู่ 5 ตัว คาดว่าจะเป็นตัวเมียทั้งหมด คลองระบม-สียัด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา เหลืออยู่ 1 ตัว และคลองชมพูในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เหลืออยู่ไม่ต่ำกว่า 5 ตัวมีทั้งตัวผู้และตัวเมียและเป็นที่เดียวที่ยังมีการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติอยู่ และไม่มีประวัติการทำร้ายผู้คน

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ตำแหน่งบริเวณที่พบจระเข้
น้ำจืดสายพันธุ์ไทยในแหล่งธรรมชาติ

คลองขุมพู่เป็นคลองที่มีต้นกำเนิดจากทิวเขา
ในเขตอุทยานทุ่งแสงหลวง มีระยะทางรวม 100 กิโลเมตร
โดยมีต้นน้ำจากเทือกเขาในเขตอุทยานทุ่งแสงหลวง ไหลผ่าน
อำเภอเนินมะปราง อำเภอวังทอง จะไปบรรจบกับแม่น้ำน่าน
จังหวัดพิจิตร จระเข้ในคลองขุมพู่ มีผู้คนกล่าวถึงกันมานานมาก
จากการบันทึกของนายบุญสืบ เผือกอ่อน ที่ได้รับคำบอกเล่าของ
ผู้เฒ่าผู้แก่ของตำบลขุมพู่ ดังนี้ “ลุงจันทร์ แสงสวัสดิ์ อายุ 80 ปี
บ้านเลขที่ 119/3 หมู่ที่ 1 บ้านขุมพู่ ตำบลขุมพู่ อำเภอ
เนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ตอนแกอายุ 20 ปี หรือ พ.ศ.
2477 แกได้ซื้อลูกจระเข้มาจาก ลุงพิน ใจคง และลุงพุง ใจคง
สองพี่น้องที่ทั้งสองไปทำรีดักปลาไว้ที่แก่งบัวทอง และมีจระเข้
ลงไปไนรี 7 ตัวจึงเอามาขายให้ลุงจันทร์ ในราคา 7 ตัว 15 บาท
แกเล่าว่าใหม่ๆ กบ 3 ตัวก็พอเลี้ยงจระเข้ได้ พอจระเข้โตขึ้นก็
ต้องเลี้ยงด้วยกระต่าย แกเลี้ยงจระเข้มาตั้งแต่ตัวเท่าแม่ 1 ปีตัว

เท่าแขน แกจึงเอาไปแลกกับไพล่า กับหมอโสม (หมอโสม เป็นหมอจระเข้ หรือคนจับจระเข้) และปีต่อมามี
นายหวัง เตี้ยชวานา อายุ 70 ปี และ นางบด เตี้ยชวานา อายุ 68 ปี ได้เล่าว่าในปีนี้ หมอโสม (คนจับจระเข้
ชาย บ้านอยู่วังนกแอ่น) ได้มาจับจระเข้ช่วงหน้าหนาวเพื่อเอาหนังไปขายต่อ โดยใช้ฉมวกเหล็กหรือเรียกอีก
อย่างหนึ่งว่าฉมวกโดยเชือกที่ติดไปกับฉมวก แทะแล้วปล่อยเชือกที่ติดไปจะพันตัวเองจนหมดแรงแล้วจับได้
ง่ายๆ การหาจระเข้จะเดินหาตามข้างๆ คลิ่งแล้วจึงใช้ฉมวกแทงดังกล่าว หมอจระเข้จะหนีเขาจะมาอยู่ครั้ง
ละนานๆ จนกว่าจะได้หนังจระเข้พอจึงจะกลับบ้านของตน ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 มีนายประเสริฐ เผือกอ่อน
บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 3 ตำบลขุมพู่ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ได้พบไข้จระเข้ที่ป่า
กระชานและมีครุคนหนึ่งเอาไข่ไปฟักแต่ไม่เป็นผล และต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ได้มีคนมาจากบ้านวังน้ำใส
จังหวัดพิษณุโลก ได้เข้ามาจับจระเข้ โดยใช้ไฟช็อต จากนั้นก็ยังมีคนเข้าไปจับจระเข้ได้อีกหนึ่งตัวและมีชาว
บ้านยังได้พบจระเข้อยู่เลย แต่ไม่ค่อยมีใครพูดเพราะกลัวจะมีคนมาล่าจระเข้อีก พ.ศ. 2555 มีเจ้าหน้าที่
ป่าไม้พบจระเข้และมีข่าวว่าได้นำไข้ออกไปด้วย ชาวก็เงียบไป จนมาถึงปี พ.ศ. 2557 วันที่ 9 เดือนกุมภาพันธ์
ผมได้ถ่ายรูปจระเข้ได้เต็มตัวเป็นครั้งแรกที่ป่ากระชาน และวันที่ 18 พฤษภาคม ได้ถ่ายรูปจระเข้พร้อมรังไข่
จระเข้ที่คลองขุนกระเจียกเป็นคลองสาขาคลองขุมพู่ครับ และมีนักข่าวของกรีนนิวไปด้วย อีก 3 เดือนต่อมา
พวกเราได้ติดต่อนักข่าวของ ฮีธทนิวส์ เข้าไปถ่ายรูปรูในวันที่ 14 กันยายน และมีข่าวออกทีวีหลายช่อง ครั้ง
ล่าสุดพบเจอจระเข้ที่วังผาน้อมห่างจากหมู่บ้านขุมพู่ประมาณ 1500 เมตร ความยาวประมาณ 1.50 เมตร
เห็นจะได้ครับ” นั้นแสดงให้เห็นว่าจระเข้น้ำจืดพันธุ์ไทยได้อาศัยอยู่ที่คลองขุมพู่มานานแล้วและมีการสืบพันธุ์
และแพร่พันธุ์จนถึงทุกวันนี้

14 กันยายน 2557 ชาวบ้านตำบลชมพูได้พบจระเข้กำลังวางไข่ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านชมพูเหนือ ขึ้นไปทางต้นน้ำของคลองชมพู ประมาณ 13 กิโลเมตร

แม่จระเข้กำลังฟักพันธุ์ไทยกำลังเฝ้าไข่

ไข่จระเข้

ที่มา : <http://www.phitsanulokhotnews.com/2014/09/16/57585>

28 ตุลาคม 2557 ชาวบ้านปลวกง่าม ม.5 ต.ชมพู ได้จับจระเข้สายพันธุ์ไทยขนาดใหญ่ น้ำหนัก ประมาณ 70 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 1.8 เมตร โดยที่จระเข้ได้เข้ามาติดกับดักที่วางไว้บริเวณริมคลองชมพู ได้มีการนำเลือดจระเข้ไปตรวจหา DNA ต่อไป

จระเข้พันธุ์ไทย

ที่มา : <http://www.phitsanulokhotnews.com/2014/10/28/59265>

ค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่ม

ค้างคาวเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ซึ่งในเมืองไทยมีการค้นพบทั้งหมดจำนวน 108 ชนิด มีถิ่นอาศัยอยู่ตามภูเขาระบายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่มีค้างคาวอยู่ 2 ชนิด ที่พบน้อยมากกำลังจะสูญพันธุ์ คือ ค้างคาวคุณกิติติและค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่ม นอกจากนี้ค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่มยังเป็นค้างคาวที่พบเฉพาะถิ่นในประเทศไทยเท่านั้น ปัจจุบันพบค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่มได้ 3 แห่งเท่านั้น แห่งแรก พบที่เขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี เขาสิงโต จังหวัดสระแก้ว และแห่งสุดท้าย พบที่ถ้ำผาท่าพล อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ชื่อสามัญ	: ค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่ม (Thailand roundleaf bat)
ชื่อวิทยาศาสตร์	: <i>Hipposideros halophyllus</i>
วงศ์	: <i>Hipposideridae</i>
อาหาร	: แมลง (ไม่ทราบชนิด)
การสืบพันธุ์	: ผสมพันธุ์ราวเดือนพฤศจิกายน - มกราคม ออกลูกประมาณเดือนมีนาคม - เมษายน
อายุขัย	: โดยประมาณ 30-32 ปี
ถิ่นอาศัย	: ถ้ำภายในเขาสมอคอน เขาสิงโต ถ้ำผาท่าพล
สถานภาพ	: สัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ 1

ที่มา : <http://i-sanguide.com/page1075.html> http://www.myfirstbrain.com/student_view.aspx?ID=426

ค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่มเป็นค้างคาวกินแมลง มีความยาวจากปลายแขนข้างหนึ่งไปยังแขนอีกข้างหนึ่งประมาณ 8 เซนติเมตร มีน้ำหนักประมาณ 3-5 กรัม มันมีศีรษะใหญ่กว่าปลายนิ้วมนุษย์เล็กน้อย มีลักษณะตรงบริเวณแผ่นกั้นจมูกได้วิวัฒนาการแผ่ออกเป็นแผ่นหนาคัลลายหยดน้ำปัดรูจมูกเห็นได้ชัดเจน ขนด้านหลังลำตัวตรงโคนสีครีม ตอนปลายสีน้ำตาล ด้านท้องสีอ่อนกว่าด้านหลัง มีใบหู หูมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับส่วนหัวและลักษณะกลม เพื่อจับคลื่นเสียงที่ไปชนกับวัตถุและสะท้อนกลับมาที่หูเพื่อวาดภาพวัตถุนั้นในสมอง ใช้คลื่นเสียงความถี่สูง (sonar) นำร่องการบินและล่าเหยื่อ อาศัยอยู่ในถ้ำหินปูนที่อยู่ใต้พื้นดิน ปัจจุบันเหลืออยู่ประมาณ 1,500 ตัว เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์เป็นอย่างยิ่ง ส่วนในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล พบค้างคาวชนิดต่างๆ มากถึง 15 ชนิด กระจายอยู่ทั่วทุกถ้ำ และค้างคาวหน้ายักษ์เล็กจมูกปุ่มก็เป็น 1 ใน 15 ชนิดที่พบในเขตห้ามล่าฯ เช่นกัน โดยส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณถ้ำเรือ ซึ่งเป็นที่เหมาะสมสำหรับค้างคาวชนิดนี้เพราะมีถ้ำอยู่ใต้พื้นดิน

ลิงอ้ายเงี้ยว

ลิงอ้ายเงี้ยว, ลิงอัสสัม หรือ ลิงภูเขา (Assam macaque; ชื่อวิทยาศาสตร์: *Macaca assamensis*) เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดหนึ่งที่อยู่ในอันดับวานร (ไพรเมต) มีรูปร่างอ้วนทอหะทะแขนและขาสั้น ขนตามลำตัวมีสีเหลืองปนเทา บางตัวอาจมีสีเข้มมากจนดูคล้ายสีน้ำตาลดำ ส่วนหัวไหล่ ศีรษะ และแขนจะมีสีอ่อนกว่าสีขนบริเวณอื่น ๆ ของร่างกาย ขนบริเวณหัวและหางมักมีสีเทา ขนที่ไหล่มีความยาวมากกว่า 8.5 เซนติเมตร ในบางฤดูกาล

ผิวหนังใต้ขนจะเปลี่ยนเป็นสีเทาอมฟ้า มีความยาวลำตัวและ หางรวม 51-63.5 เซนติเมตร ความยาวหาง 20-38 เซนติเมตร น้ำหนัก 5-10 กิโลกรัม มักอาศัยในป่าบนภูเขาสูงหรือตามที่ราบสูงซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 500-3,500 เมตร ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่บนต้นไม้ซึ่งมีเรือนยอดไม้สูงจากพื้นดินประมาณ 10-15 เมตร จากการศึกษาพบว่ามักอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงเล็ก ๆ โดยฝูงหนึ่งมีสมาชิกประมาณ 40- 60 ตัว ในระหว่างการหากินจะมีสมาชิกบางตัวทำหน้าที่ระวังภัยให้ฝูง โดยจะนั่งสังเกตการณ์อยู่บนต้นไม้ซึ่งสูงที่สุด และหากมีอันตรายเข้ามาใกล้จะส่งเสียงร้องเตือนให้หลบหนี โดยจะร้องเสียงดัง “ป๊ว” ลิงอ้ายเงี้ยวจัดเป็นลิงนินสัยดุร้าย สามารถกระดิกหางได้เหมือนสุนัข เริ่มผสมพันธุ์ได้เมื่อมีอายุ 3-4 ปี ระยะตั้งท้องนาน 5-6 เดือน ออกลูกครั้งละ 1 ตัว ในระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน กินอาหารประกอบไปด้วย ผลไม้ ยอดไม้อ่อน แมลง และสัตว์เลื้อยคลานจำพวกกิ้งก่า ลิงอ้ายเงี้ยวมีการแพร่กระจายจากอินเดีย ภูฐาน เนปาล ผ่านมายังประเทศแถบอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว เวียดนาม ไปยังประเทศจีน ในประเทศไทยสามารถพบลิงอ้ายเงี้ยวในประเทศไทยได้เพียง 9 แห่ง เท่านั้น คือ วัดถ้ำปลา และวัดถ้ำผาแลนภิาราม จ.เชียงราย ป่าป่าไม้ จ.เชียงใหม่ เขตห้ามล่าถ้ำผาท่าพล จ.พิษณุโลก อุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองลาน จ.กำแพงเพชร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง จ.ตาก อุทยานแห่งชาติภูเขี้ยว จ.ชัยภูมิ เขื่อนเขาแหลม และอุทยานแห่งชาติน้ำตกเอราวัณ จ.กาญจนบุรี ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์ที่พบน้อยมาก

สำหรับที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าผาท่าพล ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ผู้ช่วยหัวหน้าสมพร ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลิงอ้ายเงี้ยว ความว่า มีลิงอ้ายเงี้ยวที่อยู่เขตห้ามล่าฯ ประมาณเกือบ 200 ตัว แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรกอยู่บริเวณถ้ำลอด มีสมาชิกกลุ่มมากที่สุด ประมาณ 80 ตัว กลุ่มที่ 2 อยู่บริเวณถ้ำเรือ มีสมาชิกจำนวน 50 ตัว กลุ่มที่ 3 อยู่บริเวณหุบมะค่า มีสมาชิกกลุ่มประมาณ 30 ตัว กลุ่มสุดท้ายอยู่บริเวณสำนักงานเขตห้ามล่าฯ มีสมาชิกประมาณ 40 ตัว โดยมีหัวหน้าฝูงชื่อว่าไอ้ด้วน อาศัยอยู่บริเวณยอดเขาไม่กลัวคน ชอบลงมารื้อข้าวของสำนักงานอยู่เป็นประจำ

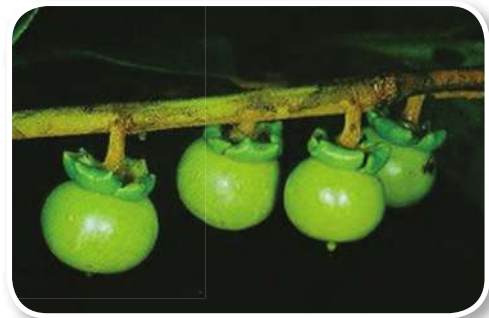

คิลาวารี

ดอกหินหรือดอกไม้หินหรือคิลาวารี ที่พบในคลองชมพบุรีบริเวณปากกะชาว เป็นไม้น้ำที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hydrobryum phetchabunense* M. Kato & Koi อยู่ในวงศ์ Podostemaceae (เพชรรัตน์ 2553) พบครั้งแรกที่บริเวณน้ำตกพรานมา อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพันธุ์พืชเฉพาะถิ่นหายากมาก เนื่องจากขึ้นเฉพาะหินและเฉพาะที่ที่มีน้ำใสสะอาดเท่านั้น พืชวงศ์นี้ไม่เหมือนพืชดอกโดยทั่วไป ขึ้นบนหินที่มีน้ำไหลเชี่ยว เช่น โนล้าธาร น้ำตกและแม่น้ำ โดยทั่วไปพืชจะขึ้นอยู่ใต้น้ำ แต่ในหน้าแล้งเมื่อระดับน้ำลดลง พืชจะมีบางส่วนหรือทั้งหมดโผล่ขึ้นมาช่วงการเจริญของส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเพศ (vegetative part) มีรากเจริญเป็นแผ่น ขนรากเกิดได้แผ่นราก ทำหน้าที่เกาะติดกับหินในน้ำตกหรือตามแก่ง จมอยู่ใต้น้ำที่ไหลเชี่ยวในฤดูฝน ในปลายฤดูฝนเมื่อระดับน้ำลด พืชจึงสร้างตาดอกและเมื่อระดับน้ำลดลงจนพืชโผล่พ้นน้ำ ดอกจึงบานและเป็นผล การสูงขึ้นเหนือน้ำของพืชเนื่องจากการลดลงของระดับน้ำ ไม่ใช่เพราะพืชพัฒนาสูงขึ้นหรือก้านดอกชูขึ้นเหนือระดับน้ำเหมือนพืชน้ำจืดอื่น การดำรงชีวิตของดอกหินหรือคิลาวารีค่อนข้างบอบบางมาก ขึ้นอยู่กับน้ำขึ้นและน้ำลง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่เช่น น้ำท่วมขังตลอดทั้งปีหรือเป็นพื้นที่แห้งแล้งก็จะทำให้พืชชนิดนี้มีโอกาสเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

4.3 ความหลากหลายทางชีวภาพ....ไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทย

มะพลับเจ้าคุณ

พืชถิ่นเดียวหรือพืชเฉพาะถิ่นคือ พืชชนิดที่พบและแพร่พันธุ์ตามธรรมชาติในบริเวณเขตภูมิศาสตร์ เขตใดเขตหนึ่งของโลกและเป็นพืชที่มีการกระจายพันธุ์ทางภูมิศาสตร์ค่อนข้างจำกัด มักจะพบพืชถิ่นเดียวบนพื้นที่ มีลักษณะจำกัดทางระบบนิเวศ

มะพลับเจ้าคุณเป็นพืชชนิดเดียวที่เป็นพืชถิ่นเดียว ที่พบในบริเวณเขาหินเนินมะปราง เป็นไม้ต้นสูงถึง 8 เมตร กิ่งอ่อน ใบอ่อนและช่อดอก มีขนสีออกแดงปกคลุมทั่วไป ใบ เดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบรูปขอบขนาน หรือรูปใบหอก กว้าง 2-6 เซนติเมตร ยาว 6-15 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม หรือยาวเป็นหาง โคนใบสอบแคบ หรือมน เนื้อใบหนา สีเขียวออกเหลืองเมื่อแห้ง มีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน และจะค่อยๆ หลุดร่วงไปยกเว้นที่เส้นกลางใบ เส้นแขนงใบ 6-8 คู่ ก้านใบยาว 3-10 เซนติเมตร ดอก แยกเพศอยู่ต่างต้น ออกเดี่ยวๆ หรือเป็นช่อสั้นๆ ตามง่ามใบ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีอย่างละ 4 กลีบ ผล กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง เมื่อแห้งสีเหลือง มีกลีบเลี้ยงปิดหุ้มผล 4 กลีบ ก้านผลยาว 0.3-0.5 เซนติเมตร มะพลับเจ้าคุณเป็นไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทย พบในป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 200-1,000 เมตร ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ผลแก่เดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ที่มา : <http://www.suanboard.net/view.php?p=view&kid=29163>

4.4 ความหลากหลายทางชีวภาพ....มีอยู่มากมาย

คลองชมพู

เป็นคลองธรรมชาติมีต้นกำเนิดจากเขาย่านางและเขาหลังโนนสน ในเขตอุทยานทุ่งแสลงหลวง ไหลผ่าน อ.เนินมะปราง อ.วังทอง จ.พิษณุโลก ไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่ อ.เมือง จ.พิจิตร รวมระยะทางประมาณ 100 กิโลเมตร และเป็นคลองที่มีชนิดของพันธุ์ปลามากถึง 96 ชนิด ซึ่งบ่งบอกถึงความหลากหลายทางธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

พื้นที่อำเภอเนินมะปราง ส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาหินปูน มีโพรงถ้ำเป็นจำนวนมากเหมาะสำหรับแหล่งที่อยู่อาศัยของเหล่า Batman หรือค้างคาวนั่นเอง จากการสำรวจพบว่ามีค้างคาวที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มีจำนวน 15 ชนิดสายพันธุ์ และมีปริมาณมากกว่า 1,000,000 ตัว

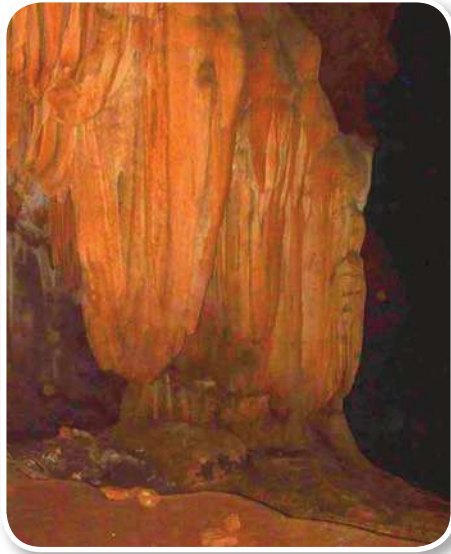
พบหิ่งห้อยยักษ์ที่ หมู่บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง มีปริมาณมากกว่า 100,000 ตัว เสมือนมีใครมาจุดเทียนในยามค่ำคืน ซึ่งบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

ที่มา : <http://www.jobmarket.co.th/news/detail.php?dd=1451>

4.5 ความหลากหลายทางกายภาพ ...ที่สุดของไทย

ถ้ำพระวังแดง

ถ้ำพระวังแดงเป็นถ้ำที่มีความยาวที่สุดในประเทศไทย มีความยาวถึง 13,884 เมตร และเป็นหินถ้ำที่สวยงามที่สุดถ้ำหนึ่ง ตัวถ้ำประกอบด้วยหินปูนสีเทา จัดเป็นหน่วยหินตอนบนสุดของหน่วยหินย่อยถ้ำพระ-ถ้ำกลบ ปากถ้ำกว้างประมาณ 20 เมตร มีความสูงประมาณ 13 เมตร ภายในถ้ำจะพบเสาหินมีความสูงประมาณ 20 เมตร มีลักษณะเหมือนโคมไฟระย้าอย่างงดงามมาก บางเสาก็ดูเหมือนพวงระย้าของผลงุ่น บางเสาก็ดูเหมือนถ้วยฟุตบอลไฟฟ้า ผนังถ้ำจะมีหินย้อยขนาดเล็กเรียงตัวซ้อนกันเสมือนเป็นน้ำตกหินที่ไหล

ลงมา บางส่วนของถ้ำเกิดหลุมยุบเป็นแอ่งน้ำและเป็นที่อยู่อาศัยของปลา คือ ตาบอดและปลาพลวงถ้ำ นอกจากนี้ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนหินงอกสูง 4 เมตร มีลักษณะของหินปูนกลมผสมฐานกว้าง 2 เมตร ด้านหลังของพระพุทธรูป จะเป็นเสาหินขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 15 เมตร สูงประมาณ 7 เมตร มีลักษณะคล้ายน้ำตกขนาดใหญ่ นอกจากนี้ถ้ำพระวังแดง ยังเป็นที่อยู่ของค้างคาวจำนวนมาก

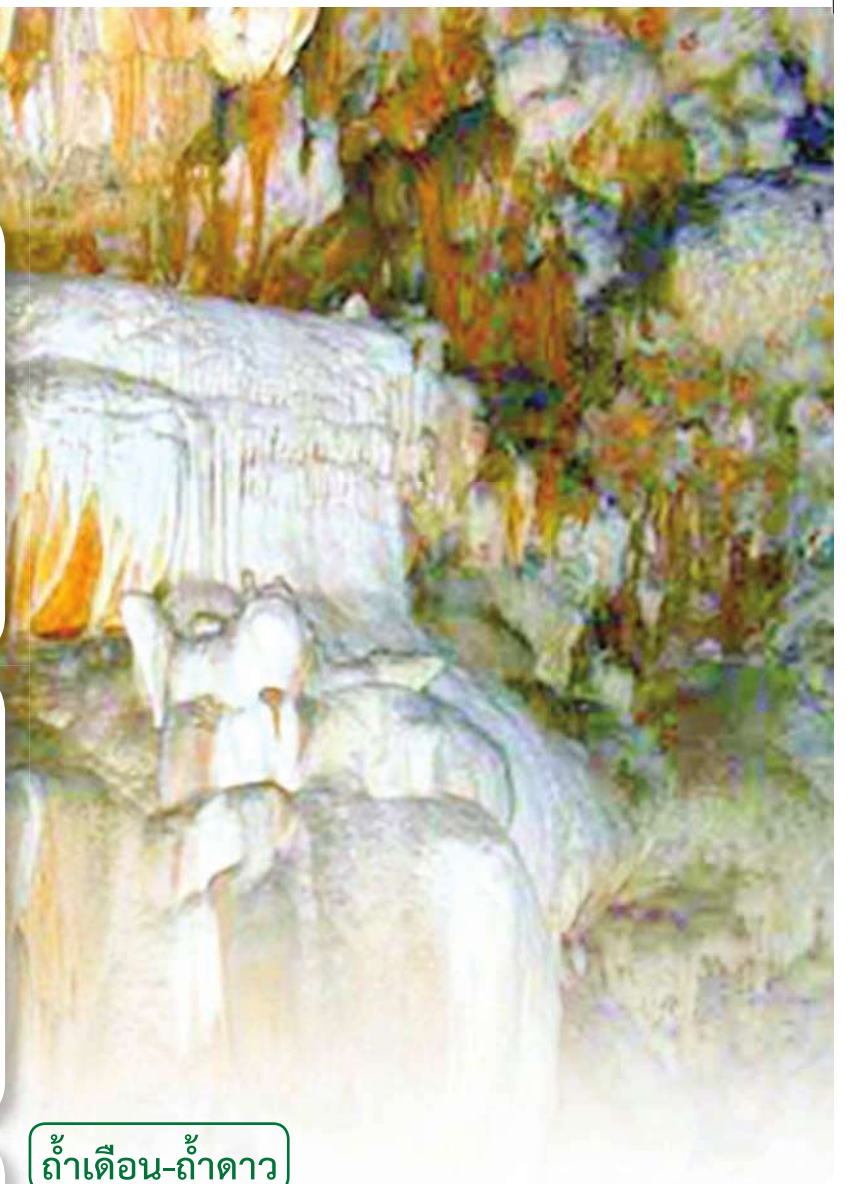
ที่มา : <http://www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/attraction.asp>

4.6 ความหลากหลายทางกายภาพ ...ถ้ำแล้วก็ถ้ำ

ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง มีจำนวนถ้ำไม่ต่ำกว่า 27 ถ้ำ ซึ่งนอกจากถ้ำพระวังแดงจะเป็นที่สุดของความยาวแล้ว ยังมีถ้ำอีกมากที่มีความโดดเด่นไม่แพ้กัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคุณค่าความงามของถ้ำหรือคุณค่าแหล่งประวัติศาสตร์หรือเป็นคุณค่าแหล่งโบราณคดีหรือเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์หายาก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ถ้ำพระวังแดง
- ถ้ำกลบ
- ถ้ำขุนตะค้ำน
- ถ้ำนางสิบสอง
- ถ้ำพระทราย
- ถ้ำคูหาสวรรค์
- ถ้ำเดือนถ้ำดาว
- ถ้ำม่วง
- ถ้ำพระรถเมรี
- ถ้ำช่องนาคราช
- ถ้ำตันยอ
- ถ้ำตันไทร
- ถ้ำพุทธมนต์
- ถ้ำท่าหวทศรถ
- ถ้ำกระจอก
- ถ้ำเมืองชิง
- ถ้ำหน้าเมืองसान
- ถ้ำถ้วยน้ำชา
- ถ้ำอิฐฐาน-ภูผาบารมี
- ถ้ำหลวงพ่อบุญมี
- ถ้ำแก้ว
- ถ้ำผาแดง
- ถ้ำลอด
- ถ้ำเต่า
- ถ้ำเรือ
- ถ้ำนเรศวร
- ถ้ำค้างคาว

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว

ตั้งอยู่บริเวณตำบลบ้านมุง อยู่ห่างจากอำเภอเนินมะปรางประมาณ 8 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ในความดูแลของหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.6 (บ้านมุง)

ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว เป็นถ้ำหินปูนที่เกิดจากการกัดเซาะของทางน้ำใต้ดินนับล้านๆ ปีจากฝั่งหนึ่งของเขาไปยังอีกฝั่งหนึ่งของเขา เกิดเป็นถ้ำลอดรวมระยะทาง ประมาณ 1.4 กิโลเมตร ภายในถ้ำจะมีหินย้อยมีลักษณะเหมือนม่านน้ำตก กระจายอยู่เป็นระยะๆ สวยงามมาก สีของหินปูนภายในถ้ำจะมีสีขาว ชุ่มแตรกด้วยสีน้ำตาลเหลือง บางส่วนก็แทรกด้วยหินทรายเมื่อกระทบแสงไฟจะมีประกายระยิบระยับ ดูเสมือนดาวนับล้านดวงปรากฏอยู่ในถ้ำและเป็นที่มาของชื่อถ้ำ ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว

ที่มา : <http://www.trekkingthai.com/Parks/north/slangluang/sll07.htm>

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ถ้ำนเรศวร

ถ้ำนเรศวรเป็นถ้ำที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำใต้ดิน ถือเป็นถ้ำเป็นเพราะยังมีการพัฒนาจากการเกิดหินย้อยหินงอกอย่างต่อเนื่อง เพราะภายในถ้ำมีความชื้นอยู่ค่อนข้างมาก ปากถ้ำมีความกว้างประมาณ 4 เมตร สูงประมาณ 1.5 เมตร มีความยาวถ้ำประมาณ 40 เมตร ภายในถ้ำจะเป็นโพรงห้องโถง กว้างมากที่สุดประมาณ 20 เมตร และสูงประมาณ 8 เมตร ภายในถ้ำจะพบกับความสวยงามของหินงอกที่มีลักษณะดาวหาง บางลักษณะก็ดูเหมือนองค์พระ บางลักษณะก็ดูเหมือนลำเทียนเมื่อกระทบกับแสงไฟ จะแสดงลักษณะแวววาวคล้ายเพชรที่ส่องประกาย ซึ่งเกิดจากแร่แคลไซต์ที่อยู่ในเนื้อหินนั่นเอง พบหินย้อยที่มีลักษณะเหมือนพระมาลาของสมเด็จพระนเรศวรซึ่งเป็นที่มาของชื่อถ้ำ บางลักษณะของหินย้อยเป็นแท่งดูเหมือนหลอดไฟ ซึ่งอาจเรียกว่าหลอดหินย้อย พบเสาหินที่เกิดจากหินย้อยและหินงอกมาบรรจบกันที่ดูเหมือนถ้วยกีฬาฟุตบอลโลก บางเสามีฐานกว้างมากและมีหินย้อยเป็นชั้นๆ ดูเหมือนน้ำตกขนาดใหญ่ที่กำลังไหลลงมา ถือได้ว่าถ้ำนเรศวรเป็นถ้ำที่มีความโดดเด่นและสวยงามอยู่ในลำดับต้นๆ ของประเทศไทย

ถ้ำค้างคาว

ถ้ำค้างคาว เป็นถ้ำที่มีพื้นที่ภายในกว้างใหญ่ ทางเข้าถ้ำค่อนข้างสูงชันและอันตราย ยากต่อการเข้าเยี่ยมชม ทำให้ธรรมชาติในถ้ำค้างคาวยังความบริสุทธิ์ มีหินงอกหินย้อย และเสาหินปูนที่สวยงามรูปร่างแปลกตา บริเวณกลางถ้ำยังมีลำธารน้ำที่ขังอยู่ตลอดปี จึงทำให้ถ้ำค้างคาวเป็นที่อยู่และที่หลบภัยของสัตว์ป่า อาทิ เช่น หมีควาย หมีคน เม่น พังพอน และหนูถ้ำ เนื่องจากถ้ำแห่งนี้ปราศจากการรบกวนจึงทำให้มีค้างคาวมาอาศัยอยู่มากกว่าถ้ำอื่นๆ ค้างคาวที่มาอาศัยอยู่ในถ้ำมีมากมายหลายชนิด เช่น ค้างคาวบัวฟันรี ค้างคาวยักษ์ทศกัณฐ์ ค้างคาวมงกุฎปลอมเล็ก ค้างคาวปีถุงเคราดำ

ที่มา : http://www.batsouthailand.org/bat%20species/bat_species.html

ที่มา : http://chm-thai.onep.go.th/chm/Dry/bdd_animal08.html

ถ้ำลอด

ถ้ำลอดเกิดจากกระบวนการกัดเซาะของน้ำใต้ดินและอิทธิพลจากลม โดยทะเลภูเขาภายในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าผาทำพล ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง มีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ปากถ้ำฝั่งเขตห้ามล่าฯ มีความกว้างประมาณ 7 เมตร สูงประมาณ 5 เมตร มีความยาวของถ้ำประมาณ 100 เมตร สามารถเดินลอดข้ามไปอีกฟากหนึ่งของภูเขา ซึ่งปากถ้ำจะกว้างประมาณ 10 เมตร สูงประมาณ 2-3 เมตร เป็นที่ตั้งของวัดถ้ำทองเจริญธรรม (วัดถ้ำลอด) เป็นที่ศูนย์รวมจิตใจทั้งคนและสัตว์ และยังเป็นที่พักอาศัยของลิงอายุเจ็ดขวบจำนวนมาก ทางเดินภายในถ้ำสะดวกสบายในฤดูแล้ง แต่ค่อนข้างลำบากในฤดูฝน บริเวณเพดานถ้ำจะมีค้างคาว อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จะพบหินย้อยและลักษณะของการถล่มของหินบริเวณปากถ้ำ แสดงว่าถ้ำลอดมีลักษณะเป็นถ้ำเป็นคือมีการเปลี่ยนแปลงสภาพของถ้ำอยู่ตลอดเวลาอันเนื่องมาจากการกัดเซาะของธารน้ำที่ไหลผ่านถ้ำลอดนั่นเอง

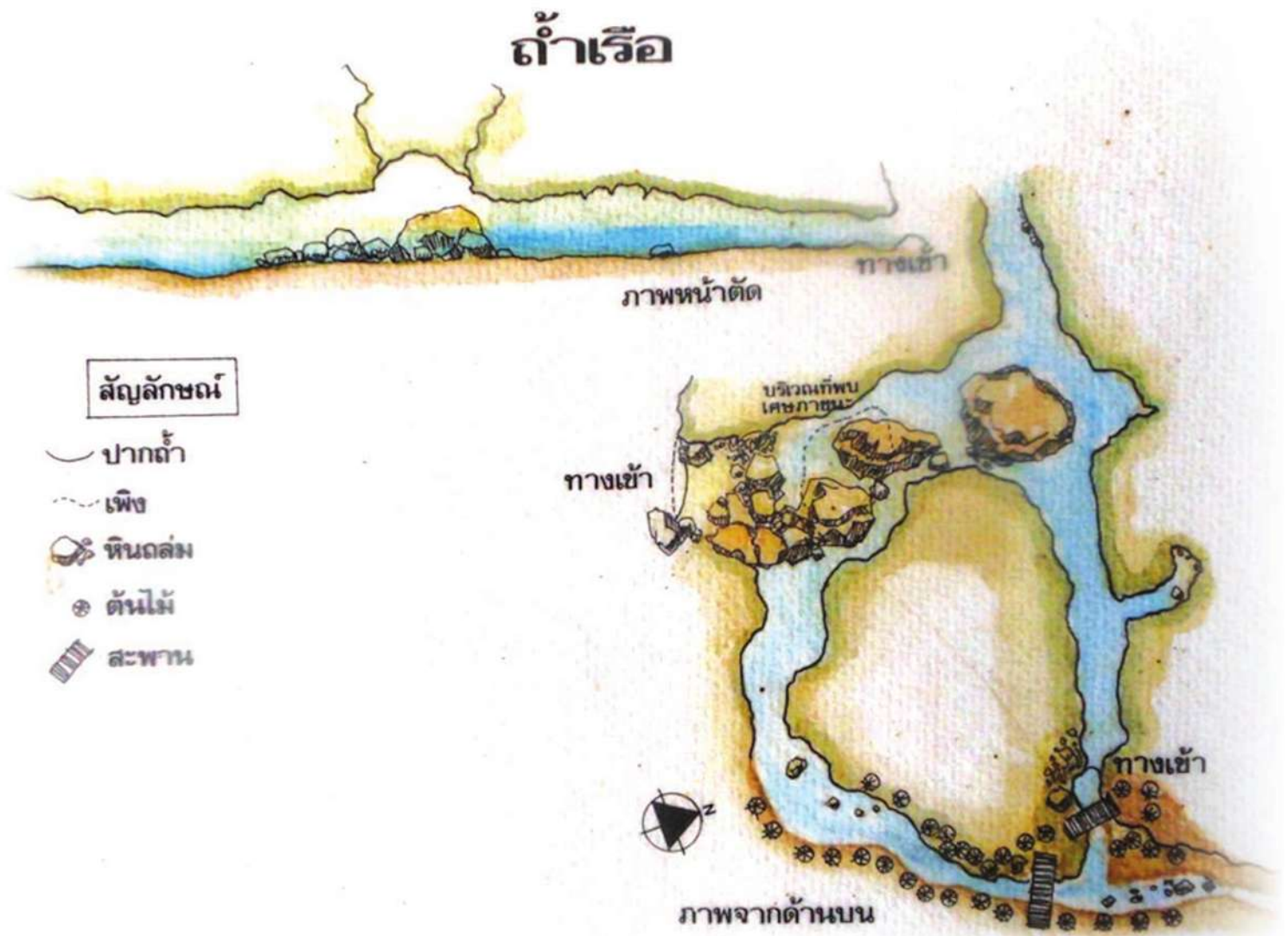

ถ้ำเต่า

ตัวถ้ำเป็นหินปูนสีขาวถึงเทาอ่อน อยู่ในหน่วยย่อยผาท่าพล พบซากดึกดำบรรพ์จำพวก หอย บั้ว ทะเลและปะการังจำนวนมาก ปากถ้ำกว้างประมาณ 20 เมตร สูงประมาณ 3 เมตร พบหินย้อยขนาดใหญ่อยู่บริเวณปากถ้ำ ภายในถ้ำประกอบด้วยสองห้องใหญ่ ห้องแรกอยู่ทางด้านซ้ายมือมีความลึกประมาณ 10 เมตร ห้องที่สองอยู่ทางด้านขวามือมีความลึกประมาณ 7 เมตร ภายในถ้ำพบหินย้อยที่มีลักษณะสีส้มอมเหลือง คล้ายปลีกล้วยจำนวนมาก พบเสาหินในห้องทางด้านซ้ายมือลึกไปประมาณ 3 เมตร เดิมถ้ำนี้มีเต่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และสามารถเดินทะเลไปอีกฟากหนึ่งได้ ในฤดูน้ำหลากจะพัดพาเอาตะกอนดินเข้ามาในถ้ำเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนปิดปากถ้ำ ทำให้จำนวนเต่าลดลงและหมดไปในที่สุด

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

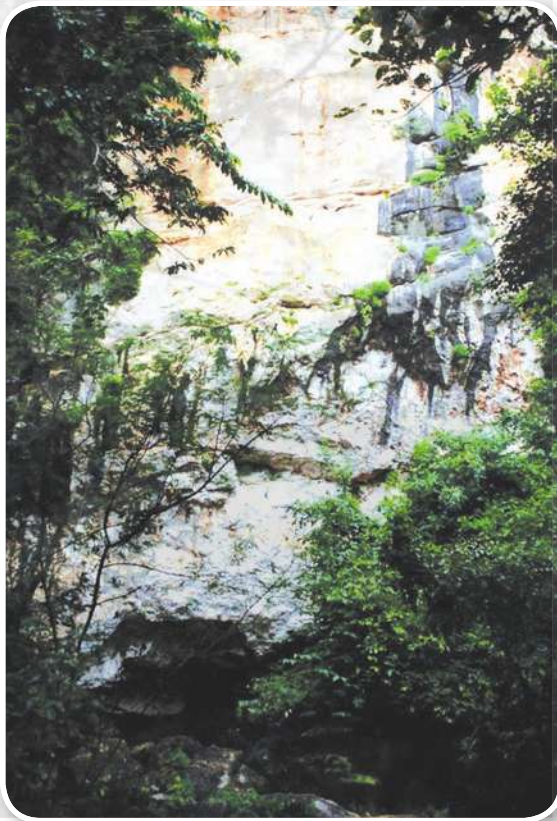
ที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/ถ้ำเรือ>

ถ้ำเรือ

การที่ได้ชื่อว่าถ้ำเรือก็เพราะว่า ภายในถ้ำพบรูปรอยคล้ายเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำ ซึ่งการเกิดรูปรอยเรือคว่ำบนเพดานถ้ำนั้น เกิดจากถ้ำแห่งนี้มีน้ำท่วมซ้ำแล้วซ้ำเล่าทำให้ผนังถ้ำที่เป็นหินปูนมีการละลายช้า ส่วนไหนที่ละลายได้ง่ายก็จะขยายกว้างขึ้น จนดูคล้ายรูปรือคว่ำในที่สุด บริเวณหน้าถ้ำเรือ สามารถเห็นสังคมป่าภูเขาหินปูนได้โดยง่าย ซึ่งพืชบริเวณนี้จะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง พันธุ์ไม้พื้นล่างในส่วนที่อยู่ริมน้ำมีความชื้นสูง จะเป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นในป่าดงดิบ เช่น หวายขม พันธุ์ไม้พื้นล่างที่มีหน้าดินตื้นมีหินมาก กลับเป็นพวกหญ้า เถาวัลย์หนาม และจิ้งป่า เป็นไม้เบิกนำ เมื่อมองสูงขึ้นไปจะเห็นพันธุ์ไม้ที่สามารถขึ้นในที่แล้งได้ เช่น สลัดได ที่มีลำต้นคล้ายตะบองเพชร พืชเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมพืชป่าภูเขาหินปูนมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ความชื้นในดิน และแสงสว่าง

ถ้ำผาแดง

เป็นถ้ำขนาดใหญ่ปากถ้ำด้านหนึ่งมีความกว้างประมาณ 48 เมตร สูงประมาณ 10 เมตร ความยาวถ้ำประมาณ 110 เมตร ไปทะลุปากถ้ำอีกด้านมีความกว้างของถ้ำประมาณ 25 เมตร ส่วนชื่อของถ้ำได้มาจากหน้าผาที่อยู่เหนือปากทางเข้าถ้ำมีสีแดงเคลือบอยู่ ถ้ำผาแดงมีลักษณะรูปร่างแบบทรงกระบอก ตัวถ้ำเป็นหินปูนสีเทาอ่อน สภาพถ้ำมีความชื้นสูง ทำให้เกิดหินย้อยรูปคล้ายทิวลิป บัวคว่ำจำนวนมาก และหินงอกเหมือนลำเทียน พบเสาหินที่มีลักษณะคล้ายผลกระหล่ำปีที่ซ้อนกันหลายๆ ชั้น พบทำนบหินหนาประมาณ 0.5 เมตร ซ้อนกันอย่างสวยงาม เพดานถ้ำ มีลักษณะเป็นแผ่นหินนูนเว้าสลับกับโพรงหินเล็กๆ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว 2 ชนิด คือค้างคาวปากย่น และค้างคาวปีกถุงเคราดำ เป็นค้างคาวที่กินแมลงช่วยในการกำจัดศัตรูพืชของชาวเกษตรกรรม

ที่มา : http://www.biogang.net/biodiversity_view.php?menu=biodiversity&uid=24_629&id=179734

4.7 ความหลากหลายทางกายภาพ ...ซากดึกดำบรรพ์

ซากดึกดำบรรพ์ที่พบมีอายุประมาณ 360 ล้านปี อยู่ในยุค คาร์บอนิเฟอรัส ประกอบด้วย ซากดึกดำบรรพ์ประเภทสัตว์และพืชทะเล ได้แก่ ปะการัง ไบโอสฟิว ฟองน้ำ หอยกาบเดี่ยว หอยกาบคู่ แบริดิโอพอด ออสตราคอด และ นั้นแสดงว่าในอดีตพื้นที่บริเวณนั้นเคยเป็นทะเลหรือมหาสมุทรมาก่อน

แบริดิโอพอดมีลักษณะคล้ายหอยกาบคู่ เช่น หอยแครง เป็นต้น จัดว่าสัตว์ทะเลอยู่ในไฟลัมบราคิโอพอด (Brachiopoda) ส่วนใหญ่เป็นพวกเกาะติดที่ (sessile) ตามหิน หรือวัตถุที่อยู่บนพื้นทะเลบริเวณน้ำตื้น

ไครนอยด์ หรือ พลัปลิงทะเลเป็นสัตว์ทะเลจัดอยู่ในไฟลัมเอคิโนเดอรรมาตา (Echinodermata) มีรูปร่างคล้ายต้นไม้ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ ส่วนหัวมีลักษณะคล้ายดอก เป็นพุ่ม ส่วนลำต้น ประกอบด้วยแวน หรือท่อนกลม มีรูตรงกลางซ้อนต่อกัน และส่วนล่างสุดคล้ายรากไม้แผ่กระจายออกไป ทำหน้าที่ยึดเกาะกับพื้นทะเล

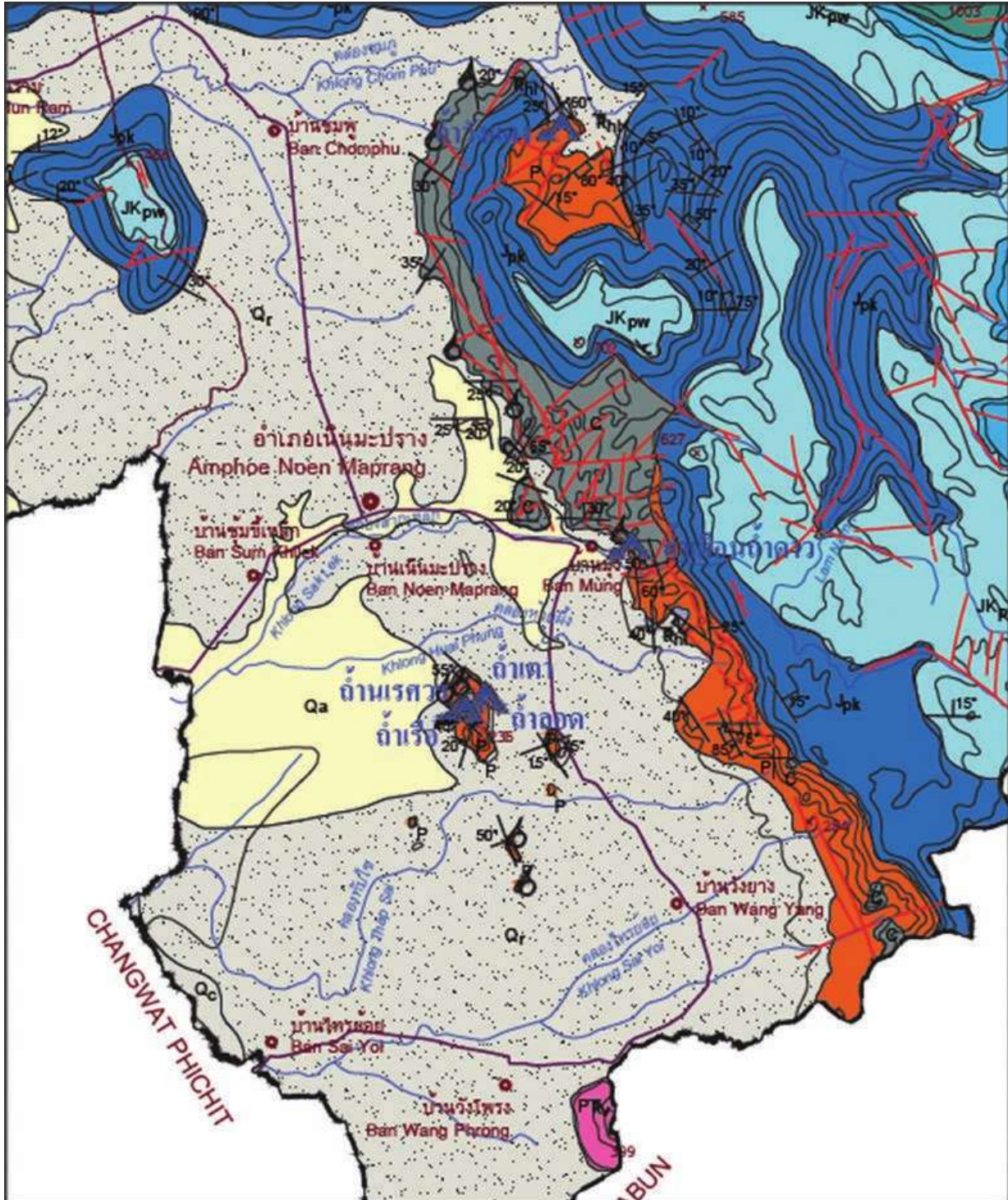
จากข้อมูลสำรวจพบซากดึกดำบรรพ์กระจายอยู่เกือบทั่วทุกถ้ำในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าผาท่าพล

ที่มา : <http://library.psu.ac.th/rlocal/rlocal-08-01-01.html>

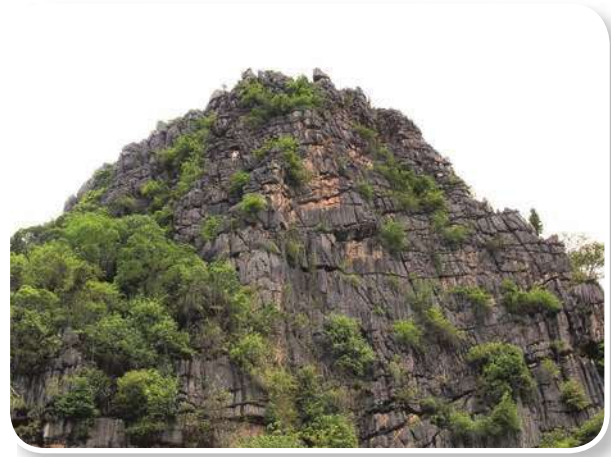
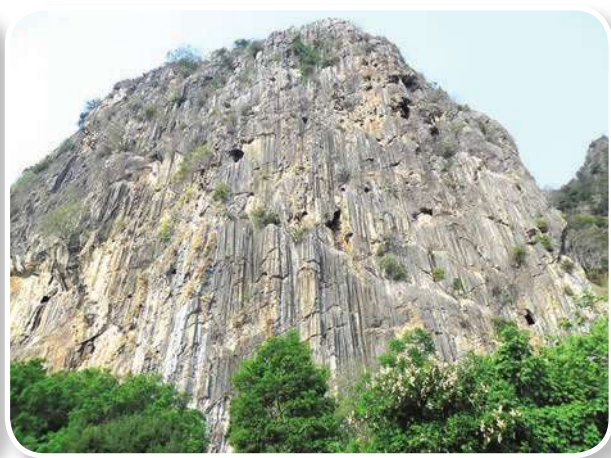
โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4.8 ความหลากหลายทางกายภาพ...เขาหินเนินมะปราง

เขาหินอำเภอเนินมะปรางส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาหินปูนแบบ Karst Topography จะปรากฏอยู่ทางแนวเทือกเขาด้านตะวันออกของอำเภอเนินมะปราง นับจากเทือกเขาดำบลชมพูไปยังบ้านมุง

ลักษณะต่างๆ ไปจะเป็นเขาหินปูนที่มีลักษณะสูงๆ ต่ำๆ หน้าผาชัน มีความแปลกตา สวยงามมาก พบถ้ำและหลุมยุบจำนวนมาก เทือกเขาไม่โผล่เป็นแนวแต่จะซ้อนๆ กัน ซึ่งสาเหตุเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝน น้ำใต้ดิน และแรงลม โดยต้นกำเนิดของเขาคือหินที่เกิดในยุคคาร์บอนิเฟอรัส หมวดหินวังสะพุง มีอายุประมาณ 286-360 ล้านปี ลักษณะของหินเป็นสีเทาจนถึงสีเทาเข้ม มีก้อนมนของหินเชิร์ตสีดำแทรกอยู่ บางช่วงมีการตกผลึกของแร่แคลไซต์ พบซากดึกดำบรรพ์ของปะการัง หอยกาบคู่ ไบโอะซัว เขาถูกโคตอยู่ทางตอนใต้ที่พบ ได้แก่ เขาม่วงและเขาผาทำพล โดยเฉพาะเขาผาทำพลพบวายุอดเขาตอนกลางพบหลุมยุบขนาดใหญ่ โดยหลุมยุบที่ใหญ่ที่สุดในปัจจุบันถูกกักต่อนจนเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาคือบริเวณที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล เนื่องจากเขาหินปูนมีถ้ำและรอยยุบจำนวนมาก เหมาะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งค้างคาว ซึ่งมีมากกว่าล้านตัว ค้างคาวบางพันธุ์ที่พบเป็นสัตว์หายากที่ใกล้สูญพันธุ์ อาทิเช่น ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม เป็นต้น

4.9 ความหลากหลายทางกายภาพ...ทุ่งสะวันนาเมืองไทย

ทุ่งโนนสน

ทุ่งสะวันนาคือทุ่งหญ้าเขตร้อนใกล้เขตศูนย์สูตร มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าและไม้พุ่มสูงไม่เกิน 3 เมตร มีความเป็นเอกลักษณ์และสวยงามมาก เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด ส่วนใหญ่พบในทวีปแอฟริกา

ทุ่งโนนสนคือทุ่งสะวันนาเมืองไทย เป็นทุ่งหญ้าสลับกับป่าสนเขา (สน 2 ใบ) อยู่ในตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก และอยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ทุ่งโนนสนจะผลิติดอกไม้บานสะพรั่งในช่วงปลายฝนต้นหนาว ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม ของทุกปี ทุ่งโนนสนจัดเป็นทุ่งหญ้าที่มีดอกไม้ที่สวยงามที่สุดติด 1 ใน 10 ของเมืองไทย ดอกไม้ที่พบได้แก่ ดุสิตา เหลืองพิศมรเป็นนางเอกของทุ่งโนนสน สร้อยสุวรรณ ทิพย์เกษร สร้อยจันทร์ กุหลาบพันปี หม้อข้าว หม้อแกงลิง กระดุมเงิน กระดุมทอง จุกนกยูง ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบข้าวตอกฤๅษี เป็นมอสที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองไทย ข้าวตอกฤๅษี จะมีความไวต่อสารมลพิษ ซึ่งจะพบในพื้นที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าทุ่งโนนสนอยู่ในสภาพธรรมชาติที่บริสุทธิ์และอุดมไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด

ทุ่งโนนสนยังเป็นแหล่งรวบรวมของกล้วยไม้มากถึง 17 ชนิด และมีกล้วยไม้จำนวน 7 ชนิดที่พบเฉพาะที่ทุ่งโนนสน ประกอบด้วย กลุ่มแรก พบประมาณ 6-10 กอ เท่านั้น ได้แก่ เอื้องดิน เอื้องขนหมู กล้วยไม้มันปู สิงโตกรอกตาและเอื้องน้ำตัน โดยเฉพาะเอื้องน้ำตันจัดว่าเป็นกล้วยไม้ที่หายาก กลุ่มที่สอง พบประมาณ 11-20 กอ ได้แก่ ม้าวิ่ง กลุ่มสุดท้ายพบประมาณ 21-30 กอ คือ เหลืองพิศมร (ความหลากหลายของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง, ผศ.ฉัตรชัย เงินแสงสรวย และคณะ 2555.)

กล้วยไม้มันปู

เอื้องดิน

สิงโตกรอกตา

เอื้องน้ำตัน

ที่มา : http://www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/attraction_desc.asp

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ม้าวิ่ง

เอื้องขนหมู

เหลืองพิศมร

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4.10 ความหลากหลายทางกายภาพ...น้ำตก

น้ำตกถ้ำหม้อ เป็นน้ำตกขนาดกลางที่มีความงดงามตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (ส.ล.5 วังแดง) ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ต. ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิชณุโลก ลักษณะเป็นทางน้ำลาดเอียงตามแนวเขาที่มีความลาดชันเป็นหน้าผาสูง และยังเป็นหนึ่งในเก้าสายของลำน้ำสาขาคลองชมพูแบ่งได้ออกเป็นสามชั้นโดยชั้นที่หนึ่งสูงประมาณ 19-20 เมตร ชั้นที่สองสูงประมาณ 10-12 เมตร ส่วนที่สามสูงประมาณ 9-10 เมตร กว้างโดยเฉลี่ยประมาณ 15-20 เมตร โอบล้อมด้วยสังคมป่าเบญจพรรณและป่าดิบเขาที่มีความชื้นค่อนข้างสูง ใช้เวลาเดินทางเข้าไปที่น้ำตกประมาณ 2-3 ชั่วโมง

น้ำตกถ้ำหมี เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ที่มีความสวยงามมากตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ในพื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านรักไทย ต. ชมพู อ. เนินมะปราง จ. พิจิตร ลักษณะน้ำตกเป็นสองสายไหลลงมาจากไหล่เขา โดยมีความสูงของน้ำตกประมาณ 50 เมตร ลงในแอ่งน้ำขนาดใหญ่ โดยที่ตำแหน่งที่ตั้งของน้ำตกถ้ำหมีอยู่ห่างจากหมู่บ้านรักไทยประมาณ 2 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง

4.11 ความหลากหลายทางกายภาพ...แหล่งเกลือโบราณ

อยู่บริเวณริมคลองชมพู ห่างจากปากกะชาขึ้นไปทางด้านต้นน้ำประมาณ 5 กิโลเมตร อดีตเป็นแหล่งเกลือที่สำคัญของชุมชนในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และยังเป็นแหล่งเกลือที่สำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่มีฐานที่มั่นอยู่บริเวณเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งอยู่เขตติดต่อกับ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อดีตได้มีการต้มทำเกลือ ซึ่งปรากฏหลักฐานร่องรอยของเตาที่ใช้เคี่ยวเกลือ และเนินกระเบื้อง ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเศษเตาในอดีต ปัจจุบันเป็นแหล่งเกลือของสัตว์ป่า

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

4.12 เนินมะปราง....เมืองแห่งสมุนไพร

เนื่องจากอำเภอเนินมะปรางมีพื้นที่ที่เป็นป่ามากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ และในพื้นที่ป่ามีพืชที่เป็นสมุนไพรแทบทุกตารางนิ้ว โดยเฉพาะราชาสมุนไพรอย่างสมอไทยหรือยาสำหรับสตรีอย่างไม้เปล้า ไม้ตีนนก เป็นต้น

สมอไทย หรือ สมออัพยา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Terminalia chebulaRetz.

วงศ์ : Combretaceae

ชื่ออื่น : ม่าแน, หมากแห่นะ

เป็นพืชท้องถิ่นในเอเชียใต้ ภาคอีสานเรียกหมากแห่นะ หรือม่าแน เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เปลือกลำต้นสีเทา อมน้ำตาล แตกเป็นร่องตามยาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ ปลายแหลม ใบใหญ่ขนาดประมาณใบกระท้อน สีเขียวเข้ม มีขนอ่อน สีน้ำตาลปกคลุม ปลายใบเป็นติ่งแหลม ดอกสีขาวขนาดเล็กกลิ่นหอม ออกเป็นช่อ ผลค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ ผิวเรียบ สีเขียวอมเหลืองหรืออมแดง มีเมล็ดเดี่ยว แห้งแล้วเป็นสีดำ ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด

การใช้ประโยชน์ ผลดิบกินเป็นผลไม้สด รสเปรี้ยว ขมอมฝาด มีแทนนินเป็นจำนวนมาก หรือนำไปดองเกลือ ผลห่ามนำไปจมน้ำพริก ผลอ่อนใช้เป็นยาระบาย ผลแก่เป็นยาฝาดสมาน แก้ลมจุกเสียด เยื่อหุ้มเมล็ดแก้ขัดและโรคเกี่ยวกับน้ำดี มีสารอาหารที่เป็นประโยชน์หลายชนิด เช่น วิตามินซี วิตามินเอ แคลเซียม ฟอสฟอรัส สรรพคุณยาไทยเอาผลสมอไทยมาต้มเอาน้ำดื่มเป็นยาแก้ลมจุกเสียดขับเสมหะหรือต้มน้ำเอาเกลือมาใส่เล็กน้อยดื่มเป็นยาระบายได้ผลดีมีสรรพคุณแก้ปวดตามข้อและกระดูกได้อีกด้วย ทำให้ร่างกายแข็งแรงแก้อ่อนเพลียได้ดี สารสกัดจากสมอไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นราชาสมุนไพร เนื่องจากฤทธิ์ในการกำจัดสารพิษออกจากร่างกายและบำบัดโรคหลายชนิด มีสารพวกแทนนิน (tannin) จึงใช้เป็นยาสมาน

แก้ลมจุกเสียด ยาเจริญอาหาร ยาบำรุงเป็นยาขงอมกล้วคอกแก้เจ็บคอ ขับน้ำเหลืองเสีย ใช้ภายนอกบดเป็นผงละเอียดโรยแผลเรื้อรัง ใช้รักษาโรคฟันและเหงือกเป็นแผลเป็นยาระบายอ่อนๆ แก้อ่อนเพลียใน แก้มปวดระบายลม รู้ถ่ายรู้ปิดเองคุมธาตุในตัวเสร็จ ถ่ายพิษไข้ ที่มา : <http://th.wikipedia.org/>

สมอพิเภก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Terminalia bellirica (Gaertn.) Roxb.

ชื่อสามัญ : Beleric myrobalan

วงศ์ : Combretaceae

ชื่ออื่น : ลัน (เชียงราย) สมอแหน (กลาง) แหน แหนขาวแหนตัน (เหนือ)

สะคู้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ชิยะคู้ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 15-35 เมตร ลำต้นเปลาตรงโคนต้นมักเป็นพูพอน เปลือกสีเทาอมน้ำตาลหรือเป็นสีดำๆ ต่างๆ เป็นแฉ่งๆ ค่อนข้างเรียบหรือแตกเป็นร่องเล็กๆ ไปตามยาวลำต้น

สรรพคุณ : ผลอ่อน - มีรสเปรี้ยว แก้ไข้ แก้ลม เป็นยาระบาย ยาถ่าย ผลแก่ - มีรสฝาด แก้โรคในตา บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้กิดสีดวงทวารหนัก เป็นยาแก้ท้องร่วง ท้องเดิน เมล็ดใน - แก้บิด บิดมูกเลือด ใบ - แก้บาดแผล ดอก - แก้โรคในตา เปลือกต้น - ต้มขับปัสสาวะ แก่น - แก้กิดสีดวงพรวก ราก - แก้โลหิต อันทำให้ร้อน ที่มา: <http://th.wikipedia.org/>

ไม้เปล้า

สรรพคุณ เป็นยาสมุนไพรบรรเทาอาการ เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ ไข้ใบ หรือ ลำต้น นำมาต้มอาบ หรือ ประคบ บริเวณที่ขัดยอก ใช้บำรุงธาตุ แก้อาการกระเพาะ บำรุงโลหิต ประจำเดือน

ไม้ตีนนก

สรรพคุณ เป็นยาบำรุงเลือด บำรุงนม เหมาะสำหรับสตรีที่คลอดบุตรใหม่ๆ ที่ยังไม่มีน้ำนม นำเอามาต้มดื่มเป็นประจำ น้ำนมจะมาก

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ฝาง

สรรพคุณ ใช้แก้ปวดท้อง ร่วง แก้ธาตุพิการ แก้ร้อน ยาบำรุงโลหิต สตรีขับประจำเดือน แก้ปวดพิการ ขับหนอง แก้โลหิตออกทางทวารหนักและเบา รักษา น้ำกัดเท้า แก้कुดทะราด แก้เสมหะ แก้เลือดกำเดา บำรุงโลหิต แก้ไข้ใน แทนการอยู่ไฟ เป็นยาประสาท น้ำนม

ม้ากระทืบโรง

สรรพคุณ เถา บำรุงกำลัง ต้न บำรุงร่างกาย บำรุงความกำหนัด ช่วยขับน้ำย่อย เนื้อไม้ แก้ปวดหลัง แก้ปวดหัว ทั้งต้न บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง

มะหาด

สรรพคุณ ใช้ลดอาการไข้ แก้กระษัยเส้นเอ็น ขับถ่าย ถ่ายพยาธิ แก้พิษร้อน

บทที่ 5

พืชเศรษฐกิจกับแหล่งอาหารชุมชน

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเป็นพื้นที่ราบและป่าเขา มากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ อยู่ในเขตอุทยานทุ่งแสงหลวง ดังนั้นพื้นที่ราบการเกษตรมีประมาณ 30% ของพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ 186,131 ไร่ อำเภอเนินมะปรางนอกจากจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สามารถเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้กับอำเภอเนินมะปรางจำนวนมากแล้ว ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ทำให้เกิดแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชน สามารถหาเลี้ยงชีพจากการหาของป่าเพื่อการบริโภคและการค้าเป็นการเพิ่มรายได้ตามฤดูกาลอีกทาง เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวาน กลอย และพืชผักอีกหลายชนิด รวมทั้งการจับสัตว์น้ำ ตามห้วย หนอง คลอง บึง อีกด้วย

แผนที่แสดงพื้นที่ราบของอำเภอเนินมะปราง

ที่มา : http://www.phitsanulok.doe.go.th/plk2014/images/amper/006Plk_Basemap01.jpg

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

5.1 ข้าว

จากพื้นที่การเกษตรจำนวน 186,131 ไร่ ของอำเภอเนินมะปราง การปลูกข้าวยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจหลักซึ่งมีพื้นที่การปลูกถึง 106,640 ไร่ คิดเป็น 57 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด พันธุ์ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ข้าวหอมสุรินทร์ ปี 2556/2557 มีผลผลิต 57,314 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 372 ล้านบาท

ที่มา : <https://www.facebook.com/boonsurb.puekon>

พื้นที่เพาะปลูกข้าวใน
อำเภอเนินมะปราง

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มันสำปะหลัง
ในอำเภอเนินมะปราง

5.2 มันสำปะหลัง

มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 1,850 ไร่ คิดเป็น 1 เปอร์เซ็นต์
ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ปี 2556/2557 ผลผลิตประมาณ 6,203
ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่าประมาณ 15 ล้านบาท

ที่มา : <http://tapiocaonline.com/th/news/2011-10-04-15-15-33/334-2012-02-24-05-21-30.html>

5.3 ยางพารา

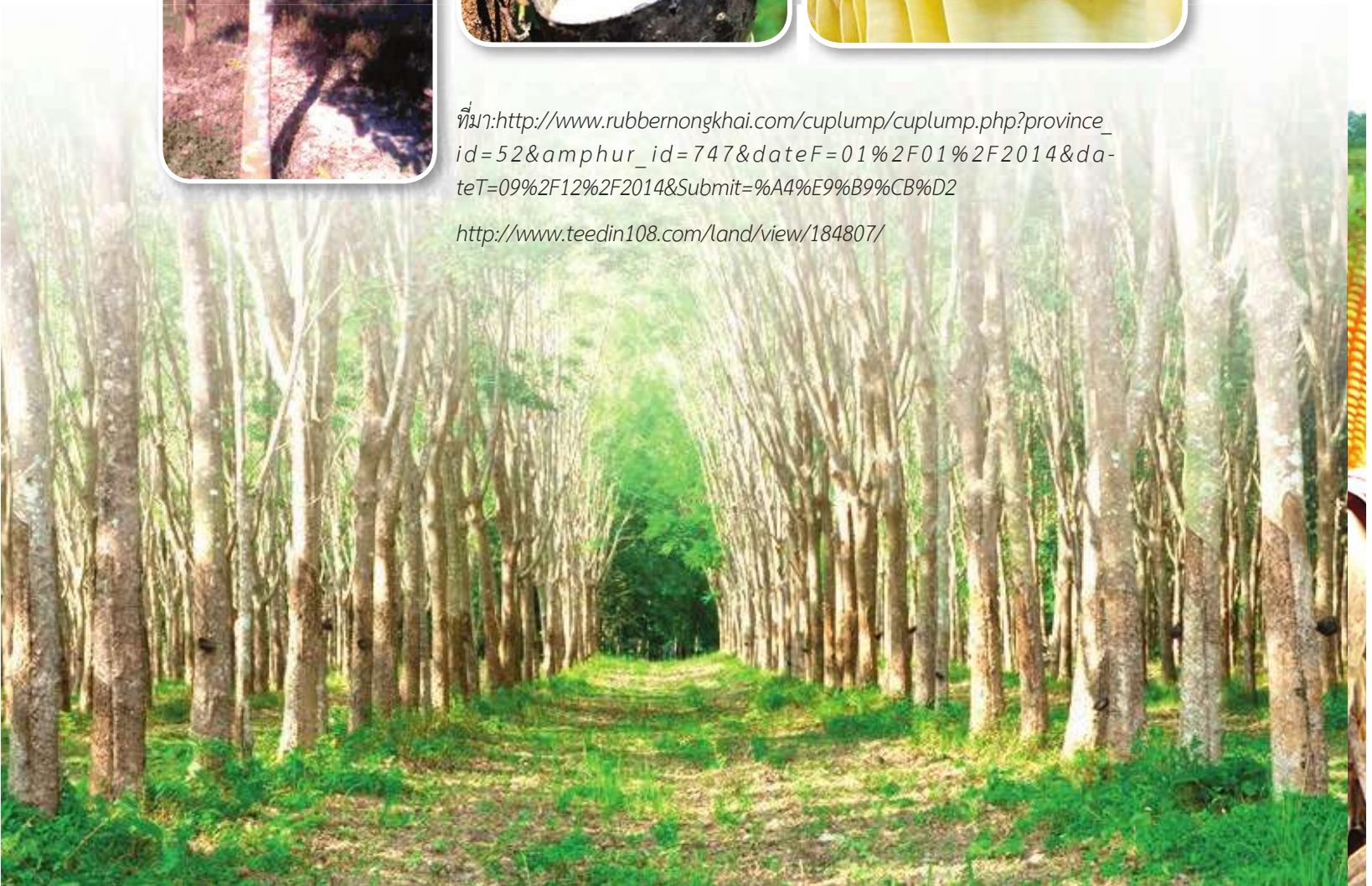
เป็นพืชเศรษฐกิจที่กำลังมาแรงของอำเภอเนินมะปราง ปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกยางพาราประมาณ 5,623 ไร่ คิดเป็น 3% ของพื้นที่การเกษตร และมากกว่า 90 % ของพื้นที่ปลูกยางพาราจะอยู่ในตำบลชมพู ปี 2557 ระยะเวลา 3 เดือน (พ.ย.-ธ.ค.) ได้มีผลผลิตในรูปของยางก้อน มากกว่า 60 ตัน มูลค่าประมาณ 1.5 ล้านบาท

สวนยางพาราในอำเภอเนินมะปราง

ที่มา:http://www.rubbernongkhai.com/cuplump/cuplump.php?province_id=52&hur_id=747&dateF=01%2F01%2F2014&dateT=09%2F12%2F2014&Submit=%A4%E9%B9%CB%D2

<http://www.teedin108.com/land/view/184807/>

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

5.4 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 19,401 ไร่ คิดเป็น 10 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ปี 2556/2557 ผลผลิตประมาณ 13,154 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่าประมาณ 118 ล้านบาท

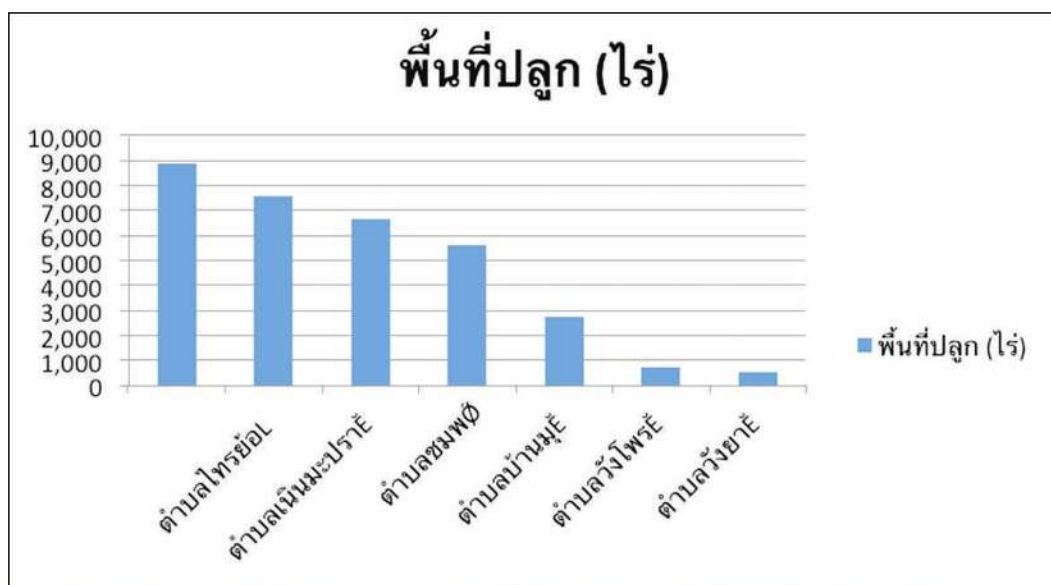
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอนิคมบราวง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

5.5 มะม่วง

มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 33,786 ไร่ คิดเป็น 18 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด และยังเป็นพื้นที่ปลูกมะม่วงเพื่อการส่งออกแหล่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งในประเทศ ปี 2556/2557 ผลผลิตประมาณ 31,134 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่าประมาณ 1,200 ล้านบาท ถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอเนินมะปราง พื้นที่ปลูกมะม่วงอำเภอเนินมะปราง ประกอบด้วย 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านน้อยชุ่มชื้นเหล็ก จำนวน 8,860 ไร่ ตำบลไพร่ย่อย จำนวน 7,590 ไร่ ตำบลเนินมะปราง จำนวน 6,675 ไร่ ตำบลชมพู จำนวน 5,637 ไร่ ตำบลบ้านมุง จำนวน 2,772 ไร่ ตำบลวังโพรง จำนวน 752 ไร่ และตำบลวังยาง จำนวน 521 ไร่ ดังแสดงในกราฟที่ 1

กราฟแท่งแสดงพื้นที่ปลูกมะม่วงในแต่ละตำบลของอำเภอเนินมะปราง

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผลิตมะม่วงเพื่อการส่งออก จำนวน 4 กลุ่ม จากจำนวนกลุ่มผลิตมะม่วงเพื่อการส่งออกของจังหวัดพิษณุโลก มีทั้งหมดจำนวน 11 กลุ่ม โดยพื้นที่ปลูก 6,500 ไร่ ได้ผลผลิตประมาณ 4,754 ตัน/ปี โดยชนิดพันธุ์ที่ปลูก ประเภทกินสุก ได้แก่ พันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง น้ำดอกไม้เบอร์ 4 โชคอนันต์ ประเภทกินดิบ ได้แก่ พันธุ์เขียวเสวย ฟาลัน เพชรบ้านลาด โดยตลาดในประเทศ ได้แก่ ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง ภาคใต้ เชียงใหม่ เชียงราย ราชบุรี และตลาดต่างประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม ยุโรป เกาหลี ฮองกง

สวนมะม่วงในอำเภอเนินมะปราง

มะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง

อำเภอเนินมะปราง ยังได้กำหนดแผนการพัฒนาการผลิตมะม่วงเข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) ซึ่งทางกรมการเกษตรได้ให้ความหมายว่า “เกษตรดีที่เหมาะสม” เป็นระบบการจัดการกระบวนการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้ได้ผลิตผลที่ปลอดภัยมีคุณภาพปราศจากศัตรูพืชและจุลินทรีย์ เป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค การตรวจประเมินและรับรองระบบการจัดการโดยกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ที่มา: กรมวิชาการเกษตร) อีกทั้งยังมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรเชิงท่องเที่ยว เนินมะปรางจะมีการจัดงานเทศกาลมะม่วงประมาณปลายเดือนมีนาคมของทุกปี โดยปี 2557 ได้จัดวันที่ 22-28 มีนาคม 7 วัน 7 คืน โดยใช้ชื่อว่า “Amazing Export Mangos and Fruit Festival” ซึ่งเป็นงานมะม่วงที่ยิ่งใหญ่งานหนึ่งของเมืองไทย ภายในงานจะมีการประกวดมะม่วงชนิดพันธุ์ต่างๆ มีการออกร้านนำมะม่วงที่ส่งออกมาขายในราคาย่อมเยา

งาน Amazing Export Mangos and Fruit Festival ระหว่างวันที่ 22-28 มีนาคม 2557

มะม่วงส่งออกพันธุ์น้ำดอกไม้สีทอง

ขอบคุณภาพประกอบ: จากบูธแสดงผลผลิตมะม่วงเพื่อการส่งออก อ.ศิลป์ชัย ตะกูลทิพย์
(ประธานชมรมผู้ปลูกมะม่วงอำเภอเนินมะปราง)

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

5.6 ลำไย

เป็นการปลูกลำไยนอกฤดู โดยมีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 4,000 ไร่ บริเวณบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง คิดเป็น 2 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ปี 2556/2557 ผลผลิตประมาณ 500 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่าประมาณ 10 ล้านบาท พันธุ์ลำไยที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่พันธุ์อีดอ ผลผลิตจะออกมากในช่วงเดือนกรกฎาคมของทุกปี ปี 2557 สำนักงานเกษตรอำเภอเนินมะปราง และ สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ร่วมเป็นคณะกรรมการการประกวดลำไย ในงานมหกรรมสินค้าการเกษตร ส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลาดนัดวันลำไย และของดีตำบลชมพู ประจำปี 2557 ซึ่งจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 26-27 กรกฎาคม 2557 โดยมีนายวิวัฒน์ กั้นนะพันธ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก เป็นประธานเปิดงาน ณ บริเวณอ่างเก็บน้ำพลับพลารับเสด็จ บ้านรักไทย หมู่ 7 ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ภายในงานจะมีการประกวดลำไย มีการแสดง มีการละเล่นต่างๆ มีการออกร้านนำลำไยขายในราคาย่อมเยา

งานตลาดนัดวันลำไยและของดีตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง

ที่มา : <http://www.phitsanulok.doe.go.th/plk2014/2013-07-11-01-58-31/2013-07-11-02-01-47/item/108-งานตลาดนัดวันลำไย-และของดีตำบลชมพู>

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาและสำรวจพื้นที่เกษตรกร/รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลตติยภูมิ สามารถจำแนกได้ดังนี้

ตารางที่ 5-1 แสดงกิจกรรมทางการเกษตรอำเภอเนินมะปราง ปี 2556/57

กิจกรรม	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1. ปลูกข้าว						←	→	→	→	→	→	→
2. ปลูกมันสำปะหลัง	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←
3. ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	←	ฤดูแล้ง	→	→	←	←	←	←	←	←	←	←
4. ปลูกถั่ว (ถั่วลิสง ถั่วเขียวผิวมัน ถั่วเหลือง ถั่วแขก)	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←
5. ปลูกยางพารา	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←
6. มะม่วง (ประเภทกินสุกน้ำดอกไม้สีทอง น้ำดอกไม้เบอร์ 4 โชคอนันต์) (ประเภทกินดิบ เขียวเสวย ฟ้ายล้น เพชรบ้านลาด)	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←	←
7. ลำไย						←	←	←	←	←	←	←
7. หน่อไม้/กลอย										←	←	←

- หมายเหตุ
- อ้างอิงจากฐานข้อมูลการขึ้นทะเบียนเกษตรกรอำเภอเนินมะปราง (สำนักงานเกษตร อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก)
 - อ้างอิงข้อมูลจากตัวแทนชาวบ้านหมู่ 5 ต.วังโพรง
 - <http://www.dit.go.th/Phitsanulok/>

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

บทที่ 6

คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของชาวบ้าน

6.1 ความหมาย วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาชาวบ้าน

วัฒนธรรม หมายถึง ความดีอันจะก่อให้เกิดความงอกงามที่เป็นระเบียบเรียบร้อย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าเป็น “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ, วิถีชีวิตของหมู่คณะ, ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พ.ศ. 2485 หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

ประเพณี เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ อันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่างๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีนั้นคืออยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็น วิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคมโดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัดวาอารามต่างๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล เป็นต้น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์ และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี

6.2 ประเพณี

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปางและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ต่อมากลุ่มคนจากนครไทย ด้านซ้าย และหล่มสัก อพยพย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านม่วง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นก็ขยายขยายที่ทำกินไปที่วังยาง บ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก และเนินมะปราง ในที่สุดจากการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ดังกล่าว ได้รวมกันเป็นชุมชนนำมาซึ่งวิถีการดำเนินชีวิต เกิดเป็นกลไกทางสังคมที่แฝงไปด้วยความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติและถ่ายทอดการเรียนรู้สืบทอดกันมาในรูปแบบต่างๆ เช่น ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีการไหว้เจ้าพ่อแสนเมือง ประเพณีผีนางดั่ง ประเพณีก่อบระเจดีย์ทราย เป็นต้น ซึ่งประเพณีต่างๆ สะท้อนถึงความเชื่อและข้อห้ามต่างๆ ได้ชัดเจน ประเพณีที่เกิดขึ้นและสืบทอดกันมาของอำเภอเนินมะปราง

6.2.1 ประเพณีการไหว้เจ้าพ่อแสนเมือง

ศาลเจ้าพ่อแสนเมือง ตั้งอยู่ตรงข้ามกับวัดเนินมะปราง หมู่ที่ 2 ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ 2 งาน บริเวณที่ตั้งศาลเจ้าพ่อแสนเมือง ชาวบ้านเรียกกันว่า “ดงหอ” เพราะศาลเจ้าพ่อภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “หอ” และบริเวณที่ตั้งของศาลมีแมงไม้ขนาดใหญ่เป็นจำนวนมากซึ่งตั้งแต่มีการตั้งศาลขึ้นมาก็ไม่มีการตัดต้นไม้เลย จึงทำให้บริเวณนี้มีสภาพเป็นดง จึงเป็นที่มาของชื่อ “ดงหอ”

ศาลเจ้าพ่อแสนเมือง

การไหว้เจ้าพ่อแสนเมือง จัดขึ้นในวันอังคารข้างขึ้นของเดือนแปด ก่อนวันเข้าพรรษา 1 สัปดาห์ ประเพณีนี้ชาวบ้านเรียกว่า “การเลี้ยงเจ้าบ้าน” ตลอดระยะเวลาเข้าพรรษา 3 เดือน จะไม่มีการเก็บนใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อพ้นจากวันเข้าพรรษาแล้วจะมีวันที่ห้ามเก็บนอย่างเด็ดขาดคือ วันพุธ วันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ก่อนวันทำพิธี 1 วัน ชาวบ้านจะมาช่วยกันทำความสะอาดบริเวณศาลโดยการเก็บกวาดใบไม้ เศษใบไม้แห้ง ซึ่งตลอดระยะเวลา 1 ปีเต็ม จะไม่มีการเก็บกวาดแต่อย่างใด จากนั้นก็ช่วยกันตกแต่งศาล หรือตกแต่งหอ เสียใหม่ การตกแต่งศาลนั้นจะต้องตกแต่งกันทุกปี สิ่งที่น่ามาตกแต่งได้แก่ ฝาดาว บันไดแก้ว โข่ หลักเมือง พวงมาลัย เป็นต้น

การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ ชาวบ้านต้องเตรียมไว้ล่วงหน้า เพราะทุกอย่างต้องทำให้สุกก่อนและอาจจะขาดตลาด มีอยู่สิ่งหนึ่งที่เป็นของเซ่นไหว้ส่วนกลาง ก็คือหมู โดยชาวบ้านช่วยกันบริจาคเงินตามแต่ศรัทธาและซื้อมา ซึ่งหมูเป็นนี้ชาวบ้านจะช่วยกันชำแหละที่บริเวณศาลเจ้าพ่อ หลังจากที่ได้มอบกับศาลเจ้าพ่อแสนเมืองแล้ว จากนั้นก็นำไปย่างจนสุก เท่านั้นยังไม่พอมองต้องนำไปต้มในกระทะใบบัวให้สุกอีกครั้ง แล้วแจกแก่ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีได้รับประทานกันทั่วหน้า เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า ถ้าได้รับประทานหมูเจ้าแสนเมืองแล้วจะทำให้ตนเองอยู่เย็นเป็นสุขตลอดปี

การไหว้เจ้าพ่อแสนเมือง เป็นความเชื่อถึงความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เป็นที่พึ่งทางใจเมื่อยามทุกข์ยาก ทำให้ครอบครัวมีความสุขความเจริญ มีโชคลาภ ทำให้คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน เป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้ทำแต่ความดี ที่ชาวบ้านเนินมะปรางได้รับมาจากปู่ย่าตายาย และได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมากกว่า 70 ปี แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ซึ่งสังคมเนินมะปรางเริ่มเป็นสังคมเมืองมากขึ้น เทคโนโลยีวิทยาการสมัยใหม่ได้หลั่งไหลเข้ามาในเขตบ้านเนินมะปรางเป็นอย่างมาก ทำให้คนรุ่นหลังไม่ค่อยประพฤติปฏิบัติตามคนรุ่นก่อน ถึงแม้กาลเวลาตามยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปแต่ก็มีได้ทำให้ความเชื่อของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปได้เลย

6.2.2 ประเพณีผีนางด้ง

จากการสอบถามผู้สูงอายุคนแก่คนแก่ของหมู่บ้านในอำเภอเนินมะปรางเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนจะมีการละเล่นมากมายหลายอย่างตามความเชื่อถือ ผี สาง เทวดา ซึ่งจะเข้าทรงทั้งตัว คือ นางแม่สี นางซ่าง แต่ปัจจุบันจะเหลือการละเล่นเพียงแค่นางด้งเท่านั้น

เดิมการเล่นนางด้ง เป็นการเล่นพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ในปัจจุบันได้แพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ตามการย้ายถิ่นฐาน การเล่นนางด้งมีวัตถุประสงค์เพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝนว่าปีนั้นๆ ฝนจะดีหรือฝนแล้ง หากผลของการเสี่ยงทายว่าฝนดีชาวบ้านจะเตรียมพืชพันธุ์ต่างๆ ไว้ตั้งแต่ต้นปี เมื่อฝนแรกเริ่มมาถึง ก็หว่านข้าวตามคำทำนายนั้น แต่หากผลการเสี่ยงทายว่าฝนแล้งก็ให้ใจเย็นไว้ก่อน จนฝนท่าแรกมาจึงเริ่ม

ชาวขมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ หากปีใดฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลเกษตรกรก็จะได้รับความเดือดร้อนลำบาก จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอ้อนวอนร้องขอต่อเทวดาสีที่ตนเคารพ เชื่อถือ เรียกว่าทำพิธีขอฝน หากปีใดฝนแล้ง ชาวบ้านจะมาปรึกษากันว่าควรประกอบพิธีขอฝนด้วยการเล่นนางด้ง ซึ่งจะเล่นเฉพาะเดือนเมษายน ตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน ไปจนถึงสิ้นเดือน นิยมเล่นเฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้น เชื่อกันว่าเดือนเมษายน เป็นช่วงประตูลูกศรยังไม่เปิด เหล่านางฟ้าไม่สามารถออกมาได้และเป็นช่วงที่เหล่านางฟ้าหรือผีนางด้งจำศีล การละเล่นที่กล่าวมาก็จะเล่นกันมากในสมัยก่อนเพราะสมัยก่อนไม่มีดนตรี ก็จะมีแต่เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้านตอนกลางวันเล่นกันที่ลานวัด พอกลางคืนก็จะเล่นการละเล่นดังที่กล่าวมาข้างต้นที่ลานกลางบ้าน ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือบริเวณที่มีพื้นที่กว้างขวางเหมาะที่จะเล่นด้วยคนจำนวนมากๆ

ประเพณีนางด้ง

วิธีการเล่นนางด้ง มีคนเข้าทรงครึ่งละ 2 คน เป็นผู้หญิง เมื่อเข้าทรงได้แล้วจะถือกระดิ่งเป็นอาวุธคอยเฝ้าสาก (จากการสอบถามคนเข้าทรงหลังจากออกจากทรงแล้วคนเข้าทรงเล่าว่าจะหาที่ซ่วงแขนเหมือนมีอะไรบังคับซึ่งตัวเองก็ไม่รู้เหมือนกัน และจะรู้สึกหวงสากมากที่สุด เพราะสากที่วางอยู่คู่กันจะเห็นเป็นทองคำเมื่อมีใครเข้ามาจะเอาสากก็จะไล่ตี) ส่วนคนที่ไม่ได้เข้าทรงก็คือคนดูไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงจะเข้าไปแย่งสาก เมื่อมีคนเข้ามาแย่งสากก็จะถูกนางด้งไล่ตี บางคนหลบไม่ได้ถูกตีหัวแตกก็มี บางคนก็แขน ขา หน้าถลอกเป็นแผลก็มี แต่ก็ไม่มีใครถือโทษโกรธอะไรเพราะเป็นการละเล่นมีแต่เสียงหัวเราะ เสียงฮา อยากรู้มีความสุข สนุกสนานบางครั้งถ้าไม่เข้าไปแย่งสากก็จะเข้าไปพ้อนรำหรือถามหาคู่ว่าอยู่ที่ใด นางด้งก็จะชี้และก็รำกับคนเข้าไปรำด้วย เวลานางด้งจะออกจากทรงก็จะโยนหรือวางกระดิ่งที่ถือหงายขึ้น ถ้ากระดิ่งคว่ำจะต้องหงายใหม่เพราะไม่อย่างนั้น ผีสง เทวดา ไม่ยอมออก พอนางด้งออกจากร่างทรงก็จะเริ่มทำพิธีบวงสรวง อัญเชิญเข้าทรงอีก ก็จะมีกลุ่มคนคอยเคาะไม้ไผ่เป็นจังหวะและก็จะร้องเพลงของนางด้งไปด้วย อีกกลุ่มก็จะไปยืนมุงดูการทรงล้อมวงและก็จะร้องเพลงนางด้งไปด้วย

มีคนเฒ่าผู้สูงอายุเป็นคนคอยเช่นบวงสรวงเจ้าลงมาประทับเข้าทรงนางด้ง นางด้งเข้าหรือไม่เข้าดูได้จากกระดิ่งที่คนเข้าทรงจับกระดิ่งเริ่มสั่นก็แสดงว่าเจ้าเริ่มเข้าประทับทรง คนดูคนเชียร์ก็จะเร่งจังหวะร้องเพลงให้เร็วขึ้นพอเข้าเสร็จวงก็จะแตกฮือออกจากบริเวณนั้น เพราะกลัวถูกตี คืนหนึ่งก็จะเล่นกันประมาณ 2 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับคนเข้าทรงว่ามีเยอะหรือน้อย และขึ้นอยู่กับคนเล่นและคนดูว่าเล่นกันสุภาพหรือไม่ ถ้าเล่นกันไม่ดีไม่สุภาพก็จะเลิกเล่นกันทันที และจะเล่นกันจนครบ 3 วัน และคนเฒ่าคนแก่ยังบอกอีกว่าคนที่เข้าทรงนั้นต้องเป็นคนขวัญอ่อน จิตอ่อน ถึงจะเข้าทรงได้

ประเพณีนางด้ง

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง

6.2.3 ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณี

ของชาวอีสาน ถือว่าการทำบุญด้วยการถวายต้นผึ้ง เป็นบุญกุศลสูงส่ง ดังนั้นในการถวายทานให้แก่ผู้ตายในงานแจกข้าว (งานทำบุญให้ผู้ตาย) เมื่อถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์แล้ว ก็ถวายห่อผึ้งเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้วายชนม์ การแห่ปราสาทผึ้งจะจัดในเทศกาลวันออกพรรษา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 แม้ว่ามีอยู่ทั่วไปในหลายจังหวัด แต่ก็ไม่จัดใหญ่โตและปฏิบัติต่อเนื่องเหมือนจังหวัดสกลนคร

หลายคนรู้จักคุ้นเคยกับปราสาทผึ้งดี แต่อาจจะไม่รู้ที่มาของปราสาทผึ้ง ซึ่งมีที่มาคือ ระหว่างที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษา ณ ป่ารกชิตวัน ใกล้บ้านป่าไร่ลอยกะ (ป่าเลไลยก์) ในพรรษาที่ 9 โดยช่างป่าไร่ลอยกะกับลิงเป็นผู้อุปฐาก ไม่มีมนุษย์อยู่เลย ตลอด 3 เดือน ช่างจัดน้ำและผลไม้ถวาย ลิงนำรวงผึ้งมาถวาย เมื่อพระองค์ทรงรับแล้วก็เสวย ลิงเห็นก็ดีใจมาก ขึ้นไปจับกิ่งไม้เขย่า กิ่งไม้หักตกลงมา ต่อไม่เสีย ออกลึงตายไปเกิดเป็นเทพบุตรวิมาน

ครั้นถึงวันออกพรรษา พระพุทธเจ้าเสด็จสู่เมืองโกสัมพดี ช่างคิดถึงพระพุทธเจ้ามาก หัวใจแตกตายไปเกิดเป็นเทพบุตรในวิมาน พระพุทธเจ้าทรงนึกถึงความดีของช่าง และลิง ที่เฝ้าอุปฐากตลอดพรรษา 3 เดือน จึงทรงนำเอาผึ้งรวงมาเป็นดอกไม้ประดับในโครงปราสาท เป็นปราสาทที่เกิดขึ้นในจินตนาการของผู้ที่มารับ ระหว่างเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

การแห่ปราสาทผึ้ง เป็นประเพณีสำคัญงานหนึ่งในเดือนสิบเอ็ด การแห่ปราสาทผึ้งนั้นเป็นการถวายแด่องค์พระธาตุเชิงชุม การแห่ปราสาทผึ้งมีการสืบทอดมาจากพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เนื่องจากบรรพบุรุษของคนเนินมะปรางส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จึงได้นำความเชื่อและวัฒนธรรมที่เดิมติดตามมาด้วย

สำหรับตำนานของการทำปราสาทผึ้ง มาจากคติที่เชื่อว่าเป็นการทำบุญเพื่อให้ได้ไปเกิดในภพหน้า เช่น การไปเกิดในสวรรค์ก็จะมีปราสาทอันสวยงามแวดล้อมด้วยนางฟ้าเป็นบริวาร ถ้าเกิดใหม่ในโลกมนุษย์ จะมีแต่ความมั่งมีศรีสุขแต่ปัจจุบันคนอีสานถือว่าประเพณีนี้เป็นการร่วมงานบุญบนความรื่นเริงอันยิ่งใหญ่ในรอบปี เนื่องจากเป็นช่วงที่ว่างจากงาน พระธาตุศรีสองรัก เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในอำเภอด่านซ้ายให้ความเคารพสักการะมีความเชื่อในเรื่องของเจ้าผู้ครองปราสาทหรือพระธาตุ หลังจากได้มีการย้ายถิ่นฐานมาอาศัยที่อำเภอเนินมะปรางจึงได้มีการอัญเชิญเจ้ามาประทับที่หมู่บ้านที่อยู่อาศัยเพื่อให้เป็นเจ้าที่ของหมู่บ้าน เพื่อปกป้องรักษา คุ้มครองให้ปลอดภัย และเป็นกำลังใจของชาวบ้าน โดยเจ้าที่ที่อัญเชิญมา มีพระนามว่า “เจ้าพ่อแสนเมือง”

การฟ้อนรำ

ที่มา : <https://www.facebook.com/NSCouncil56years?fref=photo&sk=photos>

ในอดีตการทำปราสาทผึ้งโบราณ เรียกว่า “ต้นผึ้ง” หรือ “ต้นเผิง” ทำโดยเอากาบของต้นกล้วย มาทำเป็นโครง จากนั้นก็นำเอาดอกผึ้งที่ชาวบ้านจะนำขี้ผึ้งใส่ถ้วยหรือขัน ลงลอยในน้ำร้อนที่ตั้งไฟอ่อนๆ ให้ ขี้ผึ้งละลาย แล้วใช้ผลมะละกอดิบ มาปอกเปลือกตรงส่วนก้น ให้มีความเว้าคล้ายกลีบดอกไม้ จุ่มลงในขี้ผึ้งที่ ละลายแล้ว ก่อนยกลงจุ่มในน้ำเย็น ดอกผึ้งก็จะหลุดล่อนออกมา ซึ่งทำได้หลายสีสันทัน โดยใช้ขี้ผึ้งสีต่างๆ กัน เช่น ขาว เหลืองอ่อน เหลืองเข้ม เหลืองแสด ฯลฯ เอาดอกผึ้งไปตากแต่งปราสาท ก็จะใช้ไม้กลัดเสียบดอกบาน ไม้รูโรย วางลงตรงกลางดอกผึ้งเป็นเหมือนเกสรดอกไม้

รูปทรงของปราสาทผึ้งโบราณจะสร้างขึ้นจากโครงไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยหยวกกล้วยที่แห้งเป็นลวดลาย หรือ รูปทรงต่าง ๆ เช่น ทรงตะลุ่ม ทรงหอมียอดประดับหลังคา ทรงสิมหรืออุโบสถแบบอีสาน เป็นต้น ต่อมา มีการคิดริเริ่มทำปราสาทผึ้งประยุกต์เริ่มขึ้นครั้งแรกที่ “วัดแจ้งแสงอรุณ” โดยมีพระมหาปราสาท หรือพระที่นั่ง บางปะอิน เป็นต้นแบบ โครงสร้างของปราสาทผึ้งประยุกต์ ทำขึ้นด้วยไม้ แล้วหล่อขี้ผึ้งเป็นลวดลายต่างๆ ที่ สวยงาม นำไปปะติดลงใน โครงปราสาท ทำให้เกิดความสวยงามในด้านศิลปะต่างจากเดิม สร้างความตื่นตา ตื่นใจแก่ผู้ร่วมงาน นับแต่นั้นเป็นต้นมา จึงเป็นการริเริ่มที่จะมีการทำและประกวดแข่งขันปราสาทผึ้งประยุกต์ ขึ้นมา โดยให้แต่ละคุ้มวัดทำส่งเข้าประกวด มีทุนสนับสนุนจากทางผู้จัดงานส่วนหนึ่ง และได้รับจากส่วน ราชการหรือประชาชนอีกส่วนหนึ่ง

ประเพณีที่ได้กล่าวมานั้นมีการปฏิบัติและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากทั้ง 3 ประเพณี ใหญ่ที่มีการยึดถือปฏิบัติมานั้นยังมีประเพณีที่ยังพบและปฏิบัติกันอยู่ในพื้นที่ตำบลชมพูมีประเพณีที่โดดเด่น และแตกต่างจากตำบลอื่นโดยได้รับข้อมูลจากนายโม่ หรือลุงโม่ซึ่งเป็นชาวชมพูตั้งแต่เกิดโดยลุงโม่ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

ลุงโม

6.2.4 ประเพณีอยู่ไฟพื้นบ้าน เป็นประเพณี

ของชาวบ้านตำบลชมพูที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่ชาวไทยต้องปฏิบัติกันมา และสมัยนี้ก็ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันอยู่ โดยหลังการคลอดลูกของชาวบ้าน จะมีการอยู่ไฟของหญิงหลังคลอด และมีความเชื่อเรื่องภูต ผี ปีศาจ เข้ามาในบ้านและรบกวนแม่กับลูก โดยจะมีอุปกรณ์ คือ กระตัง แห ซึ่งเอาไว้ใช้กันประตู่ และจะมีก้อนเส้าจะเป็นก้อนดินหรือหินก็ได้จะนำมาทำเป็นเตาไฟกันเป็นสี่เหลี่ยม ชาวบ้านเรียกว่า (แม่สี่ไฟ) แล้วนำดินเป็นก้อนมาวางทำเป็นฐานเตา เรียกว่า ก้อนเส้า ไว้สำหรับตั้งเพื่อต้มสมุนไพร เพื่อใช้อาบและใช้กิน และใช้ต้มน้ำร้อนเพื่ออาบให้ลูก เพราะเด็กเกิดใหม่

ไม่ให้ใช้น้ำเย็นนำมาอาบ แล้วทำเรื่อนไฟ คือนำไม้ไผ่มาผ่าเป็นซีกๆ นำมาต่อให้เป็นแคร่ ให้หญิงคลอดใหม่นอน โดยจะต้องนอนอยู่บนแคร่เป็นเวลาอย่างน้อย 7 วัน แล้วนำหนามมาวางไว้ใต้แคร่ เป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าจะป้องกันภูตผีปีศาจ ที่จะเข้ารบกวนหรือสร้างสิ่งไม่ดีกับผู้อยู่ไฟได้ และนำไปสับปะรดไปห้อยไว้รอบบ้านเพื่อป้องกันภูตผีเพราะใบสับปะรดเป็นใบมีหนามทำให้เชื่อว่าป้องกันภูตผีได้

พิธีงานศพ ชาวบ้านตำบลชมพูมีพิธีการจัดงานศพไม่เหมือนกับที่อื่น โดยการนำข้าวสารวางใต้พระธรรมเพื่อเป็นปริศนาธรรม ความเชื่อที่ว่าข้าวสารไม่สามารถเกิดหรือเจริญเติบโตได้อีกแล้ว เปรียบเสมือนกับผู้ล่วงลับไปแล้วไม่มีวันกลับ เมื่อพระสงฆ์มาถวายพระธรรมแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์สวดเสร็จ จะมีหมอประจำหมู่บ้านสวดพระมาลัย ผู้สวดพระมาลัยต้องเป็นหมอที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาต่อๆ รุ่นกันมา แต่ปัจจุบันไม่มีผู้สืบทอดต่อวัฒนธรรม การสวดพระมาลัยจึงเลือนหายไป หลังจากเผาศพแล้วบ้านของผู้ตายจะทำการเทน้ำในตุ่มและภาชนะที่ใส่น้ำออกให้หมด ส่วนบันไดบ้านให้ทำการกลับข้าง เป็นความเชื่อที่ผู้ตายจะกลับเข้ามาบ้านไม่ได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการส่งผู้ตายไปสู่ภพภูมิใหม่ไม่ต้องกลับมาเวียนที่บ้านอีก ส่วนศพเด็กที่คลอดแล้วเสียชีวิต จะทำการฝังจะไม่นำไปเผา เพราะเชื่อว่าเด็กอาจจะกลับมาเกิดใหม่ และมีความเชื่อที่ว่าหากอยากทราบว่าเด็กที่ตายไปจะกลับมาเกิดกับตัวเองใหม่หรือเปล่า ก็จะทำต๋านี่ไว้ที่ศพเด็ก อย่างเช่น นำขี้เถ้าหรือขี้หม้อ มาแต้มตามใบหน้าและลำตัวของเด็ก หากเด็กที่เกิดใหม่มีตำหนิ เช่น ไผ่ ปาน หรือแผลเป็น ตามที่ได้แต้มไว้ก็จะเชื่อว่าเป็นเด็กที่เสียชีวิตไปแล้วกลับมาเกิดใหม่

6.2.5 ประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

6.2.6 ประเพณีงานเลี้ยงเจ้าพ่อหลวงชมภู

ประเพณีงานเลี้ยงเจ้าพ่อชมภู

ที่มา : <https://www.facebook.com/tewthaipaichomPoo>

ตำบลวังโพรงเป็นอีกตำบลที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ยังยึดถือปฏิบัติและสืบทอดกันมา นางดวงจันทร์ โสประดิษฐ์ ชาวบ้านเขาเขียว ตำบลวังโพรง ได้กล่าวถึงประเพณีของชาววังโพรงที่ยังปฏิบัติกันอยู่ไว้ดังนี้

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

6.2.7 ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในหมู่ของชาวพุทธทั่วไป เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่นางสุชาดาได้กวนข้าวทิพย์ในวันขึ้น 14 ค่ำ แล้วนำไปถวายพระพุทธเจ้าก่อนที่จะตรัสรู้ 1 วัน โดยถือว่ามีผลานิสงส์มาก ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงพร้อมใจกันกวนข้าวทิพย์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เทิดทูนพระเกียรติคุณด้วยความกตัญญูกตเวทิตาธรรม

ข้าวทิพย์มธุปายาสนี้เชื่อกันว่า เมื่อทำครบถ้วนตามพิธีแล้ว จะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ทำและผู้บริโภค สมควรจะเช่นสรวงเทพารักษ์ ผู้ที่ได้บริโภคข้าวทิพย์แล้ว จะประสบโชคลาภต่างๆ นานา ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติ ประสบสิ่งที่เป็นมงคล

หมู่บ้านเขาเขียวโดดเด่นในเรื่องของประเพณีนี้มากเพราะมีที่เดียวในอำเภอเนินมะปราง โดยจะกวนเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ที่วัดในหมู่บ้านและวัดใกล้เคียง ซึ่งเป็นประเพณีของพระสายวัดป่าหรือสายธรรมยุต ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ช้านาน

การกวนข้าวทิพย์จะใช้สาวพรหมจารีแต่งด้วยชุดขาวเป็นผู้เริ่มกวนพิธีกวนข้าวทิพย์ จากนั้นจะให้ชาวบ้านมาร่วมช่วยกันกวน และจะมีชาวบ้านหมู่บ้านข้างเคียงมาร่วมด้วย ซึ่งจะประกอบพิธีกันในวัด การกวนจะใช้เวลากวนนานมากตั้งแต่เช้าจนถึงค่ำ โดยจะใช้ธัญพืชในท้องถิ่น เช่น ข้าวเม่า ฟักทอง ฟักแฟง เผือก มัน มะพร้าว งา นมขี้ผึ้ง น้ำตาล ธัญพืชต่างๆ มาปอกล้างแล้วนึ่งให้สุก แล้วนำไปกวนในกระทะใบใหญ่หลายๆใบ ซึ่งจะทำให้การกวนจนข้าวทิพย์รวมเป็นเนื้อเดียวกันจนเหนียว เสร็จแล้วตักใส่ถาดพักไว้ให้เย็นแล้วจึงนำถวายพระ

ประเพณีแห่กันหลอน คือ กัณฑ์เทศน์ที่
ทำพิธีแห่ไปจากบ้าน ไม่จำเพาะกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่ง
และเจาะจงถวายพระรูปใด เมื่อแห่กัณฑ์หลอนไปถึง
วัด พระรูปใดกำลังเทศน์อยู่จะถวายพระรูปนั้น กัณฑ์
หลอนส่วนใหญ่ ทำด้วยกระดาษสานจากไม้ไผ่ มี
คานหามใส่ของกินของใช้ที่มีผู้บริจาค ประดับด้วยต้น
เงินอย่างสวยงาม การจัดกัณฑ์หลอนมักเป็นกลุ่มคน
จัดทำขึ้นแล้วแห่ไปรอบๆ หมู่บ้าน ผ่านบ้านผู้ใดก็จะ
ถวายปัจจัยไทยทาน เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา
ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งในที่หมู่บ้านเขาเขียวเป็นเพียง

ที่เดียวที่ยังคงมีประเพณีนี้อยู่ จะปฏิบัติกันในช่วงระหว่างสงกรานต์ โดยจะรวบรวมเงินจากชาวบ้านเหมือนกับต้นผ้าป่า แต่ที่นี้เรียกต้นดอกไม้ ประดับประดาด้วยดอกไม้ นานาชนิดและมีไม้ไผ่สานคลุมต้นดอกไม้ทำรูปทรงเป็นทรงเจดีย์และทำแคร่วางต้นดอกไม้เพื่อยกแบกหาม แล้วแห่ไปรอบหมู่บ้านเพื่อเชิญชวนชาวบ้านและให้ชาวบ้านทำบุญร่วมกัน ซึ่งพิธีแห่กันหลอนจะแห่กันในช่วงเวลาใกล้รุ่งคือประมาณ ตีสองถึงตีสี่ ซึ่งจะแห่ต้นดอกไม้ที่มีเงินทำบุญเสียขอยุ่ไปที่วัดโดยจะไม่มีมีการบอกกล่าวพระสงฆ์ที่วัดก่อนล่วงหน้าเป็นการไปแบบกะทันหันเพื่อให้พระตกใจ ซึ่งในขบวนแห่จะมีการตีกลองร้องเป่าร้องรำทำเพลงกันสนุกสนานไปตลอดทางจนถึงวัด แล้วจึงยกต้นดอกไม้ถวายแด่พระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากประเพณีที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีประเพณีที่ปฏิบัติและสืบทอดกันมาในทุกตำบล คือ ประเพณีตรุษไทย ประเพณีขึ้นปีใหม่ไทย และการเล่นนางด้งซึ่งพบทุกตำบลในอำเภอเนินมะปราง

6.3 ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดลอม ภูมิศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดลอม

นางชุม ชมหมี่ อายุ 78 ปี ปราชญ์สมุนไพรรักษาโรค

ปราชญ์ชาวบ้าน ต.ชมพู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก

บ้านชมพูดินแดนที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เฉพาะถิ่นหายาก พืชพันธุ์ธรรมชาติที่พบเฉพาะบางพื้นที่และสมุนไพรธรรมชาติที่มีสรรพคุณในการรักษาโรค บ้านชมพูกล่าวได้ว่า ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความหลากหลายซึ่งตามลักษณะทางภูมิประเทศของพื้นที่ทำให้พบสมุนไพรต่างๆ ขึ้นอยู่ตามภูเขา ในป่าลึก ริมคลองชมพู และที่ปลูกกันในครัวเรือน ชาวบ้านเล่าว่ามีปราชญ์ท่านหนึ่งมาให้ความรู้กับเรา ซึ่งเป็นความรู้ที่คนรุ่นใหม่บางคนอาจจะไม่ทราบถึงชนิดของสมุนไพร และสรรพคุณของสมุนไพรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีอยู่แล้วในพื้นที่ ปราชญ์ท่านนี้คือคุณยายชุม ชมหมี่ อายุ 78 ปี เป็นชาวตำบลชมพู มาตั้งแต่เกิด สมัยก่อนคุณยายยังแข็งแรง คุณยายก็จะเข้าไปเก็บสมุนไพรด้วยตัวเอง แต่ปัจจุบันคุณยายชุมมีอายุมากจึงฝากชาวบ้านที่เข้าไปเก็บสมุนไพรที่อยู่ในป่ามาให้ และบางส่วนคุณยายชุมก็จะปลูกเองภายในบ้าน แล้วทำการปรุงสมุนไพรแต่ละชนิด ส่วนใหญ่สมุนไพรที่เก็บมาจากป่าจะนำมาแบ่งเป็นชิ้นๆ ชิ้นเล็กชิ้นใหญ่แล้วแต่ชนิดของสมุนไพรแล้วนำไปตากแห้ง เก็บไว้ใช้ เมื่อชาวบ้านต้องการยาสมุนไพรก็จะมาขอรับจากยายชุม แต่ยายชุมไม่ได้เก็บค่ายาหรือค่ารักษา ซึ่งชาวบ้านก็จะมีน้ำใจให้เงินเล็กน้อย เพื่อเป็นการตอบแทนยายชุม หรือบางคนก็ให้น้ำ ข้าวสาร อาหารแห้ง ผัก ผลไม้ ที่ตนเพาะปลูกมาให้ยายชุม เป็นการตอบแทน ปัจจุบันมีเพียงยายชุมคนเดียวในตำบลชมพู ที่ปรุงยาสมุนไพร และรักษาชาวบ้านด้วยยาสมุนไพร ยายชุมอยู่ตัวคนเดียวไม่มีลูกหลาน จึงไม่มีใครสืบทอดวิชาความรู้เรื่องยาสมุนไพร และชาวบ้านคนอื่นก็มีความรู้เพียงพื้นฐานเท่านั้น ยังไม่มีใครมาศึกษาวิชายาสมุนไพรจากยายชุมไปเลย ยายชุมเล่าว่าหากอนาคตคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักสมุนไพรและไม่รู้สรรพคุณต่างๆ ก็น่าเสียดายเพราะพื้นที่ในป่าเขตนี้นี้มีสมุนไพรขึ้นอยู่มากมายหลายชนิด หากไม่ทราบถึงชื่อของสมุนไพรแล้ว ป่าอาจจะไม่ได้รับการดูแลรักษาจนเหลือสมุนไพรไว้ให้ใช้ในอนาคต แล้วคุณยายก็เล่าถึงสมุนไพรต่างๆ ที่มีอยู่และสามารถรักษาได้ ดังนี้

ตะไคร่น้ำ

เป็นตะไคร่น้ำขึ้นอยู่กลางริมน้ำในป่า ใช้โรคท้องผูก เป็นยาถ่าย ใช้ผสมกับมะตูม

ต้นสีพันนางแอ

เป็นกอขึ้นอยู่ในป่า และมีปลุกกันในครัวเรือนก็มี ใช้เปลือกปรุงเป็น ยาแก้ไข้ระงับความร้อน แก้ไข้ กล่อมเสมหะและโลหิต และยังแก้พิษร้อนภายใน ร่างกายแต่จะทำให้กระหายน้ำบ้าง ซึ่งจะมีรสฝาด เย็นและหวานเล็กน้อย

ต้นคนทา

เปลือกต้นและรากมีรสขม ใช้เป็นยาแก้ไข้ แก้โรคทางเดินลำไส้และ ท้องร่วง สารสกัดจากใบและกิ่ง มีฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย ใบมาผสมกับป่า ปากคอก เป็นยาเย็นใช้ลดความร้อน แก้พิษไข้

เถาว์ลย์ว้วเถลิงหรือกำลังว้วเถลิง

ขึ้นอยู่ในป่าลึก สรรพคุณเป็นยาชูกำลัง เนื้อไม้และเปลือก : บำรุง โลหิต ทำธาตุให้บริบูรณ์ บำรุงเส้นเอ็น แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย บำรุงกำลัง บำรุงกระดูกให้แข็งแรง เป็นยาอายุวัฒนะ

เนื้อไม้กับรากของต้น “กำลังว้วเถลิง” กะจำนวนพอประมาณต้มน้ำเดือดดื่มขณะอุ่น เป็นยาบำรุงน้ำนมสตรี ที่กำลังอยู่ไฟ นิยมใช้กันมาแต่ โบราณแล้ว ได้ผลดีระดับหนึ่ง

เครือเขาหนั่ง หรือเครือเถาพันเตียง

เป็นไม้เถาเลื้อยขนาดใหญ่ ยอดอ่อนมีขนนุ่ม ใบประกอบแบบ ขนนกเรียงสลับ ใบย่อยรูปไข่หรือวงรี ช่อดอกออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาว ผลเป็นฝัก สรรพคุณ : ใช้เถาขับปัสสาวะ แก้บิด แก้หวัด ใช้เถาคั่วไฟชงน้ำกินแก้ปวด แก้ เมื่อย

หญ้ากระดูกอึ่ง

หญ้าล้มลุก ราก ต้มดื่ม แก้ไตพิการ (มีอาการปัสสาวะขุ่นข้น เหลือง แดง แน่นท้อง กินอาหารไม่ได้) เข้ายารักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ น้ำเหลืองพิการ พบขึ้นอยู่ตามโคก

ต้นประคำไก่

ประคำไก่เป็นไม้ต้น ต้นและกิ่งก้านสีขาวนวล กิ่งทอดห้อยลง

สรรพคุณ : ต้น - เป็นยาเย็น ขับปัสสาวะ เป็นยาระบายและกระตุ้นความรู้สึกทางเพศ

ใบ ผล และเมล็ด - กินเป็นยาลดไข้ แก้หวัด และแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

ราก - มีรสขมเบื่อเล็กน้อย แก้กระษัย แก้เส้นเอ็น ทำให้เส้นเอ็นหย่อน ถ่ายพยาธิในทั้ง 5 หรือมะเร็ง แก้วณโรค ขับปัสสาวะ

ใบ - มีรสขมเบื่อเล็กน้อย แก่ริดสีดวงทวาร แก้พิษฝีในกระดุกปอด ตับ ม้าม กระเพาะ ลำไส้ แก้กระษัย ขับปัสสาวะ ตำพอกฝี ประงยาถ่ายพิษฝี ถ่ายเส้น ถ่ายกระษัย

คราม

เป็นพรรณไม้พุ่มขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขามาก

ต้นใช้เป็นยาเย็นเพื่อใช้ในการลดไข้ โดยใช้ต้นสดๆ นำมาทุบใช้พอกกระหม่อมเด็กหรือผู้ใหญ่ก็จะช่วยลดไข้ได้เป็นอย่างดี

ใบนำมาบดขยี้แล้วปิดตรงที่ปวด แก้ลดไข้ของเด็กได้ดี

ต้นเหมือดคน

เป็นไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-20 เมตร มีลักษณะประหลาดถ้าใช้มีดฟันต้น น้ำยาของต้นจะมีสีแดงเหมือนเลือดคน จึงตั้งชื่อว่าต้นเหมือดคน แชน้ำแล้วเอาน้ำขาวขาวผสม แก้พิษแส้รัง

สรรพคุณ : ใบ ต้มแล้วเอามาล้างตา แก้อาการเจ็บตา เปลือกต้น นำไปรวมกับส่วนผสมอื่นๆ ในการย้อมผ้า เปลือกต้น มีรสฝาด ถ้ารับประทานเข้าไปจะทำให้อาเจียน สำหรับคนที่กินอาหารเป็นพิษเข้าไป

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดลอม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดลอม

นายพวง ทองท่า อายุ 74 ปี

บ้านเลขที่ 220/3 หมู่ 2 ต.บ้านม่วง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก
ปราชญ์หัตถกรรมเครื่องจักสาน

ให้ข้อมูลการทำจักสาน และประเพณีชุมชนบ้านม่วง

นายพวง ทองท่า หรือตาพวง ชาวบ้านหมู่ 2 ตำบลบ้านม่วง ซึ่งตาพวงมีอาชีพหลักคือทำเครื่องจักสานขาย เช่น สุ่มไก่ กระจดง ชะลอม ตะกร้า กระจาด กระจังใส่ปลา ช้องใส่ปลา ตะกร้อเก็บผลไม้ เข่งใส่ผักผลไม้ เป็นต้น โดยมีมีดคู่มือและไม้ไผ่ลวกอยู่ข้างกายซึ่งไม้ไผ่ลวกที่คุณตานำมาใช้จะซื้อมาจากชาวบ้านมาส่งขาย ไม้หนึ่งต้นจะแบ่งเป็นสองส่วนโดยส่วนปลายชาวสวนจะนำไปใช้ค้ำต้นส้ม ส่วนโคนนำมาขายให้ตาทำเครื่องจักสาน คุณตาซื้อมาในราคาต้นละ 2 บาท เครื่องจักสานต่างๆ จะมีคนมาสั่งคุณตาไว้ว่าอยากจะทำอะไร คุณตาก็จะทำของที่สั่งไว้ คุณตาไม่ได้ทำส่งขายที่ไหน ใครอยากได้อะไรก็มาสั่ง ทำเท่าที่สั่งของไว้ วันหนึ่งทำสุ่มได้ประมาณ 2-3 ใบ เพราะคุณตาทำคนเดียว จะเยอะในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต

อีกอย่างที่ตาพวงกลัวจะเลือนหายไป คือ ไม้คอย ซึ่งไม้คอยนี้เป็นไม้ไผ่ลวกที่เหลาให้แหลมแล้วนำไปย่างไฟให้แข็ง ขนาดกว้างพอเหยียบ ใช้สำหรับตอกติดกับต้นไม้เพื่อทำเป็นที่เหยียบขึ้นไปเพื่อตีรังผึ้ง เมื่อตอกติดไว้กับต้นไม้ทิ้งไว้สองถึงสามวัน ไม้คอยจะติดเป็นเนื้อเดียวกันกับต้นไม้ทำให้เวลาเหยียบได้ขึ้นไปไม้คอยจะติดแน่นหนาปลอดภัย ซึ่งในปัจจุบัน มีเพียงตาพวงเท่านั้นที่ทำไม้คอยนี้ และเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่กำลังจะเลือนหายไปเพราะไม่มีใครสืบทอด ตาพวงได้เล่าถึงประเพณีสมัยก่อนให้ฟังว่ามีหลายอย่างเช่น ประเพณี เจ้าหลวงเจ้าบ้าน นางดั่ง นางแมว หัวควายดอก แหนนางแมว นางช่อง นางลิงลม ซึ่งปัจจุบันมีเพียงนางดั่ง และนางแมว เท่านั้น

การสานตะกร้า

ไม้คอยสำหรับเหยียบเพื่อตีผึ้ง

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรมศีกษา อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

อาจารย์ศิลป์ชัย ตระกูลทิพย์ อายุ 67 ปี

ปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตร

ประธานชมรมผู้ปลูกมะม่วง อำเภอเนินมะปราง

อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ปลูกมะม่วง เพื่อการส่งออกแหล่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งในภาคเหนือ มีพื้นที่ปลูกมะม่วงกว่า 3 หมื่นไร่ ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ น้ำดอกไม้เบอร์สี่ น้ำดอกไม้สีทอง ส่งไปจำหน่ายในประเทศญี่ปุ่น เกาหลี จีน มาเลเซีย และประเทศแถบยุโรป นายศิลป์ชัย ตระกูลทิพย์ ประธานชมรมผู้ปลูกมะม่วงอำเภอเนินมะปราง กล่าวว่า ช่วงนี้มีออเดอร์จองซื้อมะม่วงเกรดเอแล้วจำนวน 150 ตัน และ

มะม่วงไม่คัดเกรด มีการติดต่อมาถึง 250 ตัน เฉลี่ยอัตรา กิโลกรัมละ 50 บาท โดยปีนี้มะม่วงอาจได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตตกต่ำไปบ้าง ในช่วงเดือน ก.พ.-มี.ค.ที่ผลผลิตเริ่มออกสู่ท้องตลาด จะต้องดูอีกทีว่า ผลผลิตจะมากน้อยเพียงใด ถ้าเกษตรกรกำลังบำรุงต้นมะม่วงเพื่อให้ผลผลิตออกมากที่สุด

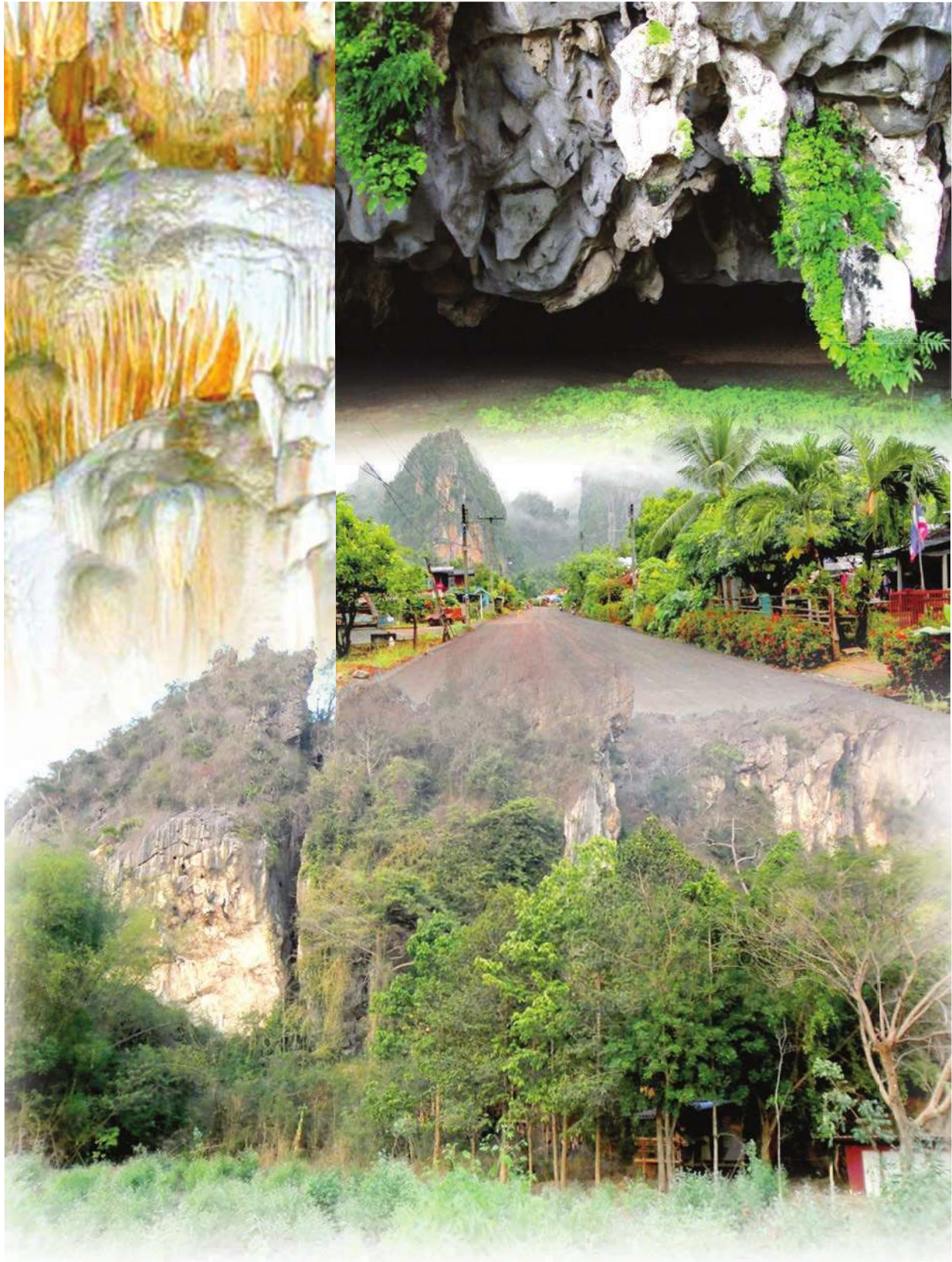

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ภาพรวมของอำเภอนีนมะปราง มีผลผลิตก่อนฤดูคือช่วงเดือน กุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ส่วนในฤดูคือกลางเดือนเมษายนเป็นต้นไป ถ้าปล่อยตามธรรมชาติจะสุกไม่พร้อมกัน ใช้ช่วงที่ติดดอกต้องบังคับในช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม และเตรียมต้นในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ใช้สารเคมีบังคับในเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม เก็บผลปลายเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม เพราะถ้าผลติดออกในฤดูราคาจะต่ำ อากาศก็เป็นส่วนสำคัญเพราะอากาศแปรปรวนทำให้ดอกเสียได้ ต้องทำการติดดอกใหม่ผลผลิตก็จะเลื่อนเข้าฤดูก็จะทำให้ราคาต่ำ

ถ้าอากาศหนาวนานและหนาวพร้อมกันทั่วประเทศ มะม่วงก็จะออกผลผลิตพร้อมกันหมด ผลผลิตก็จะล้นตลาดในเดือนเมษายนก็จะทำให้ราคาต่ำด้วย ยกเว้นที่มีตลาดส่งออกที่จะได้ราคาเดิมอยู่ เนินมะปรางจะมีบริษัทเป็นตัวกลางระหว่างเกษตรกรกับตลาดต่างประเทศเข้ามารับมะม่วงส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ ตลาดต่างประเทศหลักๆ คือ ญี่ปุ่น เกาหลี และจีน หากผลผลิตผ่านการตรวจสอบจากประเทศญี่ปุ่นที่เป็นประเทศที่เคร่งครัดในมาตรฐานมาก ก็จะเข้าไปค้ากับประเทศอื่นๆ ได้สะดวก เพราะผลผลิตที่ส่งออกได้ผ่านมาตรฐานของประเทศญี่ปุ่นแล้ว เพราะญี่ปุ่นเน้นเรื่องความปลอดภัยความปลอดภัยมากทั้งในเรื่องสารเคมีที่ใช้กับผลผลิต อาจารย์ศิลป์ชัยบอกว่าผลผลิตที่อำเภอนีนมะปรางจะใช้สารเคมีกันหมดเพราะค้าขายในเชิงธุรกิจจำเป็นต้องใช้ แต่การใช้สารเคมีต้องเลือกวันเก็บก่อนเพราะฉีดสารเคมีก็ต้องรอทิ้งไว้ไม่ต่ำกว่า 21 วันถึงจะเก็บผลผลิตได้ และต้องเลือกชนิดของสารเคมีด้วยว่าชนิดมีการตกค้างนานก็จะไม่ใช่ตัวนั้น เพราะก่อนส่งให้บริษัทเกษตรกรจะส่งตรวจสารเคมีก่อนว่าไม่มีสารตกค้างและก่อนส่งตรวจต้องมีใบบันทึกการฉีดพ่นสารเคมี มีทั้งวันฉีด ชนิดสารเคมี ปริมาณที่ใช้ หากผ่านการตรวจแล้วจึงจะเก็บผลผลิตได้ แต่หากไม่ผ่านก็ต้องเลื่อนการเก็บออกไป แล้วรอเก็บส่งผลตรวจอีกครั้ง โดยจะทำการสุ่มตรวจทุกสวน

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

บทที่ 7

บทสรุป

จากการสำรวจข้อมูลพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ตำบลชมพู ตำบลบ้านม่วงและตำบลวังโพรง พบว่า ทั้ง 3 พื้นที่เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า มีความโดดเด่นในความหลากหลายทางธรรมชาติ มีความโดดเด่นในด้านศิลปะและวัฒนธรรม และมีความโดดเด่นในด้านเกษตรกรรม

ความโดดเด่นในความหลากหลายทางธรรมชาติ

- ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำที่ยาวที่สุดในประเทศไทย ยาวถึง 13,884 เมตร
- ปลาเคี้ยวตาบอด ปลาพลวงถ้ำพระวังแดง ปลาชุกชุม ภูเขาพระวังแดง พบแห่งเดียวในโลก
- พบจระเข้บ้านจืดพันธุ์ไทยแท้อาศัยอยู่ในแหล่งธรรมชาติ และเป็นแห่งเดียวที่ยังมีการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ
- พบค้างคาวหน้ายักษ์จมูกย่น เป็นสัตว์ใกล้สูญพันธุ์
- พบหิ้งห้อยยักษ์นับแสนตัว
- พบดอกไม้หินหรือศิลาวารี ที่เป็นพืชน้ำที่หายากและขึ้นเฉพาะแหล่งน้ำสะอาดเท่านั้น
- พบทุ่งโนนสนเป็นทุ่งสะวันนาเมืองไทย
- พบแหล่งกล้วยไม้หายากบริเวณทุ่งโนนสน
- พบแหล่งพืชสมุนไพร บริเวณเขาหินเนินมะปรางและเขาเขี้ยววังโพรง
- พบแหล่งเกลือโบราณบริเวณคลองชมพู
- พบซากดึกดำบรรพ์ที่มีอายุมากกว่า 350 ล้านปี บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าผาท่าพล
- พบแหล่งหินปูนที่เขาคีรีหินปูนเนินมะปราง

ความโดดเด่นในด้านศิลปะและวัฒนธรรม

- ประเพณีการไหว้เจ้าพ่อแสนเมือง
- ประเพณีผีนางดั่ง
- ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง
- ประเพณีอยู่ไฟพื้นบ้าน
- ประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย
- ประเพณีงานเลี้ยงเจ้าพ่อหลวงชมภู
- ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส
- ประเพณีแห่กันหลอน

ความโดดเด่นในด้านเกษตรกรรม

- เป็นแหล่งปลูกมะม่วงพันธุ์ดอกไม้สีทองส่งออกแหล่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งในประเทศ ปี 2556/2557 ผลผลิตประมาณ 31,134 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่าประมาณ 1,200 ล้านบาท
- เป็นแหล่งปลูกข้าวพันธุ์ดีของเมืองไทย
- เป็นแหล่งปลูกลำไยนอกฤดูคุณภาพ มีพื้นที่การปลูกประมาณ 4,000 ไร่

จากความโดดเด่นทั้ง 3 ที่กล่าวมา พื้นที่อำเภอเนินมะปรางมีความเหมาะสมสำหรับเป็นพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและดำรงวิถีชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบสานกันมาแต่เก่าก่อน ให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรชัย เงินแสงสรวย และคณะ. 2555. ความหลากหลายของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- เพ็ชรรัตน์ เวศุคามกุล และ ละออ อัมพรพรดี. 2553. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์และช่วงเวลาสืบพันธุ์ของพืชวงศ์ Podostemaceae ในอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, กรุงเทพฯ.
- สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2543. แผนการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ บริเวณเขาหินเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, รายงานฉบับสุดท้าย.
- <https://www.facebook.com/pisanuchai.s?pnref=story>
- <http://www.onep.go.th/urban/index.php/2014-07-14-19-09-17>
- <http://www.thailandcaves.shepton.org.uk/longest-caves-thai>
- <http://www.siamensis.org/webboard/topic/35760#comment-35843>
- <http://www.phitsanulokhotnews.com/2014/09/16/57585> (4-3), (4-4)
- <http://www.phitsanulokhotnews.com/2014/10/28/59265> 4-5
- http://www.myfirstbrain.com/student_view.aspx?ID=426
- <http://www.suanboard.net/view.php?p=view&kid=29163>
- <http://www.jobmarket.co.th/news/detail.php?dd=1451>
- <http://i-sanguide.com/page1075.html>
- <http://www.trekkingthai.com/Parks/north/slangluang/sll07.htm>
- http://chm-thai.onep.go.th/chm/Dry/bdd_animal08.html
- http://www.batsofthailand.org/bat%20species/bat_species.html
- <http://th.wikipedia.org/wiki/ถ้ำเรือ>
- http://www.biogang.net/biodiversity_view.php?menu=biodiversity&uid=24629&id=179734
- http://www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/attraction_desc.asp
- <http://h.wikipedia.org/>
- <http://frynn.com>
- <https://www.facebook.com/tewthaipaichomPoo?fref=ts>
- <http://www.komchadluek.net/detail/20130711/163139/น้ำตกถ้ำหมีแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่.html>
- http://www.phitsanulok.doae.go.th/plk2014/images/amper/006Plk_Basemap01.jpg
- <https://www.facebook.com/boonsurb.puekon>
- <http://tapiocaonline.com/th/news/2011-10-04-15-15-33/334-2012-02-24-05-21-30.htm>
- http://www.rubbernongkhai.com/cuplump/cuplump.php?province_id=52&hur_id=747&dateF=01%2F01%2F2014&dateT=09%2F12%2F2014&Submit=%A4%E9%B9%CB%D2
- <http://www.phitsanulok.doae.go.th/plk2014/2013-07-11-01-58-31/2013-07-11-02-01-47/item/108-งานตลาดนัดวันลำไย-และของดีตำบลชมพู>
- <http://www.dit.go.th/Phitsanulok/>
- <http://www.obec.go.th/node/106>
- <http://guru.sanook.com/7689>
- <http://www.samunpri.com/?p=3667>
- <http://frynn.com/คนทา/>
- http://tigerpowerrich.blogspot.com/2013/11/blog-post_8202.html
- <http://www.likemax.com/archive/herb/>
- http://www.biogang.net/biodiversity_view.php?menu=biodiversity&uid=3493&id=10906
- http://piromwaroon.blogspot.com/2013/02/blog-post_6124.html
- <http://frynn.com/คราม>
- http://eherb.hrdi.or.th/search_result_details.php?herbariumID=678&name

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยสภาพนิเวศวิทยาและวิถีชุมชน

เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก